

***Statenstuk* 2006-236**

Jaarprogramma 2006 Kompas voor het Noorden

Voorgestelde behandeling:

- provinciale staten op 5 juli 2006
- fatale beslisdatum: 5 juli 2006

Voorgestelde status: **A-stuk**

Behandeld door de heer E.J. Gernaat, telefoonnummer (0592) 36 57 23

Portefeuillehouder: de heer H. Weggemans

Inleiding

Het dagelijks bestuur (DB) van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) verzoekt u om met het Kompas-jaarprogramma 2006 in te stemmen.

Het algemeen bestuur (AB) van het SNN heeft het Jaarprogramma 2006 vastgesteld onder voorbehoud van instemming door uw staten.

Kortheidshalve wordt verwezen naar de brief van het DB-SNN van 17 mei 2006.

Advies

1. Instemmen met het Jaarprogramma 2006 van het Kompas voor het Noorden.

Meetbaar/Beoogd beleidseffect

De vaststelling van het jaarprogramma vormt de basis voor het beschikbaar stellen van de jaartranche EZ/Kompas-middelen.

Argumenten

- 1.1. *De staatssecretaris van economische zaken heeft in de basisbeschikking met betrekking tot het Kompas vastgelegd dat ieder jaar een jaarprogramma moet worden gemaakt.*
- 1.2. *Het jaarprogramma is in feite de jaarlijkse actualisering van het Kompas.*

Uitvoering**Tijdsplanning**

N.v.t.

Financiën

N.v.t.

Monitoring en evaluatie

N.v.t.

Extern betrokkenen

N.v.t.

Communicatie

N.v.t.

Bijlagen

1. Brief DB-SNN van 17 mei 2006
2. Ontwerp-Jaarprogramma 2006 Kompas voor het Noorden

Ter inzage in de leeskamer

N.v.t.

Assen, 21 juni 2006
Kenmerk: 25/5.9/2006006955

Gedeputeerde staten van Drenthe,

A.L. ter Beek, voorzitter
J.D. Nauta, secretaris

gm/coll.

samenwerkingsverband
Noord-Nederland

Bestuurssecretariaat

Postbus 239
9700 AE Groningen

telefoon: (050) 316 40 14
fax: (050) 316 49 40

e-mailadres: secretariaat@snnonline.nl
website SNN: www.snnonline.nl

Aan de leden van De Provinciale Staten van de provincies
Groningen, Fryslân en Drenthe

Assen, 17 mei 2006

Behandeld door : H. Hiemstra
Telefoonnummer : 0592-365890
Ons kenmerk : SNN/2006-005333
Bijlage : 1
Onderwerp : Jaarprogramma 2006

Geachte dames en heren,

Hierbij treft u ter instemming aan het Jaarprogramma 2006.

De staatssecretaris van Economische Zaken heeft in de basisbeschikking met betrekking tot het "Kompass voor het Noorden" (het "Kompass") vastgelegd, dat er ieder jaar een jaarprogramma wordt gemaakt. Een dergelijk jaarprogramma is in feite een jaarlijkse actualisering van het Kompass voor het Noorden en vormt de basis voor het beschikbaar stellen van de jaartranche EZ/Kompassmiddelen. Het Jaarprogramma 2006 is de laatste in een reeks van zeven. En dat betekent, dat de resterende looptijd nog gering is en de sturingsmogelijkheden dus beperkt. Formeel moet een jaarprogramma voor 1 oktober van het aan het programmeringsjaar voorafgaande jaar zijn aangeboden aan de staatssecretaris. Echter, in overleg en overeenstemming met het Ministerie van Economische Zaken is vanwege een aantal redenen (late goedkeuring Jaarprogramma 2005, een tussentijdse wijziging van dit jaarprogramma) de datum van indienen bepaald op 1 juni 2006. Het is zeer waarschijnlijk, dat in de loop van het jaar ook nog een formele tussentijdse wijziging van het Jaarprogramma 2006 aan de orde zal zijn. Door middel van deze wijziging zal nog een laatste fine-tuning plaatsvinden.

Redenen voor aanpassing van de programmering kunnen zijn: verschillen tussen planning en uitvoering, verandering van het vrijvalpercentage en een andere verhouding van de inzet van EZ/Kompass- en EFRO-middelen dan was voorzien. De aanpassing van de programmering is dit jaar aanzienlijk minder ingrijpend dan bij het voorgaande jaarprogramma.

In het kort wordt in het navolgende op de oorzaken van wijziging in programmering ingegaan.

a) afspraak SNN/Ministerie van Economische zaken

In het kader van de uitvoering van Pieken in de Delta hebben het Ministerie van Economische Zaken en het SNN in juni 2005 afgesproken, dat er in het huidige programma in ieder geval € 20 mln. EZ/Kompassmiddelen zal vrijvallen en worden ingezet voor de periode 2007 – 2010. De uiteindelijke vrijval is het verschil tussen het totaal aan verstrekte EZ/Kompassmiddelen en de totale programmasubsidie zoals zal zijn opgenomen in de eindafrekening. In feite kan dat betekenen, dat het ook iets meer is. Het SNN heeft de garantie gegeven, dat ook minimaal € 20 mln. zal worden overgeheveld.

b) vrijval

In de wijziging van het Jaarprogramma 2006 is de vrijval bijgesteld van 10% naar 11% voor EZ/Kompasmiddelen en van 10% naar 14% voor EFRO-middelen. Op basis van recente informatie is echter gebleken, dat de vrijval van EZ/Kompasmiddelen nu op ongeveer 13% wordt geraamd (de werkelijke vrijval blijkt uiteindelijk pas bij de eindafrekening) en voor EFRO-middelen ook op ongeveer 13%. Dat betekent, dat voor een groter bedrag dan eerder was voorzien verplichtingen moeten worden aangegaan om uiteindelijk de betalingen te laten stroken met het beschikbare budget. Vrijvallende EZ/Kompasmiddelen (boven de met het Ministerie van Economische Zaken afgesproken bedrag € 20 mln., dat in ieder geval zal worden overgeheveld) kunnen mogelijk worden ingezet in de volgende programmaperiode. Dat geldt echter niet voor de EFRO D2-middelen.

c) uitvoering/verhouding inzet EZ/Kompas- en EFRO-middelen.

Voortdurend wordt de stand van zaken van de uitvoering vastgesteld. Met het oog op het opstellen van het Jaarprogramma 2005 is de politieke sturing op de projectverwerving aanzienlijk versterkt. Deze sturing heeft vooral plaatsgehad naar aanleiding van de beleidsaccenten, die zijn gelegd overeenkomstig de reactie van het SNN ("Kompas op Koers") op de uitkomsten van de MidTerm Review (MTR). De uitvoering verloopt toch altijd iets anders dan vooraf zou mogen worden ingeschat. Zo kunnen projecten te licht worden bevonden, kunnen de totale kosten anders uitvallen (aanbestedingen), kan de verhouding van EZ/Kompas- en EFRO-middelen anders uitvallen dan was voorzien, enzovoort. Ook in 2005 verliep de uitvoering iets anders dan was geprogrammeerd.

Wat de gevolgen hiervan zijn voor de programmering wordt in het navolgende op het niveau van deelprogramma gepresenteerd.

Deelprogramma Economische Kernzones/Versterking Marktsector

Er worden middelen toegevoegd aan de maatregel voor nieuwe en te revitaliseren bedrijventerreinen. Dit is gebeurd vanuit de verwachting, dat in de komende jaren de economische groei sterk zal toenemen en dat de uitgifte van bedrijfskavels daarmee gelijke tred dient te houden. Tegelijkertijd worden middelen onttrokken aan de maatregelen, die bestemd zijn voor de decentrale investeringsregelingen. Het beroep, dat wordt gedaan op deze regelingen is niet overeenkomstig de (te hoge) verwachtingen.

Deelprogramma Stedelijke Ontwikkeling

Het is noodzakelijk middelen toe te voegen aan de maatregel, die is gericht op het versterken van de stadscentra; de ruimte hiervoor kan worden gevonden door het onttrekken van middelen uit de maatregel voor het versterken van stedelijke voorzieningen. De aanpassingen zijn relatief beperkt.

Deelprogramma Landelijk Gebied

Er worden middelen toegevoegd aan de maatregel voor de toeristisch-recreatieve infrastructuur; dit met het oog op de uitvoering van de geprioriteerde projecten. De aanpassingen zijn gering.

Deelprogramma	Financiële wijziging (in € mln.)			
	EZ/Kompas	EFRO D2	EFRO Ph Out	Totaal
Economische Kernzones/ Versterking Marktsector	- 4,414	+ 1,586	- 0,399	- 3,227
Stedelijke Centra	+ 4,550	- 1,488	+ 0,512	+ 3,574
Landelijk Gebied	+ 0,160	+ 0,164	- 0,113	+ 0,211
Uitvoeringskosten	0	- 0,262	0	- 0,262

Totaal	+ 0,296	0	0	+ 0,296
--------	---------	---	---	---------

Uit de tabel blijkt, dat in grote lijnen – tegen de achtergrond van het totale volume aan middelen in het Kompas – de verschuivingen vrijwel binnen de deelprogramma's kunnen worden opgelost. Het bedrag van € 296.000 is het bedrag van de prijscompensatie 2005. De wijzigingen hebben gevolgen voor de doelstellingen van het programma. De (verwachte) bruto werkgelegenheid stijgt met ongeveer 1.800 fte.

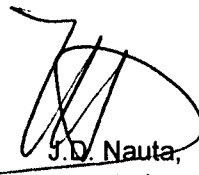
In de AB-vergadering van 30 mei aanstaande wordt het Jaarprogramma 2006 vastgesteld, onder voorbehoud van behandeling in de drie Staten in de juni-vergaderingen. Het jaarprogramma wordt vervolgens ter goedkeuring voorgelegd aan de staatssecretaris van Economisch Zaken.

Hoogachtend,

het Dagelijks Bestuur van het
Samenwerkingsverband Noord-Nederland,

A.L. ter Beek,
voorzitter

J.D. Nauta,
secretaris

Provinciale staten van Drenthe;

gelezen het voorstel van gedeputeerde staten van Drenthe van 21 juni 2006, kenmerk 25/5.9/2006006955;

gelet op artikel 16, tweede lid, van de Gemeenschappelijke Regeling van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland;

BESLUITEN:

in te stemmen met het Jaarprogramma 2006 van het Kompas voor het Noorden.

Assen, 5 juli 2006

Provinciale staten voornoemd,

, griffier

, voorzitter

gm/coll.

Jaarprogramma 2006

Kompas voor het Noorden

**ruimtelijk-economisch
ontwikkelingsprogramma
Noord-Nederland**

Vastgesteld door het Algemeen Bestuur van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland in haar vergadering van 23 mei 2006.

INHOUDSOPGAVE

I	Beschrijvend deel	
1.	Inleiding	3
2.	Samenvatting en conclusies	4
3.	Doelstellingen van het Kompas	5
4.	Ontwikkelingen 2005	10
5.	Sociaal-economische ontwikkeling	13
6.	Wijzigingen ten opzichte van voorgaande jaarprogramma's	20
7.	Korte beschrijving van thema's, maatregelen en programmering 2004	24
	• Deelprogramma Economische kernzones/Versterking marktsector	25
	• Deelprogramma Stedelijke Centra	37
	• Deelprogramma Landelijk Gebied	48
	• Uitvoeringskosten	58
II	Financieel deel	
A.	Financiering per maatregel	64
B.	Begrotingsoverzicht EZ/Kompasmiddelen	75
C.	Financieringsoverzicht per deelprogramma	77
D.	Overzicht EZ/Kompas Budgetwijzigingen Jaarprogramma	85
E.	Financiële tabel Europees programma doelstelling 2 en uitfasering.	88
F.	Financiële tabel Leader+programma	90
G.	Financiële tabel Interreg III A-programma	92
H.	Financiële tabel P(L)OP-programma	93
III	Bijlagen	
A.	Kaart Noord-Nederland: verdeling van investeringspremie-maatregelen voor de marktsector (IPR/LPR) over de gemeenten	*
B.	Kaart Noord-Nederland: Doelstelling 2 en Uitfaseringsgebieden	*
C.	Kaart Noord-Nederland: LEADER+ gebieden	*
D.	Kaart Interreg IIIA EDR-gebied	*
E.	Kaart Interreg IIIB Noordzeegebied	*
F.	SNN-regelingen	103*
G.	Afkortingenwijzer	104*

I BESCHRIJVEND DEEL

1. Inleiding

Voor u ligt het Jaarprogramma 2006 van het 'Kompas voor het Noorden', het laatste jaarprogramma in een reeks van zeven. Het jaarprogramma biedt mogelijkheden voor het Algemeen Bestuur van het Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN) en Provinciale Staten van de drie provincies te komen tot politieke bijsturing. Aangezien het Jaarprogramma 2006 het laatste jaarprogramma is en het pas in de loop van 2006 zal worden vastgesteld zijn de sturingsmogelijkheden nog slechts beperkt. Een jaarprogramma vormt de basis voor de besluitvorming door het Ministerie van Economische Zaken over het beschikbaar komen van de middelen voor dat betreffende jaar (jaarbudget). De doelstelling van een jaarprogramma in zijn algemeenheid is de programmering van de uitvoering gedurende de resterende looptijd van 'Het Kompas voor het Noorden' ('Kompas'); voor dit jaarprogramma gaat het derhalve om de programmering voor 2006.

In het Jaarprogramma 2005 (beschikking 19 september 2005) en de formele wijziging van dit jaarprogramma (beschikking 09 december 2005) zijn belangrijke wijzigingen in de programmering doorgevoerd. Er is versterkt ingezet op kennis en innovatie. Dit was in lijn met de aanbevelingen met de aanbevelingen uit de Midterm Review van 2003 en conform de nieuwe beleidslijnen van het Ministerie van Economische Zaken zoals verwoord in de nota Pieken in de Delta.

In het Jaarprogramma 2006 is geen sprake meer van belangrijke wijziging in programmering; de voorgestelde wijzigingen zijn te omschrijven als "fine-tuning". Bij het opstellen van het Jaarprogramma 2006 is vastgesteld, dat de uitvoering van het Kompas wat verplichtingen betreft uitstekend verloopt en voorloopt op de planning (uitgaande van een gelijkmatige verdeling over de looptijd). De feitelijke betalingen verlopen zodanig, dat ook in 2005 geen sprake was van een automatische decommitting. Verder is gebleken, dat de politieke sturing (maken van keuzes, leggen van beleidsaccenten) van de uitvoering, zoals in het Jaarprogramma 2005 nadrukkelijk is aangegeven, goed heeft gewerkt. In 2005 zijn nieuwe inzichten zijn ontstaan wat betreft vrijval. Deze inzichten zijn in de wijziging van het Jaarprogramma 2005 verwerkt. De vrijval binnen het Kompasprogramma is aan een continue monitoring onderhevig. De verwachtingen ten aanzien van de vrijval kunnen momenteel nog wat nauwkeuriger worden bepaald dan bij de wijziging van het Jaarprogramma 2005. In het voorliggende Jaarprogramma wordt uitgegaan van deze nieuwste inzichten. Bij het bepalen van de overcommittingpercentages is voor het eerst ook rekening gehouden met te verwachten vrijval over "overgecommitteerde" bedragen

In het Jaarprogramma 2006 zijn de afspraken verwerkt, die tussen het Samenwerkingsverband Noord Nederland en de Staatssecretaris van Economische Zaken zijn gemaakt voor de uitvoering van Pieken in de Delta in de periode 2007 – 2010.

Tenslotte wordt opgemerkt, dat in de loop van 2006 zal blijken of er nog een verdere fine-tuning van de programmering zal moeten plaatshebben. Als dat het geval is zal er nog een formele wijziging van het Jaarprogramma 2006 ter besluitvorming aan het Ministerie van Economische zaken worden aangeboden.

2. samenvatting en conclusies

In het Jaarprogramma 2005 en bij de formele wijziging daarvan hebben belangrijke verschuivingen plaatsgehad wat betreft de programmering. De wijzigingen die in het kader van het Jaarprogramma 2006 worden doorgevoerd zijn van relatief geringe omvang. Deze zijn het gevolg van een aanpassing van de benodigde ruimte voor projecten, een andere wijze van financiering en/of een wijziging in de lijst van geprioriteerde projecten (de "pijplijn"). Aan dit lijstje dient nog te worden toegevoegd de afspraak die tussen het Ministerie van Economische Zaken is gemaakt inzake de uitvoering van Pieken in de Delta. Dit houdt in, dat de vrijval van middelen van het Ministerie van Economische Zaken (EZ/Kompasmiddelen) aan het eind van de programmaperiode in ieder geval € 20 – 25 mln. bedraagt.

Deelprogramma Economische Kernzones/Versterking Marktsector

Er worden middelen toegevoegd aan de maatregel voor nieuwe en te revitaliseren bedrijventerreinen. Tegelijkertijd worden middelen onttrokken aan de maatregelen, die bestemd zijn voor de decentrale investeringsregelingen.

Deelprogramma Stedelijke Ontwikkeling

Het is noodzakelijk middelen toe te voegen aan de maatregel, die is gericht op het versterken van de stadscentra; de ruimte hiervoor kan worden gevonden door het onttrekken van middelen uit de maatregel voor het versterken van stedelijke voorzieningen.

Deelprogramma Landelijk Gebied

Er worden middelen toegevoegd aan de maatregel voor de toeristisch-recreatieve infrastructuur; dit met het oog op de uitvoering van de geprioriteerde projecten.

De bijstellingen in de programmering, waar het gaat om de inzet van EZ/Kompasmiddelen en middelen uit de Europese Structuurfondsen (Europees Fonds Ruimtelijke Ontwikkeling (EFRO) Doelstelling 2 en Phasing Out (uitfasering), worden op het niveau van deelprogramma weergegeven in de onderstaande (verzamel)tabel 0.

tabel 0: Financiële wijziging per deelprogramma

Deelprogramma	Financiële wijziging (in € mln.) (exclusief overcommitteringsruimte)			Totaal
	EZ/Kompas	EFRO D2	EFRO Ph Out	
Economische Kernzones/ Versterking Marktsector	- 4,414	+ 1,586	- 0,399	- 3,227
Stedelijke Centra	+ 4,550	- 1,488	+ 0,512	+ 3,574
Landelijk Gebied	+ 0,160	+ 0,164	- 0,113	+ 0,211
Uitvoeringskosten	0	- 0,262	0	- 0,262
Totaal	+ 0,296	0	0	+ 0,296

Uit tabel 0 blijkt, dat in grote lijnen – tegen de achtergrond van het totale volume aan middelen – de verschuivingen vrijwel binnen de deelprogramma's kunnen worden opgelost. Het gaat hier nadrukkelijk over budgetten en die zijn exclusief overcommitteringsruimte bepaald. Dit is in lijn met de presentatie van de wijziging van het Jaarprogramma 2005. Het bedrag van € 296.000 is het bedrag van de prijscompensatie 2005.

De wijzigingen hebben gevolgen voor de doelstellingen van het programma. De (verwachte) bruto werkgelegenheid stijgt met ongeveer 1800 fte.

3. doelstellingen van het Kompas

Achtergrond: het Langman-akkoord

Op 16 april 1998 werd een akkoord gesloten tussen het Kabinet en de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen, verenigd in het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), over de ruimtelijk-economische ontwikkeling van het Noorden. Grondslag voor het akkoord vormde het 'Kompas voor de Toekomst', waarin de visie van het samenwerkingsverband op de ruimtelijk-economische ontwikkeling van het Noorden in (inter)nationale context is beschreven. Hierin werd aangetoond, dat er een verschil bestond in arbeidsparticipatie (genoemd het 'faseverschil') tussen het Noorden en de rest van Nederland

Door de ministeries van Economische Zaken (EZ), Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM), Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) werden financiële middelen voor de periode 2000 t/m 2006 toegezegd en door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (VenW) werden diverse infrastructurele projecten in het Noorden in de planning opgenomen. Over de omvang van de bijdragen vanuit Europa werd met het Kabinet afgesproken dat deze minimaal op het niveau zouden blijven zoals dat was in de periode 1994 tot en met 1999.

Op basis van 'Het Kompas voor de Toekomst' heeft het samenwerkingsverband een uitvoeringsprogramma opgesteld. Dit programma staat bekend onder de naam 'Het Kompas voor het Noorden' (het Kompas).

Kernpunt van het akkoord tussen het kabinet en het SNN was, dat Rijks- en Europese middelen programmatisch (dat wil zeggen verschillende geldstromen gecombineerd) zouden kunnen worden ingezet in het Noorden. Essentieel hierbij was dat er naar zou worden gestreefd dat de bijdragen van provincies, Rijk en Europese Unie (EU) zoveel mogelijk beschikbaar zouden worden gesteld voor de uitvoering van het programma als geheel en niet zouden worden geormerkt voor afzonderlijke projecten of maatregelen.

Het Kompas is opgebouwd uit drie beleidsmatige deelprogramma's, te weten:

- ontwikkeling van de economische kernzones en de versterking van de marktsector;
- ontwikkeling van de stedelijke centra;
- ontwikkeling van het landelijk gebied;

Het Kompas omvat nog een vierde deelprogramma, te weten het deelprogramma 'Uitvoeringskosten'. Hierin is aangegeven welke financiële inspanningen gepaard gaan met de uitvoering van het Kompas.

Ieder deelprogramma in het Kompas is opgebouwd uit een aantal thema's, dat op hun beurt weer is verdeeld in maatregelen. Er is een duidelijke relatie met de indeling van het Enkelvoudig Programmeringsdocument (EPD); de basis voor de toekenning van de Europese middelen. Dit document is verdeeld in prioriteiten, die op hun beurt weer zijn verdeeld in maatregelen.

Financiering uitvoering Kompas 2000 - 2006

De totale hoeveelheid aan middelen, die beschikbaar zou komen voor de financiering van de uitvoering van het Kompas voor de periode 2000 – 2006 (en verdeling van deze geldstromen over de deelprogramma's), is vermeld in **tabel 1**. Deze tabel is in de jaren daarna bijgesteld.

Dat heeft enerzijds te maken met wijzigingen in de hoeveelheid beschikbaar gekomen middelen, prijscompensatie en dergelijke. Anderzijds, heeft het SNN geen sturing en zeggenschap gekregen over middelen waar dat wel was voorzien.

In hoofdstuk 6 (Wijzigingen ten opzichte van het voorgaande jaarprogramma) en de daarbij behorende financiële tabel D wordt daar nader op ingegaan. In tabel 2 in dat hoofdstuk zijn de wijzigingen verwerkt die in de loop der jaren zijn doorgevoerd.

tabel 1: Financiering Kompas voor het Noorden 1998 (in € mln.)

	Economische kerngebieden/ versterking marktsector	Stedelijke centra	Landelijk Gebied	Uitvoeringskosten	Totaal
Economische Zaken (REONN)	441,8	40,8	45,4	8,9	536,9
Economische zaken (TIPP)	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	330,4				330,4
Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (Stimuleringskader (inclusief ICES))		pm	34,0		34,0
Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (Programmabeheer)			29,5		29,5
Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (claim stedelijk groen)		9,1			9,1
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (ISV)		135,7	45,4		181,1
Verkeer en Waterstaat	640,7	p.m.	p.m.	p.m.	640,7
Volksgezondheid, Welzijn en Sport			0,6		0,6
ICES	45,4	30,9	34,0		110,3
Doelstelling 2: EFRO	213,5	72,2	25,2	4,1	315,0
Phasing-Out (Uitfasering): EFRO	10,0		3,9	0,4	14,3
Doelstelling 3: ESF	178,3				178,3
Interreg IIIA: EFRO	5,4	1,1	5,0		11,6
P(L)OP: EOGFL			37,3		37,3
Leader+: EOGFL			22,5	1,1	23,6
Regionale overheden	630,3	157,6	66,5		854,3
Bedrijven / Privaat	2.625,4	2.084,7	871,4		5.581,5
O&O-fondsen	41,3				41,3
TOTAAL	5.162,5	2.532,1	1.220,7	14,5	8.929,8

Hoofddoelstelling 'Het Kompas voor het Noorden'

De hoofddoelstelling van de uitvoering van het Kompas was (en is):

het verkleinen van het faseverschil (tussen het Noorden en de rest van Nederland) door een versterking van de economische groei in samenhang met behoud en versterking van de natuurlijke, landschappelijke en milieuwaarden.¹

Deze hoofddoelstelling wordt in het Kompas zowel voor het Noorden als voor Nederland als geheel van belang geacht. Een versterkte economische groei van het Noorden draagt zowel bij aan het verminderen van de economische achterstand als aan het ontlasten van de vollere delen van Nederland. In de studie 'Ruimte te over, ruimte tekort' wordt overtuigend aangetoond dat een verhoudingsgewijs sterkere economische groei van het Noorden aanzienlijke maatschappelijke baten voor Nederland als geheel oplevert. De natuurlijke, landschappelijke en milieuwaarden in het Noorden zijn ten opzichte van vele andere delen van Nederland uniek. Daarom moet het behoud en de versterking van deze kwaliteiten niet alleen beschouwd worden als een noordelijk, maar ook als een nationaal belang.

¹ Het faseverschil wordt gemeten aan de hand van 10 factoren (zie hoofdstuk 5: Sociaal Economische Ontwikkeling).

In het jaar 2000 heeft het Ministerie van EZ de basisbeschikking afgegeven voor het Kompas. Op basis hiervan is met de uitvoering gestart. In het jaar 2001 zijn voor het Noorden belangrijke Europese programma's (Doelstelling 2, Phasing Out (Uitfasering), LEADER+ en Interreg IIIa) door Europese Commissie goedgekeurd en zijn ook de middelen voor de uitvoering beschikbaar gekomen. Ook in 2001 werden met het Ministerie van LNV afspraken gemaakt voor een programmatische uitvoering in het landelijk gebied. Deze afspraak werd vertaald in het Uitvoeringsprogramma Innovatie Landbouw Noord Nederland (UILNN). Het programma heeft tot doel innovatieve acties in de landbouw te stimuleren.

Doelstellingen deelprogramma's

De hoofddoelstelling van het Kompas wordt geoperationaliseerd in drie deelprogramma's, die alle hun eigen primaire doelstelling hebben. Deze primaire doelstellingen zijn op hun beurt verder uitgewerkt in subdoelstellingen. De subdoelstellingen zijn vervolgens geconcretiseerd in thema's en maatregelen.

Voor het deelprogramma Economische kerngebieden/versterking marktsector

is de primaire doelstelling:

versterking van de marktsector en concentratie van wonen en werken in economische kerngebieden of het bevorderen van een versterkte economische groei.

Deze doelstelling is als volgt nader uitgewerkt:

1. bundeling wonen en werken

In de eerste plaats is het in de huidige situatie in het Noorden noodzakelijk wonen en werken zoveel mogelijk geografisch te bundelen in een beperkt aantal gebieden rond de steden. Op deze wijze wordt de ijlheid van de economische structuur - een belangrijk zwak punt van de noordelijke economie - verminderd. Om deze doelstelling te kunnen realiseren is het enerzijds noodzakelijk in deze zogenaamde economische kerngebieden de voorgestane bundeling te faciliteren.

Dit vergt het doen van voorwaarden scheppende investeringen in nieuwe en investeringen in de kwaliteit van bestaande werk- en woongebieden in deze kernzones. Anderzijds is ten aanzien van de verstedelijking van het landelijk gebied een restrictief beleid essentieel.

De voorgestane bundeling van wonen en werken draagt aldus tevens bij aan de hoofddoelstelling betreffende de versterking van de natuurlijke, landschappelijke en milieuwaarden.

2. realisatie aantrekkelijk vestigingsklimaat

In de tweede plaats is het noodzakelijk zorg te dragen voor een klimaat voor de vestiging van nieuwe bedrijven, dat aantrekkelijk is ten opzichte van dat van andere regio's in Nederland/ Noordwest-Europa. Een concurrerend vestigingsklimaat is nodig om de relatief perifere ligging van het Noorden te compenseren. Elementen van het vestigingsklimaat zijn niet alleen de aanwezigheid van voldoende en aantrekkelijke bedrijfslocaties, maar ook van de nodige incentives, van adequaat opgeleide beroepsbevolking, een aantrekkelijk woon- en leefklimaat en dergelijke. De vergroting van de aantrekkelijkheid van het woon- en leefklimaat vormt mede de kern van de beide andere deelprogramma's.

3. versterking concurrentiekracht

In de derde plaats wordt de groei bevorderd door de concurrentiekracht van het noordelijke bedrijfsleven te versterken. De maatregelen die inhoud moeten geven aan deze doelstelling zijn divers van aard en betreffen het bevorderen van de investeringen in de uitbreiding van strategische bedrijfsactiviteiten (via actieve verbreding en via een subsidieregeling), de doorlichting van specifieke bedrijfssectoren op hun innovatiemogelijkheden en dergelijke.

4. aansluiting op de hoofdinfrastructuur

In de vierde plaats is een goede aansluiting van het Noorden op het netwerk van hoofdinfrastructuur onontbeerlijk. De projectmatige keuzen die in overleg met het Rijk zijn gemaakt hebben ten doel de hoofdinfrastructuur te optimaliseren en de bereikbaarheid van de economische kerngebieden te verbeteren. De maatregelen die zijn gericht op de optimalisering van de infrastructuur en op de bundeling van wonen en werken in gebieden die door deze infrastructuur ontsloten zijn moeten leiden tot het ontstaan van een economische ontwikkelings-as Randstad – Flevoland – Fryslân – Groningen – Noord-Duitsland – Scandinavië/Oost-Europa.

Voor het deelprogramma Stedelijke centra

is de primaire doelstelling:

een verdergaande concentratie van wonen en werken in de steden om daarmee de stedelijke economie te stimuleren en het draagvlak voor voorzieningen te verbreden en ervoor te zorgen dat het Noorden ook op langere termijn over vitale, bereikbare steden beschikt.

Aantrekkelijke en complete steden zijn van belang voor het inhoud kunnen geven aan het beleid gericht op concentratie van wonen en werken en voor het vestigingsklimaat.

In de steden in het Noorden zijn de voorzieningen (onderwijs, gezondheidszorg) voor een groot gebied geconcentreerd. De zakelijke dienstverlening - in Nederland de sector waar de groei zich het sterkste voordoet, maar een sector die in het Noorden nog relatief is ondervertegenwoordigd - ontwikkelt zich vooral in een stedelijk milieu.

De primaire doelstelling van het deelprogramma is als volgt nader uitgewerkt:

1. ontwikkeling aantrekkelijke woonmilieus

De woonfunctie van de noordelijke steden staat onder druk als gevolg van de relatief ontspannen woningmarkt. Hierdoor dreigt suburbanisatie. Om deze te voorkomen is het noodzakelijk in en aan de randen van de steden aantrekkelijke woon- en werkmilieus te ontwikkelen. Ook de aanpassing van de bestaande woningvoorraad aan de vraag (kwalitatief en kwantitatief) is essentieel teneinde de woonfunctie van de steden te waarborgen.

2. ontwikkeling dienstverlenende sector

Het stedelijk milieu leent zich bij uitstek voor de ontwikkeling van de dienstverlenende sector. Locaties die zich hiervoor in het bijzonder lenen zijn de stationsgebieden.

3. versterking centrumfunctie

De centrumfunctie van de noordelijke steden is van belang voor een groot omliggend gebied. Het garanderen en verhogen van de kwaliteit van de binnensteden en van de voorzieningen is essentieel om deze functie blijvend te waarborgen.

4. verbreding opleidingenpakket

De instellingen voor hoger en universitair onderwijs bevinden zich in de drie grotere noordelijke steden (Groningen, Leeuwarden en Emmen). Uit een oogpunt van het voorzieningen-niveau en het vestigingsmilieu is het noodzakelijk dat er een compleet pakket aan opleidingen wordt aangeboden. Voor de regionaal-economische ontwikkeling is het van belang te profiteren van de spin-off van deze kennisinstututen.

5. realisatie goede bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid van de steden is noodzakelijk om uitwaaiering van wonen en werken over het omliggende gebied tegen te gaan.

Voor het deelprogramma Landelijk gebied

is de primaire doelstelling:

het creëren dan wel het verbeteren van een aantrekkelijke omgeving als essentiële voorwaarde voor een gezonde en evenwichtige ontwikkeling van het Noorden.

De alom gewaardeerde natuurlijke, landschappelijke en milieuwaarden van het Noorden tonen zich in het landelijk gebied. Het landelijk gebied vormt als het ware de contramal van het stedelijk gebied. Kenmerkend voor het Noorden is daarbij de scherpe geomorfologische scheiding tussen beide. Een restrictief ruimtelijk beleid en een actief beheer moeten deze kwaliteiten blijvend waarborgen. Deze kwaliteiten bieden ook goede uitgangspunten voor de ontwikkeling van de toeristische sector. Daarnaast vervult het landelijk gebied in het Noorden, en daarbinnen vooral de 'noordelijke schil', een belangrijke agrarische functie, ook in nationaal opzicht. Verder biedt het landelijk gebied de zo noodzakelijke ruimte voor waterberging.

De primaire doelstelling van het deelprogramma wordt als volgt uitgewerkt:

1. versterking, vernieuwing en verbreding van de agrarische sector

De agrarische sector is in het Noorden van relatief grote betekenis. Het gaat hierbij niet alleen om de primaire agrarische productie, maar ook het de hiervan gebaseerde activiteiten als verwerking en afzet. Het is een nationaal belang dat Nederland op dit terrein zijn voorhoedepositie handhaaft.

2. omschakeling agrarische sector

In een aantal specifieke gebieden is omschakeling van de agrarische sector en het vinden van nieuwe economische dragers noodzakelijk.

3. versterking natuur en landschappelijke en cultuurhistorische waarden

Zonder actief beheer van het landelijk gebied gaat de ruimtelijke kwaliteit achteruit. Investeren in natuur, landschap en cultuurhistorie moeten deze kwaliteit waarborgen. Hernieuwde aandacht is er voor de functie van het landelijk gebied op het vlak van waterberging. Deze functie biedt tegelijkertijd aanknopingspunten voor verdere versterking van de ruimtelijke kwaliteit.

4. ontwikkeling toeristische sector

De ruimtelijke kwaliteit vormt ook de basis voor de verdere ontwikkeling van de toeristische sector. Door de toename van de vrije tijd en van het besteedbare inkomen vormt het toerisme een belangrijke groeisector.

5. handhaving voorzieningen

Schaalvergrotingsprocessen leiden tot het verdwijnen van voorzieningen. Het dunbevolkte landelijk gebied wordt hierdoor het eerste getroffen. Instandhouding van voorzieningen in het landelijk gebied is in een aantal gevallen mogelijk door clustering in regionale centra. Verder dient de bereikbaarheid van de voorzieningen in de steden via openbaar vervoer gewaarborgd te worden.

4. Ontwikkelingen 2005

In 2005 heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, die van invloed zijn op de programmering voor 2006. De belangrijkste hiervan is het opstellen van een gezamenlijke SNN-strategie voor de periode 2007 – 2013. Daarnaast is ook van belang, dat in 2005 de uitvoering van het Europese deel van het Kompas is geëvalueerd en dat geldt voor zowel het Enkelvoudig Programmeringsdocument Doelstelling 2 Noord-Nederland 2000 - 2006 (EPD) als het LEADER+-programma.

4a. Strategische Agenda Noord-Nederland 2007 – 2013

Het SNN heeft er op basis van haar ervaringen met een gezamenlijke strategiebepaling en belangenbehartiging en de uitvoering van het Kompas er voor gekozen ook voor de komende periode het beleid en strategie samen te bepalen en de samenwerking verder te versterken. Dit heeft er toe geleid, dat het Algemeen Bestuur van het SNN op 26 januari 2005 voor de periode 2007 – 2013 een aantal ambities heeft geformuleerd op het gebied van de economische ontwikkeling, het wonen en werken en de ontwikkeling van het landelijk gebied. Deze ambities zijn vertaald in beleidskeuzes, die zijn neergelegd in de Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013 (in het vervolg "de Strategische Agenda"). Evenals in het Kompas wordt in de Strategische Agenda een driesporenbeleid aangehouden. Deze drie sporen zijn:

- innovatie en transitie naar een kenniseconomie
- concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied
- vitaal platteland.

Bij de beleidskeuzes staat - zoals in het Kompas voor het Noorden - centraal het concentreren van wonen en werken in een vijftal economische kernzones (mal/contramal) en het landelijk gebied te vrijwaren van verstedelijking. Het SNN ziet kansen in vergroting van de innovativiteit en het stuwende karakter van de economie en wil daarmee een bijdrage leveren aan de uitvoering van Pieken in de Delta en de Lissabon-strategie. Ook wil het SNN dat duurzaamheid een centrale positie gaat innemen en daarmee de uitvoering van de Gothenburg-doelstelling gestalte geven. De drie sporen zijn nader uitgewerkt en per spoor is de ambitie beschreven. In het navolgende wordt kort ingegaan op de afzonderlijke sporen.

a) innovatie en transitie naar een kenniseconomie

In de komende jaren zal de slag (transitie) moeten worden gemaakt van een productie-economie naar een kenniseconomie. De noodzaak daartoe is ingegeven door het feit, dat steeds meer productiebedrijven vanwege de lage loonkosten hun heil zoeken in de lagelonenlanden. De transitie zal vorm moeten krijgen via het inzetten op zowel kansrijke sectoren (de "pieken") als generieke maatregelen voor het Midden- en Kleinbedrijf (MKB). Immers het MKB is de motor van de innovatie. Daarnaast moeten het arbeidsaanbod en de arbeidsvraag beter op elkaar worden afgestemd. De kansrijke sectoren zijn onderverdeeld in zogenaamde Sleutelprojecten (Watercluster, Cluster Sensortechnologie en Energiecluster) en Speerpuntsectoren (waaronder Agribusiness, Life Sciences, Scheepsbouw en Toerisme). Bij de versterking van het MKB gaat het om kennistransfer, de spin-off van kennisinstututen, bevorderen ICT-gebruik, export en investeringsbevordering.

De transitie naar een kenniseconomie in Noord-Nederland is nader uitgewerkt in de nota "De Koers verlegd". Hierin zijn de sleutelgebieden en speerpunten nader geconcretiseerd. Op basis hiervan zijn afspraken gemaakt tussen het Ministerie van Economische Zaken en het SNN en zijn middelen voor de periode 2007 -2010 aan Noord-Nederland toegekend. In "De Koers verlegd" wordt de noodzaak van een generiek beleid voor markt- en productinnovaties eveneens nader gemotiveerd. Tenslotte wordt ruime aandacht besteed aan het menselijk potentieel. Er moet worden geïnvesteerd in een samenhangend onderwijs- en arbeidsmarktbeleid om een innovatiebeleid ook tot een succes te kunnen maken.

Daarvoor zijn vijf lijnen in beeld gebracht, te weten het verbeteren van het benutten van het menselijk kapitaal (Human Resource Management(HRM)), het stimuleren van bedrijfsgerichte scholing, het verbeteren van het aanpassingsvermogen onderwijs en arbeidsmarkt, het verbeteren van de onderwijsinfrastructuur en het bevorderen van het ondernemerschap. Om dit te kunnen realiseren is een pakket aan maatregelen geformuleerd.

b) Concurrerend vestigingsklimaat in stedelijk gebied

Zowel mensen als bedrijven moeten zich graag willen vestigen in de stad. Voor het binden van mensen betekent dat, dat er hoogwaardige woonmilieus moeten kunnen worden aangeboden. Voor het binden van bedrijven en de verdere ontwikkeling daarvan is het noodzakelijk, dat er kennisinstellingen zijn gevestigd. De verhoging van de kennisintensiteit is niet het enige. Er dienen ook aantrekkelijke locaties te worden geschapen, die kennisgeoriënteerde bedrijvigheid aantrekken. Verder dient er sprake te zijn van een goede aansluiting op de hoofdinfrastructuur. De combinatie van wonen en werken met de aansluiting op de hoofdinfrastructuur biedt perspectief voor verdere ontwikkeling van de as Randstad – Noord-Nederland – Noord-Duitsland – Scandinavië/Baltische Staten (de Noordelijke Ontwikkelingsas (NOA)). Met de aanleg van een snelle verbinding tussen de Randstad en het Noorden (Zuiderzeelijn) zal een belangrijke stap worden gezet met betrekking tot deze ontwikkeling.

In 2006 zal een aantal alternatieven nader worden onderzocht. Daartoe zal in eerste instantie een Structuurvisie worden opgesteld, die vanuit Noord-Nederland onder andere wordt gevoed via een noordelijke Gebiedsvisie en NOA. Een belangrijk onderdeel van de Structuurvisie zijn de kosten-baten analyse, een strategische milieubeoordeling en de verkenning van tracé's en locaties.

c) Vitaal platteland

Het platteland in de noordelijke provincies draagt in toenemende mate bij aan de economische ontwikkeling van Noord-Nederland. Het gaat dan om zowel landbouw als toerisme en recreatie. Bij dat laatste zijn de natuur- en landschapswaarden alsmede cultuurhistorische waarden van groot belang. Door de verdichting van de ruimtelijk-economische structuur in de kernzones (de "mal") is de druk om het landelijk gebied (de "contramal") tot nu toe binnen de perken gebleven. In de "Agenda voor een vitaal en aantrekkelijk landelijk gebied van Noord –Nederland" ("Kracht door kiezen, Kiezen voor kracht") geeft het SNN aan waarop de inzet voor de komende jaren ten aanzien van landelijk gebied zou moeten worden geconcentreerd. Van belang daarbij zijn ook de ontwikkelingen, die in het Europees en mondiaal landbouwbeleid plaats hebben. Ook de waterproblematiek speelt in Noord-Nederland. Tegen deze achtergrond wil het SNN de komende jaren vooral inzetten op de versterking van de concurrentiekracht van de landbouw, verbreding en vernieuwing van de plattelandseconomie, integraal waterbeheer en behoud en ontwikkeling van natuur en landschap. De uitvoering voor de komende jaren zal vorm krijgen via de provinciale meerjarenprogramma's voor het landelijk gebied (pMJP). Via dit programma zullen Europese middelen van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2 (P(L)OP 2, (ontschot)te) Rijksmiddelen via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en regionale middelen programmatisch worden ingezet.

4b. Update MidTerm Evaluatie 2003 EPD Noord-Nederland (MidTerm Evaluatie 2005 EPD Noord-Nederland)

In 2003 is het gehele Kompas geëvalueerd onder de noemer MidTerm Review (MTR). Onderdeel van de MTR vormde de evaluatie van het EPD voor Noord-Nederland (Midterm Evaluatie 2003 EPD Noord-Nederland). In 2005 heeft een update van deze evaluatie (Update MidTerm Evaluatie 2003 EPD Noord-Nederland (Update MTE 2003 EPD) of MidTerm Evaluatie 2005 EPD Noord-Nederland (MTE 2005 EPD)) plaatsgehad. Het doel daarvan was na te gaan of de aanbevelingen van de evaluatie uit 2003 waren geïmplementeerd en het bepalen van de effectiviteit en de efficiëntie op basis van een analyse van de financiële en inhoudelijke voortgang. Naast de verplichte evaluatievragen is ook onderzocht in welke mate de werkwijze van het SNN heeft bijgedragen aan het bevorderen van de duurzaamheid en hoe het stond met de effectiviteit van innovatieprojecten.

Deze vragen zijn gesteld met het oog op de uitvoering van het Europese programma voor de periode 2007 -2013, waar innovatie en duurzaamheid een belangrijke plaats zullen krijgen. Er wordt geconstateerd, dat de nieuw gecreëerde innovatiemaatregel in het EPD goed aansluit bij de aanbevelingen uit 2003. Verder wordt geconstateerd, dat het EPD op hoofdlijnen een effectief en efficiënt programma is en dat de financiële voortgang goed op koers ligt. Ook wat betreft de resultaten is de voortgang op hoofdlijnen goed. Tijdens het onderzoek was al geconstateerd, dat een tabelwijziging zou moeten plaatshebben met het oog op het verschuiven naar maatregelen, die gericht zijn op innovatie. Deze tabelwijziging is goedgekeurd door het Comité van Toezicht EPD op 22 juni 2005 en heeft al doorwerking gekregen in de programmering van het Kompas via de Wijziging Jaarprogramma 2005.

4c. Update MidTerm Review 2003 LEADER+ Noord Nederland

Evenals van het EPD heeft ook een update van de evaluatie van het Programma LEADER+ Noord-Nederland plaatsgehad. Er wordt geconstateerd, dat met de committering van 70% het programma voorloopt op het schema. Tegelijkertijd blijkt, dat nog maar 32% van de middelen daadwerkelijk is uitgegeven. De multiplier ten aanzien van de Europese bijdrage, die met de uitvoering is behaald, blijkt hoger te zijn dan in 2003 was ingeschat.

5. sociaal-economische ontwikkeling

Aan de hand van de onderstaande tien indicatoren wordt de sociaal-economische situatie in Noord-Nederland geschetst aan de hand van de meest recente cijfers.

1. Werkloosheid
2. Werkgelegenheid
3. Bruto regionaal product (toegevoegde waarde)
4. Participatiegraad
5. Sectorstructuur
6. Stuwende karakter van de noordelijke economie
7. Economische activiteiten in de kernzones en het landelijk gebied
8. Toename van de economische activiteiten in het Noorden als geheel
9. Diversificatie (verscheidenheid economische activiteiten)
10. Innovativiteit

Voor de tien indicatoren wordt een standgegeven gepresenteerd, dat zo recent mogelijk is. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt met de Nederlandse situatie (in de vorm van indexcijfers, regionale componenten, of percentages). Daarnaast worden de ontwikkeling van de indicatoren sinds 2000 in beeld gebracht. Zonder nu direct te willen spreken van directe taakstellingen, zouden de Nederlandse scores wellicht als streefwaarden kunnen worden bestempeld. Deze zijn echter in de tijd ook weer aan veranderingen onderhevig. Waar het dus in feite vooral om gaat is het terugdringen van de regionale component.

1. Werkloosheid

De werkloosheid wordt op verschillende manieren geregistreerd. Het gaat hier om de registratie van de werkloze beroepsbevolking (WLB), de registratie van niet-werkzame werkzoekenden (NWW) en de geregistreerde werkloosheid (GWL). De WLB (sluit het meest aan bij de internationale standaard van de International Labour Organization (ILO). Het gaat hier om personen die niet-werkzaam zijn en actief werk zoeken voor minstens 12 uur per week. Ze staan niet noodzakelijkerwijs ingeschreven bij een arbeidsbureau.

Voor 2003¹⁾ leidt dit tot het volgende beeld:

Werkloosheid: WLB ²⁾	Noorden	Nederland	regionale component
2003	6,6%	5,2%	+1,4%
2000	5,4%	3,8%	+1,6%

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Enquête Beroepsbevolking (EBB)

1) De WLB-gegevens zijn verkregen via een steekproef (EBB) en vertonen op laag ruimtelijk schaalniveau soms forse fluctuaties. Daarom worden cijfers gepresenteerd volgens het driejaarlijks voortschrijdend gemiddelde.

2) Gebaseerd op driejaarlijks voortschrijdend gemiddelde.

In de loop van de jaren is de regionale component geleidelijk iets afgenomen. In 2000 bedroeg deze component nog 1,6%.

2. Werkgelegenheid

De absolute omvang van de werkgelegenheid is op zichzelf een nietszeggend gegeven. Daarom wordt hier gebruik gemaakt van de "werkgelegenheidsfunctie". Hierbij is de absolute omvang van de werkgelegenheid gerelateerd aan het aantal inwoners tussen 15 en 65 jaar. Dit resulteert in het volgende beeld:

Werkgelegenheid	Noorden	Nederland
2004	530	592
2000	528	595

Bron: Provinciaal Werkgelegenheidsregister (PWR) en het Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen en -vestigingen (LISA)

Sinds 2000 is de ratio in Nederland en het Noorden in eerste instantie substantieel toegenomen. Dit weerspiegelt de veel sterkere groei van de werkgelegenheid in verhouding tot de potentiële beroepsbevolking. In 2003 trad echter zowel landelijk als in het Noorden een plotselinge daling op, hetgeen een reflectie is van de recessie die rond 2001/2002 zijn intrede deed. Het "gat" tussen Nederland en het Noorden is sinds 2000 iets kleiner geworden.

De waarde in het Noorden ligt lager, hetgeen impliceert dat in het Noorden een groter deel van de potentiële beroepsbevolking niet werkzaam is. Dit kan zijn doordat ze werkloos zijn, of omdat ze überhaupt niet voor de arbeidsmarkt beschikbaar zijn. Dit laatste wordt aangeduid als een lagere participatie (dit wordt in één van de volgende blokken verder uitgewerkt). Voor het Noorden geldt dat beide facetten bijdragen aan de achterstand.

3. Bruto regionaal product (toegevoegde waarde)

De ontwikkeling van de werkgelegenheid wordt weliswaar vaak gebruikt als indicatie van het economisch functioneren van een regio, maar het Bruto Regionaal Product (BRP) geeft de beste indicatie van het presteren van het bedrijfsleven. Deze indicator geeft de totale omvang van de toegevoegde waarde die het bedrijfsleven (of een sector hiervan) jaarlijks realiseert. Om een vergelijking te kunnen maken met andere regio's wordt deze vaak uitgedrukt per inwoner. Voor het Noorden leidt dit tot het volgende beeld:

	BRP per inwoner (€) ¹⁾	
	Noorden	Nederland
2002 ²⁾	20.213	24.830
2000	18.325	22.775

Bron: CBS, Regionaal Economische Jaarcijfers (REJ) en CBS, Bevolkingsstatistiek

- 1) Exclusief delfstoffenwinning.
- 2) Recentere waarden zijn niet voorhanden.

Het blijkt dat het BRP per inwoner zo'n 20% onder het nationaal gemiddelde ligt. Iets wat overigens al langere tijd het geval is. De groei van het totale BRP in het Noorden (12%) gedurende de periode 2000-2002 ligt dan ook nagenoeg op het nationale niveau (11%).

4. Participatiegraad

Er bestaan twee typen participatiegraden, namelijk de bruto participatiegraad en de netto participatiegraad¹. Voor 2003 en 2000 ontstaat het volgende beeld:

Participatiegraad ¹	Noorden		Nederland		regionale component/ het faseverschil	
	2003	2000	2003	2000	2003	2000
Bruto	66,2%	64,3%	68,5%	67,0%	-2,3%	-2,7%
Netto	61,8%	60,8%	64,9%	64,5%	-3,1%	-3,7%

Bron: CBS, EBB

1) Bruto participatiegraad: de werkzame en niet-werkzame beroepsbevolking als percentage van de potentiële beroepsbevolking (inwoners 15 – 65 jaar)

Netto participatiegraad: werkzame beroepsbevolking als percentage van de potentiële beroepsbevolking (inwoners 15 – 65 jaar)

2) Ook deze gegevens zijn verkregen via de EBB en vertonen op laag ruimtelijk schaalniveau soms forse onverklaarbare fluctuaties. Daarom worden ook de participatiegraden gepresenteerd op basis van het driejaarlijks voortschrijdend gemiddelde.

Het Noorden kent vooral wat **netto participatiegraad** betreft een duidelijke achterstand op de gemiddelde situatie in Nederland. Het feit dat de netto participatie sterker achterblijft dan de bruto participatie is een gevolg van de hogere werkloosheid in het Noorden. Overigens is de achterstand van de netto participatie de afgelopen jaren wel geleidelijk kleiner geworden, want in 2000 was het gat nog 3,7%.

Het Noorden kent relatief gezien een hoger aandeel arbeidsongeschikten. Dit beïnvloedt niet alleen de netto, maar ook de bruto participatiegraad in negatieve zin.

5. Sectorstructuur

De sectorstructuur laat zich op diverse manieren typeren. Allereerst natuurlijk in de sfeer van werkgelegenheid, maar daarnaast ook in productietermen. In onderstaande tabel worden de aandelen van de diverse sectoren voor zowel werkzame personen (≥ 12 uur) als toegevoegde waarde weergegeven.

	Werkgelegenheid (2004)			Toegevoegde waarde (2002)		
	Nederland	Noorden	Regionale component	Nederland	Noorden	regionale component
Landbouw	3,6%	5,9%	2,3%	2,5%	4,4%	1,9%
Industrie (exclusief delfstoffen)	14,4%	16,7%	2,3%	16,9%	19,4%	2,5%
Bouwnijverheid	7,1%	7,5%	0,4%	6,0%	6,5%	0,4%
Handel/horeca	19,5%	17,3%	-2,2%	15,2%	12,4%	-2,8%
Transport	6,7%	5,2%	-1,5%	7,4%	7,0%	-0,4%
Financiële instellingen en zakelijke diensten	18,0%	13,8%	-4,2%	27,1%	22,0%	-5,1%
Overheid en overige diensten	30,8%	33,7%	2,9%	24,7%	28,3%	3,6%
Totaal	100,0%	100,0%	n.v.t.	100,0%	100,0%	n.v.t.

Bron: PWR; CBS, REJ

De noordelijke economie laat zich typeren door een relatieve oververtegenwoordiging van landbouw, industrie, bouwnijverheid en overheid en overige diensten. Dit geldt zowel voor werkgelegenheid als voor toegevoegde waarde.

Om een oordeel te vormen over de ontwikkeling van deze regionale component, zijn ter vergelijking tevens de waarden voor 2000 in kaart gebracht:

	Werkgelegenheid		Toegevoegde waarde	
	2004	2000	2002	2000
Landbouw	2,3%	2,8%	1,9%	2,1%
Industrie (exclusief delfstoffen)	2,3%	2,4%	2,5%	2,2%
Bouwnijverheid	0,4%	0,9%	0,4%	0,5%
Handel/horeca	-2,2%	-2,0%	-2,8%	-3,2%
Transport	-1,5%	-1,4%	-0,4%	-0,6%
Financiële instellingen en zakelijke diensten	-4,2%	-4,9%	-5,1%	-4,5%
Overheid en overige diensten	2,9%	2,3%	3,6%	3,5%
Totaal	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Bron: PWR; CBS, REJ

De tabel laat zien dat de regionale component sinds 2000 op hoofdlijnen niet veel is veranderd. Wellicht nog het meest in het oog springend is de oververtegenwoordiging van de overheid en overige diensten die in de loop der jaren nog verder is toegenomen. Er heeft zich ook geen noemenswaardige omslag voorgedaan. De sectoren die van oudsher oververtegenwoordigd zijn in het Noorden, zijn dat nu nog steeds.

6. Stuwende karakter van de noordelijke economie

Bij stuwende economische activiteiten gaat het in eerste instantie om productie en dienstverlening die buiten de regio neerslaat. Met andere woorden: minimaal 50% van de omzet moet buiten het Noorden gerealiseerd worden. Passende statistieken die dit goed in kaart brengen zijn echter niet voorhanden. Wel kunnen bepaalde sectoren aangeduid worden als overwegend stuwend. Hierbij wordt met name gedacht aan industrie, groothandel, zakelijke dienstverlening, transport en communicatie.

In Nederland waren in 2004 bijna 3,0 miljoen personen werkzaam binnen deze sectoren. Hiervan zijn circa 238.300 personen werkzaam in het Noorden. Binnen het noorden is de stuwende werkgelegenheid sinds 2000 met 0,6% licht gedaald.

Op zich zeggen dergelijke absolute waarden niet veel. Gerelateerd aan het totale aantal werkzame personen (≥ 12 uur) wordt echter duidelijk dat de stuwende sectoren enigszins ondervertegenwoordigd zijn in het Noorden. Waar in Nederland 45,1% van de werkgelegenheid gesitueerd is in de genoemde sectoren, bedraagt dit percentage voor het Noorden 39,6% (Bron: PWR; CBS, JWJ).

Sinds 2000 is het aandeel stuwende werkgelegenheid licht afgenomen. Dit komt omdat de recessie, voor zover het werkgelegenheid betreft, vooral negatieve consequenties heeft gehad voor de stuwende sectoren. Niet stuwende, maar vooral bevolkingsvolgende activiteiten als overheid en zorg hebben minder te lijden gehad onder de economische teruggang.

7. Economische activiteiten in de kernzones en het landelijk gebied

Eén van de hoofddoelen van Kompas is om economische activiteiten zoveel mogelijk te concentreren in de kernzones. De volgende tabel geeft een indicatie van de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de kernzones en het landelijk gebied sinds 2000.

	aantal werkzame personen in kernzones in 2004 (x 1.000)	groei 2000-2004	
		kernzones	landelijk gebied
Landbouw	15,2	-13,9%	-12,4%
Industrie	78,1	-9,8%	-6,0%
Bouwnijverheid	28,6	-8,2%	-6,8%
Handel/horeca	74,0	-2,3%	3,2%
Transport	22,6	-0,2%	-0,7%
Financiële instellingen en zakelijke diensten	68,2	13,9%	5,7%
Overheid en overige diensten	161,3	14,3%	21,1%
Totaal	448,0	3,0%	2,1%

Bron: PWR's

De cijfers laten zien dat we sinds 2000 op de goede weg zijn. De totale werkgelegenheid in de kernzones is sinds die tijd fors gegroeid dan in het landelijk gebied. Deels is dit het gevolg van de sectorsamenstelling. Dat wil zeggen dat groeisectoren als zakelijke dienstverlening e.d. een groter deel uitmaken van de economie in de kernzones dan dat dat in het landelijk gebied het geval is.

De kernzones bevatten in 2004 bijna 75% van de totale werkgelegenheid in het Noorden.

8. Verhoudingsgewijze toename van de economische activiteiten in het Noorden als geheel

Voor Noord-Nederland als geheel komen de volgende waarden naar voren:

	aantal werkzame personen in 2004 (x 1.000)	% groei 2000-2004
Landbouw	35,1	-13,1%
Industrie	102,8	-8,9%
Bouwnijverheid	44,6	-7,7%
Handel/horeca	103,6	-0,8%
Transport	31,0	-0,3%
Fin. inst. en zak. diensten	82,5	12,4%
Overheid en ov. diensten	201,8	15,6%
Totaal	601,5	2,8%

Bron: PWR's

9. Diversificatie (verscheidenheid economische activiteiten)

Het is niet eenvoudig om de diversiteit van een regionale economie door middel van een bepaalde indicator uit te drukken. Immers, wanneer is een economie divers? Belangrijker wellicht, wanneer neemt de diversiteit toe dan wel af? Om toch bepaalde uitspraken te kunnen doen wordt hier gesteld dat de samenstelling van de nationale economie de optimale maat van diversificatie is. Immers, zij wordt gevormd door de samenvoeging van alle regionale economieën (met al zijn specialismen).

Ook het Noorden kent een zekere mate van specialisatie. Dit is al gebleken uit de beschrijving onder punt 5.

De economische specialisaties van het Noorden zijn bepaald door het aantal arbeidsplaatsen in sector X te delen door het totale aantal arbeidsplaatsen in de regio. Dit verhoudingsgetal ("locatiequotiënt") wordt vervolgens gerelateerd aan de gelijke ratio voor Nederland (en vermenigvuldigd met 100). Een score op dit "locatiequotiënt" van meer dan honderd wijst op een relatieve oververtegenwoordiging.

Hoe groter de afwijkingen ten opzichte van de waarde 100, des te sterker is sprake van een regionaal specialisme. Wel moet rekening worden gehouden met het feit dat niet alle sectoren gelijk zijn qua omvang/belang. De industrie neemt bijvoorbeeld bijna 17% van het totaal aantal arbeidsplaatsen voor zijn rekening, het aandeel van transport daarentegen is veel geringer. Met het verschillende gewicht van de diverse typen economische activiteiten moet bij de interpretatie rekening worden gehouden.

Voor het Noorden leidt dit tot het volgende beeld (exclusief delfstoffenwinning):

	aandeel sector in regionaal totaal	locatiequotiënt	locatiequotiënt
	2004	2004	2000
Landbouw	5,9%	163,3	166,9
Industrie	16,7%	116,1	114,5
Bouwnijverheid	7,5%	105,7	111,6
Handel/horeca	17,3%	88,9	90,0
Transport	5,2%	77,6	78,7
Financiële instellingen en zakelijke diensten	13,8%	76,6	72,2
Overheid en overige diensten	33,7%	109,3	108,3
Totaal	100,0%	n.v.t.	n.v.t.

Bron: PWR's

De ontwikkeling van deze locatiequotiënten in de tijd zal vervolgens aangeven in hoeverre de samenstelling van de economie diverser wordt. Als de stelling inderdaad luidt dat de gemiddelde situatie in Nederland als maatstaf voor een "maximale diversiteit" dient, dan zullen de locatiequotiënten meer naar de waarde 100 moeten neigen².

De tabel laat zien dat de ontwikkeling die sinds 2000 plaatsvindt in ieder geval een tegenovergestelde tendens vertoont. Met uitzondering van de landbouw en de bouw hebben de sectoren die in Noord-Nederland reeds oververtegenwoordigd waren, dit alleen maar zien versterken. Hetzelfde geldt voor de mate van ondervertegenwoordiging van de andere sectoren. Alleen het aandeel van de "zakelijke diensten" groeit langzaam naar het Nederlands niveau toe.

10. Innovativiteit

Uitgaven voor Research en Development (R&D)

De innovativiteit binnen een regio kan op verschillende wijzen in kaart worden gebracht. Een zeer voor de hand liggende indicator is de verdeling van R&D-uitgaven naar sector en landsdeel. CBS-gegevens laten het volgende beeld zien:

	totale R&D-uitgaven 2002 (x miljoen €)	totale R&D-uitgaven als % BRP (2002)	R&D-uitgaven van bedrijfsleven 2002 (x miljoen €)	R&D-uitgaven van bedrijfsleven als % BRP (2002)
Noorden	441	1,1	208	0,5
Nederland	8.019	2,0	4.543	1,1

Bron: CBS, Statline

² Overigens blijft de vraag of een benadering richting 100 (= de Nederlandse situatie) op voorhand als gewenst/gunstig beoordeeld moet worden. Een dergelijke ontwikkeling kan namelijk optreden bij uiteenlopende situaties. Een sector die in het noorden oververtegenwoordigd is en een sterkere krimp kent dan landelijk het geval is, resulteert bijvoorbeeld ook in een locatiequotiënt die de waarde 100 nadert. Een niet bepaald als gunstig te typeren ontwikkeling.

De tabel laat zien dat het Noorden achterblijft bij de gemiddelde uitgaven die in Nederland gepleegd worden op het gebied van R&D. Dit geldt zowel voor de totale R&D als voor dat gedeelte dat door het bedrijfsleven voor haar rekening wordt genomen.

Ten opzichte van 2000 zijn in het Noorden de R&D uitgaven met ruim 9% gestegen. Een positieve ontwikkeling, zeker ook gezien het feit dat de toename in het Noorden groter was dan landelijk (nationale toename: 5%).

Scholingsgraad

Daarnaast vormt de scholingsgraad van het werkzame deel van de arbeidsmarkt een indicatie van het innovatieve vermogen van een regio. In 2003 kenmerkt de werkzame beroepsbevolking zich door de volgende scholingsgraad:

	Nederland 2003	Noorden	Nederland 2000	Noorden
Lager onderwijs	25,6%	26,0%	27,6%	28,2%
Middelbaar onderwijs	44,3%	48,1%	44,5%	48,1%
Hoger onderwijs	29,7%	25,7%	27,4%	23,1%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: CBS, EBB

De tabel spreekt voor zich: de werkzame beroepsbevolking in het Noorden kent een ondervertegenwoordiging van hooggeschoolden. Wel is er sprake van een inhaalslag. Het "gat" was in 2000 groter.

6. Wijzigingen ten opzichte van het voorgaande jaarprogramma's

In een jaarprogramma kunnen keuzes worden gemaakt om op bepaalde terreinen of aan specifieke sectoren extra aandacht te besteden of nieuwe activiteiten op te zetten.

Dit kan er toe leiden dat er middelen van de ene maatregel naar een andere overgeheveld worden of zelfs middelen van het ene deelprogramma naar het andere. Het zal dan vooral gaan over de middelen die het SNN beheert, te weten de EZ/Kompas-, Doelstelling 2- en Uitsluitingsmiddelen. De samenhang met Het Kompas voor het Noorden dient zichtbaar te blijven.

Daarom is het van belang de wijzigingen ten opzichte van het oorspronkelijke Kompas en de eerdere jaarprogramma's helder aan te geven. De financieringstabel waar in dit jaarprogramma mee wordt gewerkt (**tabel 2**) wijkt af van de in het Kompas gepresenteerde tabel (tabel 1) en de in eerdere jaarprogramma's toegepaste tabellen.

De verschillen zijn onder andere het gevolg van het beschikbaar stellen van andere bedragen bij de formele beschikkingen (Europese middelen) dan was voorzien bij de opstelling van het Kompas en de toegekende prestatiereserve. Daarnaast zijn de door het Ministerie van EZ aan het SNN ter beschikking gestelde extra middelen vanwege prijscompensatie in de tabellen verdisconteerd.

tabel 2: werkelijke financiering (€ mln.)

	Economische kerngebieden /versterking marktsector	Stedelijke centra	Landelijk Gebied	Uitvoeringskosten	Totaal
EZ: EZ/Kompas	* 453,8	57,3	45,4	16,5	573,0
LNV: Stimuleringskader/UILNN			15,6		15,6
LNV: Programmabeheer			0,7		0,7
VROM / ISV	4,0	6,1	3,6		13,7
Verkeer en waterstaat	9,4		20,3		29,7
Overig Rijk	46,0	36,7	20,3	** 7,5	110,5
ICES		5,5	1,1		6,6
EU: Doelstelling 2/EFRO	205,3	73,6	60,1	2,6	341,6
EU: Phasing-Out/EFRO	8,4	4,0	2,4	0,3	15,1
EU: Interreg IIIA/EFRO	12,2	0,2	1,8	2,0	16,2
EU: P(L)OP/EOGFL			48,4		48,4
EU: Leader/EOGFL***			23,6	1,9	25,5
Regionale overheden	190,3	103,6	199,3	1,2	494,4
Bedrijven / Privaat	2.786,2	100,3	49,7		2.936,2
*** totaal	3.715,6	387,3	492,3	32,0	4.627,2

*) De bedragen zijn inclusief de Centrale IPR (€ 160,8 mln.) en inclusief prijscompensatie 2005 (€ 0,3 mln.).

**) "Overig Rijk" bestaat in dit geval uit middelen uit oude programma's, diversen, provincies en voorzieningen.

***) In dit overzicht zijn weggelaten de middelen, die niet door het SNN kunnen worden geprogrammeerd

Voor wat betreft de prijscompensatie is afgesproken, dat dit geschiedt in overeenstemming met het rijksbeleid. Dit is door de ministeries zo geïnterpreteerd, dat elk ministerie zelf bepaalt of en zo ja in welke mate prijscompensatie wordt toegevoegd aan het budget van het Kompas. In **tabel 3** zijn de verstrekte prijscompensaties voor wat betreft de EZ/Kompasmiddelen vanaf 2000 tot en met 2005 vermeld. De prijscompensatie voor 2005 is toegevoegd aan de maatregel M.2.2./M.2.3.e..

Tabel 3 (in €)

Jaar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totaal
	€ 6.718.216	€ 15.144.001	€ 1.290.000	€ 928.000	€ 1.524.000	€ 296.000	€ 25.900.217

Wijzigingen Jaarprogramma 2006

In het navolgende wordt nader ingegaan op de uitgangspunten, die ten grondslag liggen aan de wijziging van de programmering.

a. Vrijval/Overcommitting

In de praktijk - zo blijkt de ervaring op basis van ervaringen opgedaan met het uitvoeren van voorgaande programma's - vallen de feitelijke betalingen gemiddeld gezien lager uit dan de formele committingen. Het gemiddelde verschil (vrijval) is in het kader van het Jaarprogramma 2005 - op basis van ervaringen met vroegere programma's – geschat op ongeveer 10% voor projecten (voor EZ/Kompas- en EFRO-middelen) en gemiddeld ongeveer 25% voor de subsidieregeling. Dat wil zeggen, dat binnen de regelingen zelf wordt "overgecommitteerd" om op maatregel- en programmaniveau geen budget over te houden. De vrijval binnen de regelingen speelt hierdoor geen rol bij het bepalen van de vrijval op programmaniveau. In de wijziging van het Jaarprogramma 2006 is de vrijval voor het programma bijgesteld van 10% naar 11% voor EZ/Kompasmiddelen en van 10% naar 14% voor EFRO D2-middelen. Op basis van recente informatie is echter gebleken, dat de vrijval van EZ/Kompasmiddelen nu op ongeveer 13% wordt geraamd (de werkelijke vrijval blijkt uiteindelijk pas bij de eindafrekening) en voor EFRO-D2-middelen ook op ongeveer 13%. Voor de uitfaseringsmiddelen wordt – net als in de wijziging van het Jaarprogramma 2005 – uitgegaan van 8%. Per saldo betekent dit, dat voor een groter bedrag dan eerder was voorzien verplichtingen worden aangegaan om uiteindelijk de betalingen te laten stroken met het beschikbare budget. Bij het bepalen van de benodigde budgetruimte per maatregel is in het voorliggende jaarprogramma uitgegaan van deze nieuwe vrijvalpercentages. In dit jaarprogramma is bovendien voor het eerst ook rekening gehouden met vrijval over de bedragen die worden "overgecommitteerd". Er is van uitgegaan dat de vrijval over deze overcommitting van dezelfde relatieve grootte is als de vrijval over de reële budgetten (vrijval van 13% voor EZ/Kompas en EFRO Doelstelling 2 en 8% voor EFRO Uitfasering).

b. Wijziging financiering/aanpassing prioriteiten

Voortdurend wordt de stand van zaken van de uitvoering vastgesteld. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in projecten, die al zijn gecommiteerd, projecten, die al wel voor beoordeling en committing zijn ingediend maar waar nog geen besluit over is genomen en projecten, die in het stadium van verwerving zijn (hierna genoemd de "pijplijn"). Sinds het Jaarprogramma 2005 is de politieke sturing op de projectverwerving en dus op de inhoud van de pijplijn aanzienlijk versterkt. Deze sturing heeft vooral plaatsgehad naar aanleiding van de beleidsaccenten, die zijn gelegd in het reactie van het SNN ("Kompas op Koers") op de uitkomsten van de MidTerm Review (MTR). De uitvoering verloopt toch altijd iets anders dan op grond van de pijplijn zou mogen worden ingeschat. Zo kunnen projecten te licht worden bevonden, kunnen de totale kosten anders uitvallen, kan de verhouding van EZ/Kompas- en EFRO-middelen anders uitvallen, enzovoort. Ook in 2005 verliep de uitvoering iets anders dan was geprogrammeerd.

c) afspraak tussen het Ministerie van Economische Zaken en het SNN inzake Pieken in de Delta

In het kader van de uitvoering van Pieken in de Delta hebben het Ministerie van Economische Zaken in juni 2005 afgesproken, dat er in ieder geval € 20 – 25 mln. EZ/Kompasmiddelen zullen vrijvallen en zullen worden ingezet voor de periode 2007 – 2010. De uiteindelijke vrijval is het verschil tussen het totaal aan verstrekte EZ/Kompasmiddelen en de totale programmasubsidie zoals zal zijn opgenomen in de eindafrekening. In feite kan dat betekenen, dat het ook iets meer is. Het SNN heeft de garantie gegeven, dat ook minimaal € 20 mln. zal worden overgeheveld. In de wijziging van het Jaarprogramma 2005 is deze afspraak ook vorm gegeven. Het Ministerie van Economische Zaken is gevraagd ook formeel met het Ministerie van Financiën te regelen, dat alle vrijvallende middelen kunnen worden overgeheveld.

In de **tabel 4** is de verschuiving van budgetten weergegeven.

tabel 4: Financiële wijziging (€ mln.)

Maatregel		Financiële wijziging (€ mln.) (exclusief overcommittingruimte)			
		EZ/Kompas	EFRO D2	EFRO Ph Out	Totaal
Deelprogramma Economische kernzones/Versterking marktsector					
M.1.1.a./	Aanleg nieuwe bedrijventerreinen/	+ 2,806	+10,943	- 0,080	+13,669
M.1.1.b.	Revitalisering bestaande bedrijventerreinen				
M.1.2.a.	Acquisitie ondersteunende promotie (AOP)	- 0,122	0	0	- 0,122
M.1.2.b.2.	Decentrale IPR vestiging	- 2,600	- 5,011	0	- 7,6101
M.1.2.c.	Bedrijfshuisvesting	- 0,084	- 0,022	- 0,018	- 0,124
M.2.1.a	Decentrale IPR uitbreiding	-11,773	+ 0,735	0	-11,038
M.2.1.b.	Stimulering toeristische investeringen	+ 1,360	+ 0,292	0	+ 1,652
M.2.2./	Generieke stimulering MKB/	+ 3,983	- 7,185	- 0,274	- 3,476
M.2.3.e.	Tenderprocedure				
M.2.3.a.	Financieringsfaciliteit	- 0,166	- 0,022	- 0,027	- 0,215
M.2.3.b	Financiële stimulering strategische bedrijfsactiviteiten	+ 1,250	+ 2,513	0	+ 3,763
M.2.3.c.	Branchedoorlichting en - acties	- 0,021	0	0	- 2,884
M.2.3.d.	Kwaliteitsverbetering toeristische sector	- 0,160	- 0,007	0	- 0,167
M.3.1.b./	Verbetering werking arbeidsmarkt/	+ 1,173	- 0,650	0	+ 0,523
M.3.2.d.	Scheppen nieuwe werkgelegenheid				
M.4.1.	Optimaliseren internationale transportassen	- 0,060	0	0	- 0,060
Deelprogramma Stedelijke Centra					
S.3.1.	Vernieuwing stationsgebieden	- 0,082	- 0,129	0	- 0,211
S.4.1.	Aantrekkelijk maken/houden openbaar gebied	- 5,165	+ 10,345	+ 0,788	+ 5,968
S.4.2.	Versterking aanbod toeristische, culturele en sportvoorzieningen	+ 4,616	- 7,921	0	- 3,305
S.5.1.	Oprichting top-kennisinstituten en aanbod nieuwe opleidingen	+ 3,131	- 1,802	- 0,276	+ 1,053
S.5.2.	Vestigingslocaties kennisgeoriënteerde bedrijvigheid	+ 2,050	- 1,981	0	+ 0,069
Deelprogramma Landelijk Gebied					
L.1.1./L.1.3.	Versterking/Vernieuwing agrarische sector	- 0,988	- 0,877	0	- 1,865
L.2.2.	Grootschalige functiewijziging	- 0,137	- 0,065		- 0,202
L.4.1.	Verbetering toeristisch-recreatieve infrastructuur	+ 2,260	- 0,112	- 0,032	+ 2,116
L.4.2.	Verbetering watersportmogelijkheden	- 0,975	+ 1,218	- 0,081	- 0,162
Deelprogramma Uitvoeringskosten					
U.1.	Uitvoeringskosten	0	- 0,262	0	- 0,262
Programma Totaal					
Totaal	prijscompensatie 2005	+ 0,296	0	0	+ 0,296

d. Gevolgen voor de doelstellingen

Bovenstaande wijzigingen hebben gevolgen voor de doelstellingen van het programma. Niet elke maatregel levert dezelfde bijdrage aan het realiseren van de programma doelstellingen.

De wijzigingen in de doelstellingen zijn verwerkt in de bij hoofdstuk 7 behorende tabellen. De wijzigingen zijn daarin cursief/vet aangegeven. In tabel 5 is op per deelprogramma aangegeven welke de verschillen zijn met het Jaarprogramma 2005. Daaruit blijkt, dat door de wijziging in programmeren de (verwachte) bruto werkgelegenheid met ongeveer 1800 fte stijgt.

Tabel 5: Bruto werkgelegenheid

Deelprogramma	Jaarprogramma 2005	Jaarprogramma 2006
Economische Kernzones/ Versterking Marktsector	38.840	40.650
Stedelijke Centra	12.520	12.379
Landelijk Gebied	1.390	1.479
Totaal	52.750	54.508

e. Budgetverschuiving (overzicht 2002-2005)

De verschuiving in budgetten van de verschillende maatregelen, zoals die in de jaarprogramma's heeft plaatsgehad, zijn verwerkt in tabel D.

7. korte beschrijving thema's en maatregelen programmering 2006

Leeswijzer

Het Kompas voor het Noorden is verdeeld in vier deelprogramma's:

- M: Economische Kernzones/Versterking Marktsector
- S: Stedelijke Centra
- L: Landelijk Gebied
- U: Uitvoeringskosten

De verschillende deelprogramma's zijn opgebouwd uit thema's, die op hun beurt weer zijn opgebouwd uit maatregelen. De maatregelen vormen de basis voor de uitvoering.

Per thema wordt een korte karakteristiek gegeven. Ook is een korte beschrijving van de verschillende maatregelen opgenomen omdat deze de eerste invalshoek zijn voor de toetsing van de uitvoering.

De indicatoren worden per thema gepresenteerd. Daarbij wordt in beeld gebracht wat de bijdrage is van de afzonderlijke maatregelen. Ook de programmering voor 2005 wordt per thema gepresenteerd. De financiële overzichten worden evenals in de voorgaande jaarprogramma's per maatregel gepresenteerd. Deze zijn opgenomen in het financieel deel (deel II).

Output en impact-indicatoren

Bij elk thema is een tabel opgenomen, waarin de waarden van de indicatoren zijn opgenomen. Deze waarden wijken af van die, die in het oorspronkelijke Kompas (bijlage B.4) zijn opgenomen. Dat wordt vooral veroorzaakt door de verschuivingen in budgetten, die in het Jaarprogramma 2003 en in het voorliggende jaarprogramma hebben plaatsgehad.

Bij de indicatoren is een onderscheid gemaakt tussen output- en impactindicatoren. De outputindicatoren hebben betrekking op de directe realisatie (hectares bedrijventerreinen, aantal ondersteunde ondernemingen, vierkante meter kantoorlocaties en dergelijke). De impactindicatoren hebben te maken met het uiteindelijke verwachte resultaat (effecten).

Bij de effecten gaat over aantallen nieuwe arbeidsplaatsen ("bruto gecreëerde werkgelegenheid" (fte)), tijdelijke werkgelegenheid (mensjaren) en totale investeringen. Behalve 'totale investeringen' zijn bij de meeste maatregelen ook de indicatoren 'uitgelokte investeringen' en 'uitgelokte private vervolginvesteringen' opgenomen. Met uitgelokte investeringen worden de private bijdragen in de projectkosten bedoeld. Met uitgelokte private vervolginvesteringen worden de verwachte private investeringen bedoeld, die als gevolg van het project optreden (dus buiten de projectinvesteringen om). De bedragen zijn uitgedrukt in € mln..

Deelprogramma M: Economische Kernzones/ Versterking Marktsector

Het deelprogramma 'Economische Kernzones/Versterking Marktsector' is verdeeld in de volgende thema's:

M.1. Verbetering van de vestigingsvoorwaarden ten behoeve van bestaande en nieuwe bedrijvigheid in de economische kernzones   M.2. Versterking van de marktsector in Noord-Nederland   M.3. Versterking van het arbeidsaanbod in Noord-Nederland   M.4. Optimalisering van de internationale transportassen en verbetering van de bereikbaarheid van de economische kernzones

Thema M.1.: Verbetering van de vestigingsvoorwaarden ten behoeve van bestaande en nieuwe bedrijvigheid in economische kernzones

Het Noorden kiest voor concentratie van wonen en werken in vijf kernzones. In aansluiting op de ruimtelijk-economische ontwikkeling in de afgelopen decennia gaat het hierbij om:

- de regio Roden/Leek - Groningen - Assen - Veendam - Winschoten;
- de regio Sneek - Heerenveen - Drachten (A7-zone Fryslân);
- de stedenband (Zwolle -) Meppel - Hoogeveen - Emmen/Coevorden;
- het gebied Leeuwarden - Harlingen (Westergozone);
- het Eemsmondgebied.

Het beleid gericht op het concentreren van bedrijvigheid in de kernzones is in hoge mate voorwaardenscheppend en wel op twee manieren. Aan de ene kant gaat het om de beschikbaarheid van voldoende bedrijventerreinen. Nieuwe capaciteit voor bovenregionale bedrijvigheid is daarbij uitsluitend in de kernzones mogelijk. Door deze concentratie wordt niet alleen de werkgelegenheid in het algemeen bevorderd, maar wordt tevens het beeld van de geringe bedrijvendichtheid op termijn rechtgezet. Aan de andere kant zet het SNN de nodige ondersteunende wervingsmiddelen in. Bij het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid speelt de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM), een centrale rol. De afgelopen jaren zijn in de drie provincies samenwerkingsverbanden tussen NOM, provincies, gemeenten en anderen ontstaan. Versterking van de samenwerking en verbetering van het instrumentarium leidt tot een toename van het aantal vestigende bedrijven uit de rest van Nederland en het buitenland.

Het thema "Verbetering van de vestigingsvoorwaarden ten behoeve van bestaande en nieuwe bedrijvigheid in economische kernzones" is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

M.1.1.a.: Aanleg van bedrijventerreinen en logistieke voorzieningen in kernzones/

M.1.1.b.: Revitalisering van bedrijventerreinen

Voor de vestiging van bedrijven van buiten de regio of van bedrijven in de regio met een werkgebied dat duidelijk boven de regio uitstijgt, is het noodzakelijk te beschikken over een voldoende en gedifferentieerd aanbod aan zogenaamde bovenregionale bedrijventerreinen. De verkaveling, ontsluiting, voorzieningen en uitstraling van deze terreinen moeten attractief zijn. Uitgangspunt bij de digitale ontsluiting van nieuwe bedrijventerreinen is glasvezelkabel. Bij het ontwikkelen van nieuwe locaties vormt duurzaamheid een belangrijk aandachtspunt in de planvoorbereiding (minimalisering milieubelasting, efficiënt ruimtegebruik en een goede bereikbaarheid -afhankelijk van de doelgroep - via weg, water en/of spoor). Om te komen tot een concurrerende, doch marktconforme uitgifteprijs is in een aantal gevallen een financiële bijdrage vanuit het programmabudget noodzakelijk. Bijdragen zullen slechts worden verstrekt voor de aanleg van nieuwe en uitbreiding van bestaande bovenregionale bedrijventerreinen in de kernzones. De hoogte van de bijdrage is onder andere afhankelijk van de afstemming van vraag en aanbod, reëel geachte marktprijsontwikkelingen en uitgiftetempo en de daaruit voortvloeiende exploitatieramingen, en dergelijke. Om concurrentievervalsing binnen het aanbod van bedrijventerreinen te vermijden hanteert het SNN een afwegingskader voor de beoordeling van exploitatieopzetten. Het beleid ten aanzien van de multimodale terminals is in de eerste plaats gebaseerd op versterking van de bestaande voorzieningen: het bovenregionale knooppunt Veendam en de regionale knooppunten Coevorden, Eemshaven, Groningen, Harlingen, Leeuwarden en Meppel. Voor de versterking van deze terminals kan een bijdrage vanuit het programmabudget worden verleend. Ook hierbij zal de concurrentieverhouding tussen de terminals een belangrijk aandachtspunt zijn. Alleen indien de toename van goederenstromen daartoe aanleiding geeft zal het bestaande netwerk van terminals worden uitgebreid.

Om te kunnen blijven voldoen aan de eisen van de tijd is het in een aantal gevallen noodzakelijk dat oudere bedrijventerreinen (die overigens wel goed gesitueerd moeten zijn), een (grondige) upgrading en renovatie ondergaan. Aan het weer concurreren maken van dergelijke terreinen kan vanuit het programmabudget een bijdrage worden verstrekt. Revitaliseringprojecten op de bovenregionale terreinen in de kernzones hebben daarbij prioriteit; bij uitzondering is een bijdrage mogelijk voor projecten op de overige terreinen in de kernzones en voor projecten in een beperkt aantal kernen in het landelijke gebied. Deze projecten zijn geplaatst op de zogenaamde witte lijst. Ook is medefinanciering mogelijk van projecten gericht op functieverandering van verouderde bedrijventerreinen in stedelijke centra, althans voor zover bij die projecten sprake is van het realiseren van nieuwe economische functies (maatregel S.3.2.).

M.1.1.c.: Realisering van sectorgebonden infrastructuur

Deze maatregel richt zich specifiek op het ontwikkelen van een magnesium/chloor/ethyleen industriecluster in de Eemsmond (Antheus-project). Er wordt gestreefd naar het ontwikkelen van een cluster van bedrijven in de aluminium- en overigens in de metaalsector (het zogenaamde Metal Parc). De NOM trekt de projectorganisatie Antheus-magnesium.

M.1.2.a.: Acquisitie Ondersteunende Promotie

De NOM richt zich op versterking van de economische structuur door het tot stand brengen van investeringen. In de periode 1995 - 1999 is hiervoor een aanpak tot ontwikkeling gebracht, die verder is uitgebouwd in de periode 2000 - 2006. Deze aanpak bestaat uit het beïnvloeden van beslissingsprocessen bij potentiële investeerders uit binnen- en buitenland door middel van netwerken, bezoeken, geven van presentaties en verzorgen van niet-projectgebonden fact finding trips en het verzorgen van jaarlijks twee promotiecampagnes.

M.1.2.b.1.: Stimulering vestigingsinvesteringen (IPR centraal)

Het door middel van financiële, waaronder fiscale, stimulansen bevorderen dat bedrijven zich in de kernzones in het Noorden vestigen. De fiscale faciliteit maakte onderdeel uit van het pakket Langman-afspraken. Deze faciliteit is met ingang van 2003 met het oog op begrotingsafspraken in het 'Strategisch Akkoord' van het Kabinet Balkenende I afgeschaft en is daarom niet meer opgenomen als maatregel in dit jaarprogramma. De Centrale IPR betreft het verlenen van een investeringspremie in de kosten van grond, gebouwen en duurzame bedrijfsuitrusting. De centrale IPR geldt in het Noorden voor vestigingsprojecten waarvan de subsidiabele kosten liggen boven € 4,54 mln.. Daarnaast kunnen uitbreidingsprojecten van strategische aard en zeer grote investeringsprojecten waar sprake is van een fundamentele wijziging in product of productieproces van industriële bedrijven worden gepremieerd.

M.1.2.b.2.: Stimulering vestigingsinvesteringen (IPR decentraal)

Door middel van een premie in de kosten van gebouwen en duurzame bedrijfsuitrusting (IPR) of loonkosten op basis van de Loonkostenpremiereregeling (LPR) stimuleren dat bedrijven zich vestigen in de noordelijke kernzones (zie kaart bijlage A) en in de Overijsselse gemeenten Hardenberg en Steenwijk. In deze gemeenten is de LPR niet van kracht. De minimale investering om voor een premie in aanmerking te komen bedraagt € 136.134. De maximale premiabele kosten bedragen € 4,54 mln..

M.1.2.c.: Bedrijfshuisvesting

Het doel van deze maatregel is het oprichten en/of exploiteren van bedrijfsgebouwen op maat en tegen aanvaardbare markt-conforme prijzen om deze te kunnen aanbieden aan stuwende bedrijven die zich in het Noorden willen vestigen en op korte termijn huisvesting nodig hebben.

De doelstellingen zijn - wat betreft de effecten - voor dit thema geformuleerd in termen van werkgelegenheid en uitgelokte investeringen. Belangrijke outputindicatoren zijn het aantal hectares bedrijventerrein, dat wordt aangelegd of gerevitaliseerd en het aantal bedrijven, dat deelneemt aan regelingen. In onderstaand overzicht is aangegeven welke de doelstellingen zijn.

Tabel: Thema M.1.: overzicht van doelstellingen voor de verschillende maatregelen

	Doelstellinge nM.1.1.a en M.1.1.b	Doelstelling M.1.2.a	Doelstelling M.1.2.b.1	Doelstelling M.1.2.b.2	Doelstelling M.1.2.c	Doelstelling Totaal
Impact indicatoren						
bruto gecreëerde werkgelegenheid	20.000	1.260	2.350	2.447	392	26.449
uitgelokte investeringen	62		1.676	173	11	1.922
uitgelokte private vervolginvesteringen	750				5	755
totale investeringen	400	4	1.836	216	18	2.474
tijdelijke werkgelegenheid	8.000	18				8.018
behouden werkgelegenheid	14.000					14.000
Output indicatoren						
ha. aangelegd nieuw bedrijventerrein	400					400
ha. gerevitaliseerd bedrijventerrein	1.200					1.200
bedrijven die financiële bijstand ontvangen			36	136		172
m2 nieuw ontwikkeld kantorenoppervlak	100.000					100.000
m2 gerealiseerde startercentra					7.850	7.850
ge-/verbouwde bedrijfsgebouwen					2	2
strategische uitbreidingen		53				53
nieuwe bedrijven		80				80
promotiecampagnes		13				13

Programmering 2006

Het is van cruciaal belang voor de noordelijke economische ontwikkeling om over niet alleen voldoende maar ook een voldoende hoogwaardig aanbod van bedrijventerreinen te beschikken. De aanleg van bedrijventerreinen heeft derhalve in het Kompasprogramma altijd hoge prioriteit gehad. Daarmede wordt in hoge mate bijgedragen aan de doelstellingen van dit programma. In 2005 is de lijn ingezet tot intensivering van de maatregel aanleg nieuwe bedrijventerreinen. De reden hiervan is tijdig te anticiperen op een situatie van hoogconjunctuur, die zich - zo leert de geschiedenis - ongetwijfeld weer gaat voordoen. Immers, voorkomen moet worden dat er tekorten ontstaan in een periode van hoogconjunctuur. In de piekjaren van uitgave van kavels rond 2000 liep het Noorden wat dat betreft soms tegen grenzen aan. De budgetten voor de maatregelen M.1.1.a (nieuwe terreinen) en M.1.1.b (revitalisering) zijn in 2005 samengevoegd en daarmee is de budgettaire flexibiliteit verhoogd. Het beroep, dat wordt gedaan op de decentrale IPR voor de vestiging (M.1.2.b.2) van nieuwe bedrijven blijft achter bij de verwachtingen. Het gevolg daarvan is, dat het budget van deze investeringsregeling wordt verminderd met € 7,6 mln..

Thema M.2.: Versterking van de marktsector in Noord Nederland

Versterking van de marktsector mag niet beperkt blijven tot de economische kernzones. Waar bedrijven zich ook bevinden, zij moeten altijd omgaan met uitdagingen die voortkomen uit technologische vernieuwingen die gevolgen hebben voor het product of het productieproces, toenemende internationale concurrentie, een toenemend gebruik van informatietechnologie, veranderingen in het personeelsbeleid en hogere eisen op het gebied van management. Vooral in het MKB, de afgelopen jaren de banenmotor bij uitstek, vormt de beperkte beschikbaarheid van staf- en kaderpersoneel vaak een belemmering in de concurrentiestrijd. Dit manco valt te beschouwen als een van de voornaamste belemmeringen in de ontwikkelingen van kleine en middelgrote ondernemingen. De vernieuwing van producten en productieprocessen is daarom gebaat bij verhoging van de kennisintensiteit in het MKB. Ook de scholing van zittend personeel draagt daaraan bij. Verder is het van belang de exportgerichtheid van het MKB te stimuleren.

In 2000 heeft het SNN het Adviescollege voor de Markt (AMa) opgericht. De AMa richt zich op de versterking van het noordelijke bedrijfsleven en door op kansrijke marktontwikkelingen in te spelen. De versterking van de marktsector - zowel in de kerngebieden als daarbuiten - wordt bevorderd op grond van de volgende drie beleidslijnen:

- De eerste beoogt uitbreiding en herstructurering van stuwende industriële en dienstverlenende en toeristische bedrijven door premies te verlenen op de investeringen op grond van uitbreidingsvariant van de IPR en de 'Subsidieregeling Kwaliteitsinvesteringen in de toeristische sector' (KITS).
- Daarnaast wordt binnen het MKB gewerkt aan het systematisch wegwerken van zwakke punten of het wegnemen van bedreigingen, door gerichte voorlichtingscampagnes (aanbod gestuurd). Deze thematische aanpak is bijvoorbeeld gericht op de toepassing van Informatie- en Communicatietechnologie (ICT) in het MKB of op de bevordering van de exportgerichtheid
- Naast deze generieke activiteiten zijn in het programma ook specifieke, op bepaalde sectoren gerichte maatregelen opgenomen. Met behulp van branchedoorlichtingen en thematische marktverkenningen worden nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden geïdentificeerd die ten goede kunnen komen aan individuele bedrijven, clusters van bedrijven of een gehele branche. Dit deel van het programma is, in tegenstelling tot het vorige onderdeel, vraaggericht. Een sector die voor het Noorden - ook vanwege zijn groeipotentieel - van bijzondere betekenis is het toerisme. Hier zal moeten worden geïnvesteerd in promotie, productontwikkeling en de kwaliteit van het ondernemerschap. (Investerings in de toeristische infrastructuur zijn onderdeel van de respectievelijke deelprogramma's 'Stedelijke centra' en 'Landelijk gebied'.)

Het thema 'Versterking van de marktsector in Noord Nederland' is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

M.2.1.a.: Stimulering uitbreidingsinvesteringen (IPR decentraal; LPR)

Het stimuleren van investeringen in uitbreiding van noordelijke industriële en stuwende dienstverlenende bedrijven. Hiertoe wordt premie verleend in de kosten van gebouwen en duurzame bedrijfsuitrusting (IPR) dan wel loonkosten (LPR) De maatregel is in principe van kracht in gemeenten die op de Europese steunkaart staan inclusief de Overijsselse gemeenten Hardenberg en Steenwijk (zie bijlage A). De LPR geldt niet in deze gemeenten. Het premiepercentage voor de IPR bedraagt 15%. Voor projecten geldt een minimale investeringsomvang van € 0,454 mln.. De maximale premieabele kosten bedragen € 4,54 mln..

M.2.1.b.: Stimulering investeringen in de toeristische sector;

Maatschappelijke ontwikkelingen hebben geleid tot een kwaliteitsbewuste toerist. Er is veel te kiezen en de toerist stelt hoge eisen aan de prijs/kwaliteitsverhouding. Als de branche in het Noorden daar niet tijdig en goed op inspeelt verliest zij haar marktaandeel. Deze maatregel heeft tot doel de toeristische ondernemer te stimuleren investeringen in de accommodaties te plegen.

M.2.2. : Generieke stimulering van vernieuwende activiteiten in het MKB (kennistransfer)/

M.2.3.e.: Gerichte stimulering van het bedrijfsleven: tenderprocedure

Het MKB is de banenmotor van de noordelijke economie. Het stimuleren van de groei van het MKB is daarmee van groot belang. Verhoging van de kennisintensiteit bevordert de groei. Deze maatregel is erop gericht om thematische acties op te zetten met als doel de verhoging van het kennisniveau dat noodzakelijk is bij exporteren, innoveren, kwaliteitszorg en het doorvoeren van technologische vernieuwingen. Als sluitstuk van de projectmatige versterking van het bedrijfsleven is de mogelijkheid gecreëerd voor de indiening van projecten die niet passen in de hierboven genoemde maatregelen (vangnet).

Het Ministerie van EZ heeft Syntens aangewezen als organisatie die belast is met de actieve verspreiding van innovatieve kennis en stelt daar ook middelen voor beschikbaar. Het SNN wil op dit vlak extra activiteiten in het Noorden stimuleren. Voor extra activiteiten rond specifieke thema's kunnen - in aansluiting op hun reguliere taken - naast Syntens ook andere organisaties worden ingeschakeld. Met initiatieven waarvoor de oprichting van nieuwe rechtspersonen wordt voorgesteld zal zeer terughoudend worden omgegaan.

M.2.3.a.: Financieringsfaciliteiten;

Deze maatregel heeft tot doel de verstrekking van risicodragend kapitaal, achtergestelde renteloze of laagrentende leningen met flexibele aflossingstermijnen aan nieuwe toetreders in de regio evenals ten behoeve van innovatieve activiteiten (pre-concurrentieel) met een hoog risicoprofiel van al in de regio gevestigde bedrijven.

M.2.3.b.: Financiële stimulering strategische bedrijfsactiviteiten;

Het MKB is de banenmotor van de noordelijke economie. Het stimuleren van de groei van het MKB is daarmee van groot belang.

Het zijn vooral individuele strategische bedrijfsactiviteiten als innoveren, exporteren, marketing en kwaliteitsverbetering die noodzakelijk zijn om als bedrijf te groeien.

Daarom worden dergelijke activiteiten financieel op basis van de NIOF-regeling gestimuleerd. De doelgroep van de regeling bestaat uit het gehele MKB-bedrijf exclusief detailhandel, horeca en de primaire sector.

M.2.3.c.: Branchedoorlichtingen en thematische marktverkenningen;

Het doel van deze maatregel is het identificeren van nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden in de voor de noordelijke economie belangrijke sectoren door middel van branchedoorlichtingen en thematische marktverkenningen en het omzetten van deze ontwikkelingsmogelijkheden in structuurversterkende projecten. Het gaat hierbij om sectorale of thematische, marktgeoriënteerde projecten op het vlak van (toegepaste) R&D, ontwikkeling van nieuwe processen, vermarkten van producten (o.a. export), samenwerking (o.a. internationalisering) met andere bedrijven en instellingen.

M.2.3.d.: Kwaliteitsverbetering toeristische marktsector;

Om de concurrentiepositie van het Noorden op het gebied van recreatie en toerisme te versterken is het niet alleen noodzakelijk over kwalitatief hoogwaardige accommodaties te beschikken maar is het tevens noodzakelijk dat de branche zich verder professionaliseert. De toeristische bedrijfstak moet om in competitie te blijven kwalitatief hoogwaardige producten moeten leveren en een meer bedrijfsmatige aanpak moeten toepassen. Het gaat bij deze maatregel om ondersteuning van de professionalisering van het toeristische bedrijfsleven. De maatregel richt zich tevens op het verbeteren van het toeristisch promotiebeleid en professionalisering van de VVV's alsmede de organisatie van festivals en evenementen.

De doelstellingen zijn - wat betreft de effecten - voor dit thema geformuleerd in termen van werkgelegenheid en uitgelokte investeringen. Een belangrijke outputindicator is het aantal deelnemende bedrijven bij regelingen of bij branchegerichte activiteiten. In onderstaand overzicht is aangegeven welke de doelstellingen zijn.

Tabel Thema M.2.: overzicht van doelstellingen voor de verschillende maatregelen

	Doelstelling M.2.1.a	Doelstelling M.2.1.b	Doelstelling M.2.2 en 2.3.e.	Doelstelling M.2.3.a	Doelstelling M.2.3.b	Doelstelling M.2.3.c	Doelstelling M.2.3.d	Doelstelling Totaal
Impact indicatoren								
bruto gecreëerde werkgelegenheid	4.398	786	7.262	310			335	13.091
uitgelokte investeringen (excl. premie)	510	171	84	7	67		6	845
uitgelokte private vervolginvesteringen			232	9				241
totale investeringen	600	200	209	24	123	4	16	1.176
tijdelijke werkgelegenheid			663			15	270	948
Output indicatoren								
bedrijven die financiële bijstand ontvangen	374	650						1.024
deelnemende MKB-bedrijven			13.043		3.073			16.116
samenwerkingsprojecten onderwijs- bedrijfsleven							5	5
aantal contacten met intermediairs			4					4
nieuwe evenementen							2	2

Programmering 2006

Rond het thema 'versterking van de marktsector' wordt in lijn met de SNN-nota 'de Koers Verlegd' in dit jaarprogramma het accent nog meer dan voorheen gelegd op economische structuurversterking door het stimuleren van technologische ontwikkeling, kennistransfer daarvan naar het bedrijfsleven, ontwikkelen van nieuwe buitenlandse afzetmarkten en dergelijke. Daarnaast wordt onverminderd ingezet op de innovatiefaciliteit (NIOF). Hetgeen is gezegd voor de IPR voor de vestiging van bedrijven geldt ook voor de IPR voor de uitbreiding van bedrijven (M.2.1.a.). Dit budget is gekort met € 11,0 mln. .

Aan de maatregel voor de stimulering van het MKB (M.2.2.) zijn de laatste jaren grote bedragen toegevoegd. Een recente analyse maakt duidelijk, dat dit nu enigszins in neerwaartse zin (€ 3,5 mln.) dient te worden bijgesteld.

Thema M.3.: Versterking van het arbeidsaanbod in Noord Nederland

Hoogwaardige arbeid is niet alleen een vestigingsfactor voor bedrijven, het is tevens een cruciaal element in een economie die in toenemende mate georiënteerd is op kennis en dienstverlening. De aansluiting tussen vraag en aanbod verandert voortdurend, waarbij een grotere flexibiliteit en employability kernbegrippen zijn. Deze upgradings van het arbeidspotentieel wordt bereikt door te zorgen voor een voortdurende aanpassing van de kwalificaties van het personeel. Daarnaast dient gewerkt te worden aan vergroting van de participatie door versterking van het aanbod. Voor de verbetering van het functioneren van de arbeidsmarkt worden de volgende vier actielijnen uitgezet:

- de dienstverlening aan nieuwe en sterk uitbreidende bedrijven verbeteren op het gebied van werving, selectie, scholing en begeleiding van nieuw personeel;
- de kwaliteitszorg voor personeel verbeteren.
De kwaliteit van de medewerker is van cruciaal belang voor de onderneming. Periodiek nagaan hoe het is gesteld met bijvoorbeeld de kwaliteit van het personeel en met de arbeidsomstandigheden (monitoring) is gewenst. Het Noorden stimuleert bedrijven om deze activiteit een centrale plaats in de bedrijfsvoering te geven. Bij- en omscholing van personeel wordt bevorderd. De oprichting van arbeidspools kan daarbij stimulerend werken.
- het vergroten van de participatie.
Er worden acties ondernomen om specifieke groepen naar de arbeidsmarkt te trekken (bijvoorbeeld vrouwen), groepen aan het werk te houden (veertig-plussers) en groepen te reïntegreren (gedeeltelijk arbeidsongeschikten). Ook het opzetten van eigen ondernemingen wordt gestimuleerd.
- de minder kansrijke werkzoekenden betrekken bij de arbeidsmarkt met speciale projecten en trajectbemiddeling.

Het thema 'Versterking van het arbeidsaanbod in Noord Nederland' is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

M.3.1.b.: Verbetering werking arbeidsmarkt/

M.3.2.d.: Scheppen nieuwe werkgelegenheid

Het Noorden kent relatief veel langdurig werklozen met een lage opleiding. In 1999 vormde deze groep 34% (38.000 personen) van het totaal aantal werklozen. Daar staat tegenover dat banen op dit niveau steeds schaarser worden. Daarom is het noodzakelijk nieuwe werkgelegenheid - juist voor deze groep - te creëren. Ontwikkelingen aan zowel de vraag- als de aanbodzijde maken het noodzakelijk de werking van de arbeidsmarkt te verbeteren. Deze maatregel richtte zich daarom op het professionaliseren van het human resourcebeleid, het ondersteunen van experimenten gericht op matching van vraag en aanbod en de afstemming van beroepsgericht onderwijs en bedrijfsleven.

M.3.1.a.: Vraaggerichte scholing;

M.3.2.a.: Sluitende aanpak;

M.3.2.b.: Sociale activering / reïntegratie;

M.3.2.c.: Uitstroombevordering gesubsidieerde arbeid;

M.3.2.e.: Basisdienstverlening Arbeidsvoorziening / Centra werk en inkomen;

M.3.2.f.: Extra ID-banen.

Het SNN speelt bij de uitvoering van de maatregelen M.3.2.a,b,c,e en f geen of een zeer geringe rol. Daarom worden deze maatregelen niet verder beschreven. In het jaarlijkse bestuurlijk voortgangsoverleg tussen het kabinet en het SNN wordt bezien of de afgesproken financiële omvang van het arbeidsmarktbeleid in het Noorden wordt gehaald.

Concrete doelstellingen zijn beperkt voor dit thema geformuleerd. Slechts voor maatregel M.3.1.b. is het effect bepaald voor wat betreft de uitgelokte investeringen. In onderstaand overzicht is aangegeven welke de doelstellingen zijn.

Tabel Thema M.3.: overzicht van doelstellingen voor de verschillende maatregelen

	Doelstelling M.3.1.b/ M.3.2.d	Doelstelling Totaal
Impact indicatoren		
bruto gecreëerde werkgelegenheid	1.110	1.110
uitgelokte investeringen	15	15
Uitgelokte private vervolginvesteringen	7	7
totale investeringen	42	42
tijdelijke werkgelegenheid	2.719	2.719
Output indicatoren		
bedrijven die financiële bijstand ontvangen	569	569
werkgelegenheidsinitiatieven	3	3
acties gericht op verbetering kinderopvang	2	2
acties gericht op aansluiting beroepsonderwijs	34	34
acties gericht op verdeling arbeid/zorg	3	3

Programmering 2006

Met het ministerie van SZW loopt er een 3-jarige pilot om de scholing van zowel werkenden als werkzoekenden te stimuleren. In het kader hiervan zijn scholingsprojecten gestart waarin opleidingen of stages en "leer-werk-plekken" worden aangeboden. Op die manier kunnen de deelnemers hun kansen op de arbeidsmarkt vergroten. Deze projecten worden gedeeltelijk betaald met geld uit het Europees Sociaal Fonds.

De Kompas arbeidsmarktactiviteiten worden in 2006 (net als in het afgelopen jaar) vooral gericht op zowel het voorzien in de toekomstige arbeidsvraag als op het arbeidsfit houden van het huidige arbeidspotentieel. Teneinde het aantal mensen met de vereiste kwalificaties te vergroten is het van groot belang intensief te investeren in zowel bij- en omscholing als in het verhogen van de instroom in de (beroeps)opleidingen. In verband met dit laatste vormt de versterking van de beroepskolom (VMBO-MBO-HBO) via doorlopende leerlijnen een belangrijk aandachtspunt. Voorts is het van groot belang dat mensen die nu niet aan het werk kunnen, vanwege het economische tij, hun kennis en vaardigheden behouden en zo mogelijk uitbreiden. De uitdaging ligt in het ontwikkelen van ideeën waarin juist voor deze groep nieuwe werkgelegenheid wordt gecreëerd, eventueel met een tijdelijk karakter, maar met een blijvend (economisch) resultaat.

Thema M.4.: Optimalisering internationale transportassen en verbetering bereikbaarheid economische kernzones

Het Noorden heeft een veelzijdig logistiek netwerk. De basis hiervan wordt vormen twee internationale transportassen voor wegvervoer. De A6 en A7 leiden vanuit de Randstad via Lelystad, Heerenveen en Groningen naar Noord-Duitsland, Scandinavië en Oost-Europa. De A28 en de A37 leiden vanuit de Randstad via Amersfoort, Zwolle, Hoogeveen en Emmen naar Noord-Duitsland en Scandinavië. Het Noorden beschikt daarnaast over twee hoofdvaarwegen, de vaarweg Lemmer - Delfzijl - Duitsland en de vaarweg Meppel - Ramspol. Voor de diversiteit van het logistieke netwerk in het Noorden zijn ook de havens van belang. Er zijn twee (zee)havencomplexen Eemshaven/Delfzijl en Harlingen. Binnenhavens, zoals die van Coevorden, Drachten, Groningen, Heerenveen, Leeuwarden, Meppel en Sneek bieden faciliteiten voor het transport over water. Voor de overslag van weg-, water- en railtransport beschikt het Noorden over terminals, namelijk een bovenregionaal knooppunt in Veendam, en regionale knooppunten in Coevorden, Eemshaven, Groningen, Harlingen, Leeuwarden en Meppel. Het railnet en de regionale luchthaven Groningen Airport Eelde completeren het logistieke netwerk van het Noorden. Daarmee zijn in het Noorden alle vervoersmodaliteiten aanwezig.

Verkeersinfrastructuur.

In de stadsgewesten Groningen/Assen en Leeuwarden is de bereikbaarheid nu al problematisch. Eind 2006 vindt bestuurlijk overleg plaats tussen de minister van V&W en het SNN over de voortgang van de projecten en de procedures van het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT). Belangrijk onderdeel in dit overleg zijn de resultaten van de netwerkanalyses als uitwerking van de Nota Mobiliteit. Het streven is erop gericht deze voor 2007 gereed te hebben. Daarbij zal worden aangesloten bij de landelijke update vanuit de Nota Mobiliteit en de verdeelsleutel voor de Brede Doeluitkering (BDU). Het thema 'Optimalisering internationale transportassen en verbetering bereikbaarheid economische kernzones' is uitgewerkt in de volgende maatregelen.

M.4.1.: Optimaliseren internationale transportassen/europese Noordelijke OntwikkelingsAs (NOA) en Zuiderzeelijn.

Nederland kan geen adequaat mobiliteitsbeleid voeren zonder rekening te houden met de ontwikkelingen in de internationale context. De doorgaande uitbreiding van de Europese Unie biedt mogelijkheden waarop moet worden geanticipeerd, waaronder de samenwerkingsprogramma's onder de nieuwe structuurfondsen. De Randstad en de overige economische kerngebieden in Nederland moeten een strategische ligging behouden en versterken in de netwerken van de Europese metropolitane gebieden met groot economisch potentieel. Naast de vanouds belangrijke Europese metropolitane gebieden (Londen, Parijs, Vlaamse Ruit en het Ruhrgebied) ontwikkelt zich een Europese corridor op de lijn Noord-Duitsland, Øresund-regio, Stockholm, Helsinki met als achterland de regio Sint Petersburg en de Baltische staten.

Noordelijke Ontwikkelingsas

De Noordelijke Ontwikkelingsas (NOA) betreft het ontwikkelen van een corridor op de lijn Noord-Duitsland, Øresund-regio, Stockholm, Helsinki met als achterland de regio Sint Petersburg en de Baltische staten. Deze corridor is voor Nederland van belang gezien de economische groei die er plaats vindt en de markten waarin de groei zit. De NOA komt er niet vanzelf. Het SNN streeft een verdere uitwerking na. In het najaar van 2005 heeft het kabinet ambtelijke ondersteuning van het rijk toegezegd bij de verdere uitwerking van de NOA. In 2006 vindt deze uitwerking verder plaats. Noord-Nederland verkent met medewerking van het Rijk de potenties en strategie om met deze nieuwe corridor nationaal beter aan te haken op de Europese netwerken. Completering en versterking van de internationale verkeers- en vervoersnetwerken van weg, water en spoor is aan de orde.

Zuiderzeelijn

Van groot strategisch belang is de aanleg van de snelle Zuiderzeelijn: (spoor)verbinding Schiphol - Amsterdam - Lelystad - Heerenveen - Groningen. Volgens de afspraken met het Kabinet van 16 april 1998 zou de aanleg van start gaan vóór 2010. In 2005 heeft het Kabinet besloten een nut- en noodzaak onderzoek te starten naar de Zuiderzeelijn. De uitkomsten hiervan zijn bepalend voor het doorgaan van de Zuiderzeelijn. De reistijdwinst die dankzij een dergelijke verbinding optreedt, is zodanig fors dat kan worden gesproken van een structurerende werking, waardoor het aannemelijk is dat veranderingen in het verplaatsingspatroon optreden. Op termijn wordt doortrekking van de snelle verbinding naar Bremen/Hamburg voorgestaan. De snelle Zuiderzeelijn vormt een dragend element in de opbouw van de Noordelijke ontwikkelingsas.

M.4.2.: Verbeteren bereikbaarheid economische kernzones

De minister van Verkeer en Waterstaat heeft met Noord-Nederland eind 2005 bestuurlijke overleg gevoerd over MIT tot en met 2020. In het overleg zijn diverse specifieke MIT-projecten onderwerp van gesprek geweest. Daarnaast is gesproken over een aantal algemene onderwerpen zoals netwerkanalyses in het kader van de Nota Mobiliteit en tol en versnellingsprijs. Het Noorden heeft laten weten geen knelpunten te hebben, waarbij de versnellingsprijs en/of tol een effectieve bijdrage kunnen leveren.

Voor de regio Noord-Nederland is (naast de in maatregel S.6. genoemde netwerkanalyses) een netwerkanalyse Noord-Nederland opgestart. Deze netwerkanalyse zal bestaan uit het bundelen van de resultaten van genoemde netwerkanalyses en deze aanvullen met de (inter-)nationale verbindingen. Zoals afgesproken in het Landsdeeloverleg 2005 dient deze voor 2007 te zijn afgerond. De uitwerking van de netwerkanalyse Noord-Overijssel en de gebiedsgerichte verkenning (GGV) Zwolle-Kampen vindt plaats. Het SNN participeert in de organisatie. De resultaten zijn juli 2006 beschikbaar. Deze netwerkanalyse is van belang is voor Noord-Nederland in verband met de ontsluiting via de A28 door en via Zwolle.

MIT-projecten

N33 Assen-Zuidbroek

Met de minister van v&W is de afspraak gemaakt om de N33 van Assen tot Zuidbroek te verdubbelen, de afspraak over de scope en de financiering is vastgelegd in de brief d.d. 8 februari 2006. Begin 2006 wordt gestart met de verkorte Tracé/MER procedure.

Knooppunt Joure

In samenwerking tussen het Rijk en regio loopt een studie Gebiedsgerichte aanpak rond Joure. Inmiddels hebben partijen een gezamenlijk beeld over de problematiek en oplossingsmogelijkheden gevormd, met oplossingsmogelijkheden voor de korte, middellange en lange termijn.

Zuidelijke Ringweg Groningen (ZRG)

In plaats van de planstudie voor de 2de fase van de ZRG is een gebiedsgerichte verkenning (Verkenning Alternatief Zuidelijke Ringweg (VAZ)) gestart naar de effecten van de 1ste fase van de Zuidelijke Ringweg en de getroffen OV-maatregelen. Deze verkenning zal conform het MIT spelregelkader worden beoordeeld. In samenhang met verdere afspraken in het kader van de Netwerkanalyse Groningen-Assen wordt eind 2006 een besluit genomen over het vervolgtraject.

Haak om Leeuwarden

In het kader van de standpuntbepaling zal tussen rijk en regio nader overleg gevoerd gaan worden met de provincie over financiering, risicoverdeling en organisatie van het project.

Decentralisatie rijkswegen N34 en N46

Partijen hebben de bestuurlijke wil om de N34 en N46 begin 2006 over te dragen aan de provincies. Het eindbeeld van de wegen in de overdracht dient te voldoen aan de eisen van Duurzaam Veilig. Hoofdvaarweg Lemmer – Delfzijl/spoorbrug Zuidhorn

Fase 1 zal direct worden gevolgd door fase 2. In deze fase heeft de spoorbrug Zuidhorn hoge prioriteit in geval onderuitputting en/of meevallers.

Zeesluis Delfzijl

De regio verwacht begin 2006 een reactie van het ministerie op de notitie "Problematiek Zeesluis Delfzijl".

Vaarweg Harlingen - Kornwerderzand (De Boontjes)

De problematiek van deze vaargeul hangt samen met de klassering van de vaarweg Harlingen-Leeuwarden. Gegeven de vraag van de regio en de mogelijkheden die het bedrijfsleven aangeeft wordt door rijk en regio nader verkend of er voldoende speelruimte is om de vaargeul Kornwerderzand - Harlingen meer geschikt te maken voor CEMT V-scheepsvaart. Wanneer hiermee ook milieudoelen gediend kunnen worden kan mogelijkerwijs ook op het Waddenfonds een beroep worden gedaan.

Centrale as Dokkum – Drachten

De resultaten van de regionale Tracé/MER studie zullen begin 2006 aan de minister worden aangeboden. Voor de beoordeling van de regionale Tracé/MER-studie gelden de gebruikelijke regels uit het MIT-spelregelkader.

Openbaar vervoer

Concessietermijnen openbaar vervoer

De regio komt ten aanzien van de ontheffingsmogelijkheden met voorstellen, waarover overleg zal plaatsvinden. De voorstellen worden ook meegenomen in de evaluatie van de WPV.

Spoorvisie

De visie Regiospoor Noord-Nederland wordt in 2006 opgesteld in overleg met NS en PRORAIL en in interactie met de structuurvisie voor de Zuiderzeelijn

A31 Duitsland en de E 233.

Op 19 maart 2001 zijn de overeenkomsten getekend, waarin het akkoord is vastgelegd tussen de Bondsregering, de deelstaat Nedersaksen, de Duitse en Nederlandse regionale partners en het regionale bedrijfsleven over de financiering van de versnelling van de voltooiing van het sluitstuk in de A31. De totale Nederlandse bijdrage bedraagt € 11,95 mln.. De uitvoering van het project is gestart in maart 2001 en is in 2005 afgerond.

De betrokken Duitse overheden streven er naar de kortsluiting van de E233 tussen de A37 en de A31 ook in 2005 te hebben verdubbeld. Inmiddels is ook de verdubbeling van de E233 -gedeelte Meppen (A31) tot aan Cloppenburg (A1)- in het Duitse verkeerswegenplan (Bundesverkehrswegeplan 2003) opgenomen. De financiering moet nog worden geregeld.

Tabel Thema M.4.: overzicht van doelstellingen voor de verschillende maatregelen

	Doelstelling M.4.1	Doelstelling Totaal
Impact indicatoren		
tijdelijke werkgelegenheid	350	350
uitgelokte investeringen	3	3
totale investeringen	23	23

Deelprogramma S: Stedelijke Centra

Het deelprogramma 'Stedelijke Centra' is uitgewerkt in de volgende thema's:

S.1. Vroegtijdige ontwikkeling van stadslandschappen t.b.v. wonen en werken;   S.2. Woningvoorraad kwalitatief en kwantitatief afstemmen op de vraag;   S.3. Bestaande werkgebieden (met name stationslocaties) op peil houden resp. nieuwe impulsen geven;   S.4. Geven van een kwaliteitsimpuls aan de binnensteden en versterking van de stedelijke voorzieningen;   S.5. Versterking hoger onderwijs en aanwezige kennis productief maken;   S.6. Bereikbaarheid van de (binnen)steden waarborgen.

Thema S.1.: Vroegtijdige ontwikkeling van stadslandschappen ten behoeve van wonen en werken

Met volop ruimte en relatief lage prijzen op een vrij ontspannen woningmarkt kent het Noorden een gunstige uitgangssituatie voor goed wonen.

Nogal eens wordt bij de keuze van woning aan het buitengebied de voorkeur gegeven boven de stad. Daardoor moeten landschappen en vitale agrarische gebieden langzaam maar zeker wijken voor dorpsuitbreidingen, terwijl het contrast tussen de ruimte en de stedelijke gebieden nu juist een voor het Noorden zo kenmerkende kwaliteit is. Het Noorden wil dan ook de aantrekkingskracht van de steden op woningzoekenden vergroten door te investeren in hoogwaardige woonlocaties. Deze locaties kenmerken zich door lage woningdichtheden, het samengaan van wonen en werken en het verweven van natuur en recreatie in de stad. Voorinvesteringen zijn nodig in landschappelijke elementen, de woningbouw wordt in het ontstane landschap ingepast.

Het verder ontwikkelen van stadslandschappen voor toekomstige woongebieden en bedrijvenparken is vooral van belang voor de prioritaire steden Groningen, Leeuwarden, Assen en Emmen. Het gaat om voorinvesteringen in landschapsbouw, watersystemen/stedelijk waterbeheer, enzovoort. Hiervoor zijn geen EZ/Kompas- of EFRO-middelen beschikbaar.

Het thema 'Vroegtijdige ontwikkeling van stadslandschappen ten behoeve van wonen en werken' is uitgewerkt in de volgende maatregel:

S.1.1.

Voorinvesteren t.b.v. ontwikkeling stadslandschappen voor toekomstige woongebieden en bedrijvenparken

Realisering van stadslandschappen door het doen van landschappelijke ingrepen t.b.v. het creëren c.q. het in gang zetten van de ontwikkeling van nieuwe woon- en werkgebieden in de economische kernzones. Stadslandschappen kenmerken zich door de lage woningdichtheden (het aantal woningen per vierkante kilometer is klein), een samengaan van wonen en werken en het verweven van natuur en recreatie. Stadslandschappen bieden aantrekkelijke woon- en werklocaties.

Wat betreft de werklocaties is er een duidelijke samenhang met de doelstelling van maatregel M.1.1.a. (zorg dragen voor een voldoende kwalitatief en kwantitatief aanbod van bovenregionale bedrijventerreinen) Prioriteit binnen deze maatregel wordt gegeven aan gebieden zonder grote landschapswaarden, waar echter de behoefte aan concurrerende woon- en werkmilieus groot is.

Programmering 2006

In 2006 zal verder gewerkt worden aan het uitvoeringsgereed maken van projecten als Meerstad en Zuidlanden en zal in overleg met betrokken departementen worden gezocht naar co-financieringsmogelijkheden door het Rijk.

Thema S.2.: Woningvoorraad kwalitatief en kwantitatief afstemmen op de vraag

Voor de stedelijke centra in de noordelijke kernzones is de herstructurering van de naoorlogse woonwijken een grote opgave. Het gaat om een duurzame verbetering waarbij ook de kwaliteit van de woonomgeving, het voorzieningenniveau en functiemenging belangrijke onderdelen zijn. De betreffende wijken kunnen dan weer concurreren met de woongebieden aan de rand van en buiten de stedelijke centra.

Binnen deze maatregel zijn geen EZ/Kompas- en EFRO-middelen beschikbaar. Wel zijn ISV-middelen opgenomen in het Kompas, maar de beslissingsbevoegdheid hierover ligt bij de afzonderlijke provincies dan wel de rechtstreekse gemeenten.

In het kader van de MTR is afgesproken dat vanuit het SNN bevorderd wordt dat de ISV-middelen en EZ/Kompasmiddelen meer gecombineerd worden ingezet. En dan gaat het niet alleen om de inzet van ISV-middelen voor de herstructurering van woonwijken, maar ook om de inzet van deze middelen voor (grootschalige) stedelijke ontwikkelingslocaties waarmee een impuls kan worden gegeven aan de stedelijke economie.

Het thema 'Woningvoorraad kwalitatief en kwantitatief afstemmen op de vraag' is uitgewerkt in de volgende maatregel:

S.2.1.: Herstructurering naoorlogse woonwijken in de stedelijke centra van de noordelijke kernzones

Veel naoorlogse wijken in de steden voldoen niet meer aan de kwaliteitsbehoefte van de consument, doordat deze wijken gekenmerkt worden door een eenzijdige en goedkope woningvoorraad. De bewoners trekken weg, er ontstaat leegstand en het draagvlak voor wijkvoorzieningen neemt af. Om dit proces te stoppen of zo mogelijk om te keren zal het woonmilieu aanzienlijk moeten worden verbeterd. Het streven is er hierbij opgericht om tot een duurzame verbetering te komen, waarbij ook de verhoging van de kwaliteit van de woonomgeving, het voorzieningenniveau en functiemenging belangrijke aspecten zijn. Dit kan bereikt worden door:

- Vergroten differentiatie woningbestand door renovatie/upgrading, sloop, verkoop en nieuwbouw in verschillende prijsklassen.
- Het stimuleren van kleinschalige (dienstverlenende) bedrijvigheid.
- Het verbeteren van het (openbare) leefmilieu door verbeteren groenvoorzieningen, verbeterde maatschappelijke voorzieningen en menging van functies.

Programmering 2006

In 2005 is begonnen van het nieuwe ISV/GSB programma voor de periode 2005-2009. In 2006 zal hier voortvarend mee worden doorgegaan.

Thema S.3.: Bestaande werkgebieden (met name stationslocaties) op peil houden respectievelijk nieuwe impulsen geven

Stationsgebieden in de noordelijke steden zijn bij uitstek geschikt voor het huisvesten van dienstverlenende bedrijven, publieke voorzieningen en hoogwaardige wooncomplexen. Teneinde de gebieden optimaal in te richten voor de toekomstige functies is vernieuwing van de terreinen nodig, zoals de sanering van vervuilde terreinen en ingrijpende aanpassingen aan de infrastructuur. Prioriteit wordt gegeven aan de stationsgebieden van de grote steden Groningen, Leeuwarden, Emmen en Assen. In aanvulling hierop en in tweede instantie komen projecten voor ondersteuning in aanmerking als de stations liggen aan een doorgaande intercity- of internationale spoorverbinding. Het betreft hier de stationsgebieden van Heerenveen, Hoogeveen, Meppel, Hoogezand en Winschoten. Het thema 'Bestaande werkgebieden (met name stationslocaties) op peil houden respectievelijk nieuwe impulsen geven' is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

S.3.1.: Vernieuwing stationsgebieden

Het doel van deze maatregel is - vanwege de niet-optimale aansluiting met het eigenlijke stadscentrum - vernieuwing en herontwikkeling van het station en de omliggende terreinen en zo nodig bodemsanering, bedrijfsverplaatsing en infrastructuuraanpassingen te realiseren.

S.3.2.: Functieverandering niet goed gesitueerde bedrijventerreinen

In binnensteden en nabij stationslocaties liggen verspreid kleine, soms verpauperde bedrijventerreinen die moeten worden herbestemd. Sanering van vervuilde grond kan hierbij aan de orde zijn. Veelal kunnen de (hoge) investeringen worden niet gedekt uit de verkoop van de bouwrijpe gronden en is de inzet van subsidie noodzakelijk.

Het afgelopen decennium zijn reeds tientallen van dit soort herbestemmingprojecten uitgevoerd, merendeels als onderdeel van grotere stadsvernieuwingsprojecten. In de komende jaren zijn in de stedelijke centra binnen de kernzones nog een aantal locaties met functieverandering aan de orde.

De doelstellingen zijn - wat betreft de effecten - voor dit thema geformuleerd in termen van werkgelegenheid en uitgelokte investeringen. Een belangrijke outputindicator is het aantal m² gerealiseerd kantooroppervlak. In onderstaand overzicht is aangegeven welke de doelstellingen zijn.

Tabel Thema S.3.: overzicht van doelstellingen voor de verschillende maatregelen

	Doelstelling S.3.1.	Doelstelling totaal
Impact indicatoren		
bruto gecreëerde werkgelegenheid	8.400	8.400
uitgelokte investeringen	6	6
uitgelokte private vervolginvesteringen	265	265
totale investeringen	69	69
tijdelijke werkgelegenheid	3.000	3.000
Output indicatoren		
m ² nieuw ontwikkeld kantooroppervlak	225.000	225.000
m ² gerevitaliseerd kantooroppervlak	50.000	50.000

Programmering 2006

Vernieuwing en herontwikkeling van de stationsgebieden is een complexe zaak, waarbij kantoorontwikkeling een belangrijke rol speelt. Door de economische recessie is de kantoorontwikkeling gestagneerd. Nieuwe projecten zullen gedurende de looptijd van het Kompas niet of nauwelijks meer worden ontwikkeld.

Voor de functieverandering niet goed gesitueerde bedrijventerreinen zijn geen EZ/Kompas- en EFRO-middelen beschikbaar. Wel kunnen gemeenten, indien het een functieverandering van bedrijventerrein naar kantoorterrein betreft, in beginsel wel aanspraak maken op EZ/Kompas- en EFRO-middelen uit maatregel M 1.1.b. Revitalisering bedrijventerreinen uit het deelprogramma economische kerngebieden/ versterking marktsector.

Thema S.4.: Geven van een kwaliteitsimpuls aan de binnensteden en versterking van de stedelijke voorzieningen

Stedelijke voorzieningen, cultuur, onderwijs, monumenten en musea maken dat binnensteden veel mensen aantrekken en zodoende van grote economische betekenis zijn. Deze positie is historisch bepaald maar daarmee nog niet vanzelfsprekend. De functie van de binnenstad als koop- en uitgaanscentrum behoeft voortdurend versterking. Het instandhouden van cultuurhistorische waarden is daarbij een constante zorg. Stedelijke voorzieningen trekken veel mensen aan.

Dit geldt in de eerste plaats voor Groningen/Assen, Leeuwarden en Emmen, waarvan de invloedssfeer het noordelijk landsdeel overstijgt. De binnensteden van de overige stedelijke centra hebben een meer regionale functie, alleen door bepaalde voorzieningen of door de specifieke ligging kan de functie een bredere strekking hebben.

Dit thema is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

S.4.1.: Het aantrekkelijk houden / maken van het openbaar gebied van de noordelijke stadscentra met behoud / versterking van de cultuurhistorische waarden

De binnensteden van de noordelijke, vier grote steden (Groningen, Leeuwarden, Emmen en Assen) hebben een landsdelige of zelfs (inter)nationale functie. De overige steden hebben een meer regionale functie. Het garanderen en verhogen van de kwaliteit van de binnensteden en de voorzieningen is essentieel om deze functie blijvend te waarborgen. Hiervoor zijn de volgende activiteiten gewenst:

- Het bij de tijd houden/maken van de openbare ruimte van de noordelijke binnensteden om daarmee de aantrekkelijkheid voor investeerders en gebruikers te handhaven c.q. te vergroten.
- Speciale aandacht voor de bereikbaarheid van de (binnen)stad omdat deze voor de economische functie cruciaal is: dus zorgen voor voldoende parkeergelegenheid, modern openbaar vervoer en aantrekkelijke fiets- en wandelroutes (samenhang met maatregel S.6. voor de prioritaire steden).
- Het instandhouden of weer in oude luister herstellen van binnenstedelijke elementen met monumentale of cultuurhistorische waarden.

In principe komen projecten in alle stedelijke centra voor ondersteuning in aanmerking. De binnensteden van Groningen, Leeuwarden, Assen en Emmen zijn evenwel prioritair.

S.4.2.: Het versterken van het aanbod van stuwende toeristische, culturele en sportvoorzieningen.

Stedelijke voorzieningen, cultuur, monumenten, musea, etc. maken dat (binnen)steden veel mensen aantrekken en zijn zodoende van grote economische betekenis. De grote (> 100.000 bezoekers) toeristische en culturele en voorzieningen in de stedelijke centra van het Noorden zorgen voor een bezoekersaantal van tussen de 3 à 4 miljoen. De bezoekers van grote sportvoorzieningen en -evenementen komen daar nog bij (onder andere TT-circuit, Thialf).

Deze maatregel richt zich op het versterken van het aanbod van voorzieningen, met name in de toeristisch-recreatieve sfeer, die een sterke impuls geven aan de stedelijke economie. Het gaat om grootschalige voorzieningen met een (inter-)nationale uitstraling. Projecten in de steden Groningen, Assen, Leeuwarden en Emmen zijn prioritair.

De doelstellingen zijn - wat betreft de effecten - voor dit thema geformuleerd in termen van werkgelegenheid en uitgelokte investeringen. In onderstaand overzicht is aangegeven welke deze doelstellingen zijn.

Tabel Thema S.4.: overzicht van doelstellingen voor de verschillende maatregelen

	Doelstelling S.4.1.	Doelstelling S.4.2.	Totaal Thema S.4.
Impact indicatoren			
bruto gecreëerde werkgelegenheid	126	291	417
uitgelokte investeringen	2	28	30
uitgelokte private vervolginvesteringen	11	21	32
totale investeringen	65	69	134
tijdelijke werkgelegenheid	545	479	1.024
Output indicatoren			
gerealiseerde toeristische voorzieningen	19	8	27

Programmering 2006

Zowel voor het aantrekkelijk houden/maken van het openbaar gebied van de noordelijke stadscentra als voor het versterken van het aanbod van stuwende toeristische, culturele en sportvoorzieningen zijn nog middelen beschikbaar en zijn ook nog projecten in voorbereiding die in 2006 zullen worden ingediend voor medefinanciering vanuit Kompas.

Voor het versterken van het aanbod van stuwende toeristische, culturele en sportvoorzieningen zijn projecten in voorbereiding.

Thema S.5.: Versterking hoger onderwijs en aanwezige kennis productief maken

Voor een krachtige economische en sociaal-culturele ontwikkeling van het Noorden is niet alleen de materiële infrastructuur nodig, maar evenzeer een goede kennisinfrastructuur. Nederland is een kennisintensieve samenleving. Kennis vormt een belangrijke productiefactor. De instellingen voor hoger onderwijs (universiteiten en hogescholen) vormen kenniscentra, waar onderwijs (initieel en post-initieel) gecombineerd wordt met onderzoek, advies en consultancy. Wisselwerking tussen hoger onderwijs, bedrijven, overheden en instellingen wordt krachtig gestimuleerd door kenniscreatie en kenniscirculatie. Een goede kennisinfrastructuur vormt een onmisbare ondersteuning voor bedrijven en instellingen en genereert nieuwe, kennisintensieve bedrijvigheid. Bovendien vergroot de aanwezigheid van een kwalitatief hoogwaardig en volledig assortiment aan hoger onderwijs de aantrekkelijkheid van het Noorden als werk- en leefomgeving. Niet alleen in economisch, maar ook vanuit een sociaal en cultureel perspectief is het maatschappelijk belang van hoger onderwijs groot.

Het thema 'Versterking hoger onderwijs en aanwezige kennis productief maken' is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

S.5.1.: Oprichting (top)kennisinstituten en aanbieden nieuwe opleidingen

Het regionaal hoger onderwijs wordt aangeboden in de drie Noordelijke provincies en verzorgd door de Rijksuniversiteit Groningen (bijna 18.000 studenten) en vijf HBO-instellingen: de Hanzehogeschool, Hogeschool van Groningen (circa 17.000 studenten), Hogeschool Drenthe (circa 2.000 studenten), de Christelijke Hogeschool Noord-Nederland (circa 5.000 studenten), het Van Hall instituut (circa 2.000 studenten) en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (ruim 8.000 studenten). Groningen, Leeuwarden en Emmen zijn aangewezen als vestigingslocaties van de kenniscentra. Dit zijn knooppunten voor de onderwijsinstellingen en kennisgeoriënteerde bedrijven en instellingen. Deze locaties fungeren als fysieke kennisoverdrachtspunten met een herkenbare uitstraling, die zorgen voor 'spin off'-effecten. Bestaande en nieuwe kennisinstituten kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Bij deze maatregel gaat het om:

- a. Verdere versterking van op toepassing gericht onderzoek en op de praktijk gericht onderwijs. Naast het ondersteunen en versterken van de bestaande (reeds toegekende of in ontwikkeling zijnde) instituten ambieert het Noorden de realisatie van nieuwe kennisinstituten zoals de met de ICES-middelen opgerichte kennisinstituten Nationaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (NIDO) en Bio-organic and Devices (Biomade) en het in 2004 opgerichte waterinstituut Wetsus in Leeuwarden en diverse kennisinstituten gekoppeld aan de RUG en de Hanzehogeschool in Groningen, waarbij ook het bedrijfsleven is betrokken.
- b. Ondersteuning van onderwijsinhoudelijke innovatie. Het gaat hierbij met name om de ondersteuning van (gezamenlijke) aanvragen van een select aantal vernieuwende opleidingen van internationale allure, die voor Nederland uniek zijn. Deze nieuwe opleidingen zorgen voor een krachtige economische en sociaal-culturele impuls in het Noorden. De relatie tussen de nieuwe of vernieuwde opleidingen en de markt c.q. de vraag naar kennis kan worden versterkt door hier kennisinstituten aan te koppelen zoals onder a. genoemd.

Te denken valt aan opleidingen op het gebied van:

- ICT, kennismanagement, onderwijs
- technologie, gericht op de ontwikkeling van duurzame producten;
- agrarische en voedingsmiddelentechnologie;
- mariene studies;
- medische kennis en technologie;
- watertechnologie;
- financiële, juridische en maatschappelijke dienstverlening;

- innovatieve regionale ontwikkeling (onder andere toerisme);
- internationalisering.

S.5.2.: Vestigingslocaties voor kennisgeoriënteerde bedrijvigheid

De vraag naar ruimte voor de vestiging van kennisgeoriënteerde bedrijvigheid in de directe omgeving van de onderwijsinstellingen en kennisinstellingen werd ingeschat als zijnde groot en de beschikbare ruimte beperkt.

Deze maatregel richtte zich daarom op het ontwikkelen van bedrijfslocaties en huisvestingsmogelijkheden voor bedrijven nabij kennisinstellingen (WO, HBO) ten behoeve van kennisgeoriënteerde bedrijven.

De doelstellingen zijn - wat betreft de effecten - voor dit thema geformuleerd in termen van werkgelegenheid en uitgelokte investeringen. Een belangrijke outputindicator is het aantal m2 vloeroppervlak, dat is ontwikkeld. In onderstaand overzicht is aangegeven welke de doelstellingen zijn.

Tabel Thema S.5.: overzicht van doelstellingen voor de verschillende maatregelen

	Doelstelling S.5.1.	Doelstelling S.5.2.	Doelstelling Thema S.5.
Impact indicatoren			
bruto gecreëerde werkgelegenheid	3.142	420	3.582
uitgelokte investeringen	52	13	65
uitgelokte private vervolginvesteringen	145		145
totale investeringen	147	36	183
tijdelijke werkgelegenheid		250	250
Output indicatoren			
nieuw ontwikkeld kantooroppervlak		12.000	12.000
gerevitaliseerd kantooroppervlak		PM	PM
uitgebreide kennisinstututen	4		4
nieuwe kennisinstututen	10		10

Programmering 2006

Voor het oprichten van nieuwe (top)kennisinstututen (maatregel S.5.1.) is in 2005 door verschuiving binnen het Kompasprogramma meer geld beschikbaar gekomen. Diverse innovatieve projecten gericht op het versterken van de kenniseconomie in Noord-Nederland zullen in 2006 worden aangeleverd.

Ook is de verwachting dat nog enkele projecten op het gebied van bedrijfslocaties en bedrijfshuisvesting ten behoeve van kennisgeoriënteerde bedrijven in de nabijheid van kennisinstellingen zullen binnenkomen in 2006 (maatregel S.5.2.).

Per saldo wordt aan dit thema € 1,1 mln. toegevoegd.

Thema S.6.: Bereikbaarheid van de (binnen)steden waarborgen

Om de vitaliteit van de steden ook op termijn te garanderen is duurzame bereikbaarheid essentieel. Hiertoe zijn investeringen noodzakelijk in hoogwaardige openbaar vervoer verbindingen tussen de steden en goede overstapvoorzieningen binnen het openbaar vervoer maar ook ten behoeve van de overstap auto-openbaar vervoer, omdat in het landelijk gebied de auto een dominante rol blijft spelen. Daarnaast zijn ook goede fietsnetwerken van belang. Hoewel de bereikbaarheid van alle stedelijke centra binnen de kernzones belangrijk is, richt deze doelstelling zich vooral op die steden waar de bereikbaarheidsproblemen het grootst zijn of op basis van prognoses het grootst zullen worden. De aandacht richt zich daarom op de stadsgewesten Groningen/Assen, Leeuwarden en Emmen. Hier zijn ook de grootste investeringen voorzien. De bij deze doelstelling behorende maatregel richt zich in de eerste plaats op de verbetering van stadsgewestelijke openbaar vervoerssystemen en van de stedelijke hoofdwegen.

Het thema 'Bereikbaarheid van de (binnen)steden waarborgen' is uitgewerkt in de volgende maatregel:

S.6.1.: Verbeteren stedelijke bereikbaarheid

In toenemende mate treedt op de toegangswegen naar de (binnen)steden van met name Groningen, Leeuwarden en Assen en in mindere mate Emmen: filevorming op. Alternatieve vervoerswijzen naar deze steden zijn nog niet aantrekkelijk genoeg om de automobilist te bewegen de auto te laten staan. Deze maatregel richt zich in de eerste plaats op de verbetering van het openbaar vervoer in de stadsgewesten. De OV-maatregelen Groningen/Assen, Leeuwarden en Emmen vragen regionale afstemming. Het gaat hier tevens om de aanleg van fiets- en looproutes en de aanleg van transferia. Daarnaast krijgt verbetering van het stedelijk hoofdwegenstelsel en de aansluiting daarvan op de netwerken van regionale en nationale hoofdwegen nadrukkelijk aandacht. Gestreefd wordt naar een samenhangende benadering met de toekomstige (hoogwaardige) openbaar vervoerstructuur (HOV), de ontwikkeling van nieuwe woon- en werkgebieden en de revitalisering van bestaande woon- en werkgebieden. Een geïntegreerde planvorming op stadsgewestelijk niveau wordt uitgevoerd.

Programmering 2006.

De minister van Verkeer en Waterstaat heeft met Noord-Nederland eind 2005 bestuurlijke overleg gevoerd over het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) tot en met 2020. In het overleg zijn diverse specifieke MIT-projecten onderwerp van gesprek geweest.

Netwerkanalyse Groningen-Assen

De netwerkanalyse richt zich op het interne netwerk, maar ook op de van belang zijnde (inter-) nationale netwerken, tot en met de bereikbaarheid naar Scandinavië en Oost Europa. Het bestaande maatregelenpakket is uitgangspunt. Trekker is het projectbureau Regiovisie. De werkzaamheden zijn gestart. De planning is dat de resultaten medio 2006 gereed zijn. Bestuurlijke besluitvorming vindt plaats binnen de structuur van de Regio Groningen-Assen.

Eind 2006 zal verder overleg plaatsvinden met de minister van V&W. In het totaalconcept voor de Regiovisie zijn het OV-netwerk, over de onderdelen die tot het rijksspoor behoren wordt overleg gevoerd met het rijk.

Netwerkanalyse Leeuwarden, Westergozone, A7-zone.

De netwerkanalyse voor Leeuwarden en de Samenwerkende Friese steden is opgestart; in de Strategie Bereikbaarheid Leeuwarden wordt de samenhang geschetst tussen de maatregelen van de verschillende overheden en de gewenste afstemming in de fasering. Gemeente en Provincie zetten gezamenlijk een Mobiliteitsfonds op voor de bereikbaarheid van Leeuwarden. De planning is dat medio 2006 de resultaten beschikbaar zijn. De projectorganisatie wordt getrokken door de provincie, met vertegenwoordigers van gemeenten en RWS Noord-Nederland.

Netwerkanalyse stedelijk gebied ZuidDrenthe

In aanvulling op de netwerkanalyses Groningen-Assen en Leeuwarden, Westergozone, A7-zone, is ook de netwerkanalyse ZuidDrenthe begin 2006 opgestart. De resultaten worden eind 2006 verwacht.

Deelprogramma L: Landelijk Gebied

Het deelprogramma "Landelijk Gebied" is uitgewerkt in de volgende thema's:

L.1.	Versterking van een marktgerichte land- en tuinbouw
L.2.	Vernieuwing landelijk gebied
L.3.	Leefbaarheid in het landelijk gebied
L.4.	Toerisme en recreatie

Thema L.1.: Versterking en vernieuwing van een marktgerichte land- en tuinbouw

Het Noordelijke platteland heeft een economie die vooral afhankelijk is van landbouw en kleinschalige MKB. De herziening van het Europese landbouwbeleid zal leiden tot prijsverlagingen, wat grote gevolgen zal hebben voor de inkomens- en concurrentiepositie van de melkveehouderijen en akkerbouwbedrijven. Zo moet een melkveehouderijbedrijf bij een ongewijzigde bedrijfsvoering rekenen op een inkomensdaling van 16 tot 31 %. Behalve de veehouderij zullen vooral ook de bedrijven met suikerbietenteelt een grote daling in besteedbaar inkomen kennen, die kan oplopen tot meer dan 20%. Verwacht mag worden dat de werkgelegenheid in de agrarische sector verder zal afnemen. Vanwege de grote samenhang met de verwerkende clusters in Noord_Nederland heeft dit ook ingrijpende consequenties voor werkgelegenheid bij de toeleverende en verwerkende bedrijven. De grootschalige, marktgerichte landbouwondernemers zullen de bedrijfsvoering aan moeten passen om de concurrentie aan te kunnen. Om stand te houden tijdens dit omschakelingsproces moeten in de totale agrarische kolom bakens verzet worden. Het belang van specialisatie en goed functionerende ketens neemt daarmee toe. Het stimuleren van samenwerking vormt daarbij ook een belangrijke pijler om de schaalvergroting vorm te geven c.q. in de vergroting van de concurrentiekracht.

Door de toenemende grootschaligheid zullen er ook veranderingen in de structuur van de gebieden gaan plaatsvinden

In de Noorderruimte kan de landbouw de nationale en internationale concurrentie nog steeds aan. Samen met de Flevopolders en delen van Zeeland is de Noorderruimte een gebied van grote betekenis voor de landbouw van de 21^e eeuw. Het Noorden groeit uit tot de basis voor kwalitatief hoogwaardige landbouw die elders in Nederland niet meer uit de voeten kan als gevolg van verstedelijking en uitbreiding van de verkeersinfrastructuur.

Steeds meer melkveehouderijen en glastuinbouwbedrijven verhuizen van andere delen van Nederland naar de traditionele akkerbouwgebieden in het Noorden. Deze beweging versterkt de positie van de hier reeds gevestigde agrarische bedrijven.

Daar komt bij dat de samenleving steeds hogere eisen stelt aan productiewijze, veiligheid en gezondheid. Wie niet voldoet aan de eisen, krijgt afzetproblemen. Ook de agrarische sector moet doorgaan op de reeds ingeslagen weg van marktgericht produceren en werken met kwaliteitsnormen en -garanties.

Hetzelfde geldt voor milieuvriendelijk produceren. Zowel op nationaal als op internationaal niveau speelt ecologisering van de landbouw een steeds grotere rol.

Een gezonde sector in een schone omgeving

De landbouw in het Noorden zal ook in de toekomst een bijdrage leveren aan de concurrerende positie van Nederland op de internationale agrarische markt. De revenuen van deze bijdrage zullen zich niet alleen vertalen in 'een gezonde sector in een schone omgeving' maar ook in betere afzetmogelijkheden van de producten. Het profileren van het Noorden als het landbouwgebied bij uitstek, met een belangrijke voorhoede positie in Nederland en Europa, is voor de werkgelegenheid van belang. Grote bedrijven, zoals Friesland Coberco Dairy Foods, Cosun, CSM en Avebe, vertegenwoordigen momenteel de agro-industrie in het Noorden, dat nog onverminderd ruimte biedt

---

² Het saldo van de agrarische handelsbalans groeide in 2002 tot bijna 20 miljard euro, wat tweederde van het overschot op de totale handelsbalans bedraagt. Het aandeel van het agrofoodcomplex (productie, verwerking, toelevering, distributie) in de Nederlandse economie bestaat in termen van toegevoegde waarde en werkgelegenheid circa 10%.

voor de ontwikkeling van grootschalige, technologisch geavanceerde bedrijven die qua kennis een nationale en internationale voorhoedefunctie hebben.

Dit thema is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

L.1.1.:Versterking landbouw (samengevoegd met L.1.3.: Vernieuwing landbouw)

De maatregel is erop gericht de positie van de landbouw in het Noorden marktgericht én duurzaam te versterken. Deze maatregel is zowel gericht op het ontwikkelen van innovaties als op het versnellen van vernieuwende investeringen in de landbouwsector. Deze maatregel beoogt zowel koplopers als volgers te bereiken. De activiteiten zijn:

- ketenontwikkeling;
- verbeteren bedrijfsvoering agrarische bedrijven;
- versterken van de omgevingsfactoren;
- kwaliteitsverbetering door bestrijding van dier- en plantenziekten;
- ontwikkeling van milieuvriendelijke landbouw zoals stimuleren precisietechnieken;
- versterken kennisinfrastructuur w.o. de ontwikkeling van een "Kennisnetwerk Landbouw en Platteland";
- versterken glastuinbouw door onder meer het ontwikkelen van multifunctionele glastuinbouwgebieden, stimuleren milieuvriendelijke productie, versterken bedrijfsstructuur, het oprichten van een "faciliteits centrum" en verbeteren van de afzet en distributie;
- ontwikkelen en uitbreiden van nieuwe teelten en teelttechnieken, waaronder tuinbouw, zoals boomteelt, bollenteelt, etc.;
- stimuleren van de agrificatie; hierbij gaat het om het onttrekken of winnen van grondstoffen uit landbouwproducten, die geschikt zijn voor hoogwaardige toepassingen (bijv. voor de farmacologie, personal care, brandstoffen, etc.);
- het creëren van randvoorwaarden voor ecologische en economisch, duurzame visserij. Hier gaat het om het moderniseren van de vloot, versterken van kennis, ketenontwikkeling, versterken van de afzet en distributie.

L.1.2.: Verbreding landbouw/

L.2.1.: Aanpassing en omschakeling landbouw)

Het Noorden kent natuur- en landschapswaarden van internationale betekenis. Ook in de gebieden met hoge landschapswaarden speelt de landbouw een belangrijke rol. In de "kern", het Drents Plateau met uitlopers naar delen van Fryslân (o.a. Gaasterland en het Friese merengebied) en Groningen (o.a. Westerkwartier, Middag-Humsterland en Westerwolde) wisselen landbouw en natuur elkaar af. Hier liggen de gebieden, waarvoor een extra milieukwaliteit geldt. Tegelijkertijd treedt in delen van het Noorden stagnatie op in de landbouw en staat in samenhang daarmee de leefbaarheid en de omgevingskwaliteit onder druk. Een heroriëntatie is dan nodig om de ontwikkelingskansen voor de landbouw te verbeteren. Dit kan door een verbreding van de bedrijfsvoering op landbouwbedrijven naar bijv. natuur- en landschapsbeheer, agritoerisme en productie voor de lokale markt. Daarnaast is het in een aantal gebieden gewenst dat een aanpassing en omschakeling van de landbouw plaatsvindt in nauwe samenhang met maatregelen die zijn gericht op verbeteren van leefbaarheid en omgevingskwaliteit. Uitvoering hiervan vindt in een beperkt aantal gebieden via een gebiedsgerichte aanpak plaats. Vooral nog wordt gedacht aan de volgende gebieden: Veenkoloniën, Hunze, Middag-Humsterland, Noordelijke Friese Wouden, gebied Groningen - Assen, delen van Gaasterland en Zuidoost-Fryslân en de Waddeneilanden. Landinrichting kan hierbij een belangrijke functie vervullen.

De maatregel omvat activiteiten op individueel bedrijfsniveau, op gebiedsniveau en in samenwerkingsverbanden, zoals:

- stimuleren van de samenhang tussen landbouw en natuur- en landschapsbeheer, door het opstellen en uitvoeren van bedrijfsnatuurplannen, aanleg en onderhoud van landschapselementen, weidevogelbeheer en extensivering van de agrarische productie;
- stimuleren van nieuwe activiteiten, zoals bijv. agritoerisme, landbouw en zorg, landbouw en energie, landbouw en waterbeheer;
- ontwikkeling van streekproducten;
- bevorderen van samenwerkingsverbanden, zoals milieucoöperaties en agrarische natuur- en landschapsverenigingen;
- kennisverbreding, gericht op de praktijk van deze specifieke agrarische bedrijven.

De doelstellingen zijn - wat betreft de effecten - voor dit thema geformuleerd in termen van uitgelokte investeringen. Een belangrijke outputindicator is het aantal ha aanpassing/omschakeling landbouw en betrokken landbouwgebied. In onderstaand overzicht is aangegeven welke de doelstellingen zijn.

	Doelstelling L.1.1./L.1.3.	Totaal Thema L.1.
Impact indicatoren		
bruto gecreëerde werkgelegenheid	150	150
uitgelokte investeringen	7	7
totale investeringen	27	27
Output indicatoren		
ha bij projecten betrokken tuinbouwgebied	20	20
ha bij projecten betrokken landbouwgebied	48.100	48.100

Programmering 2006

De versterking en vernieuwing van de landbouw heeft plaats via het Uitvoeringsprogramma Innovatie Landbouw Noord-Nederland (UILNN). Dit vormt de basis voor de programmatische en gecombineerde inzet van gedecentraliseerde LNV- en EZ-middelen ter versterking en vernieuwing van het agro- en foodcomplex. Voor de periode 2005-2006 heeft het ministerie van LNV een (aanvullende) bijdrage van € 4,6 mln. ter beschikking gesteld. Projecten ingediend voor de maatregelen L.1.1. en L.1.3. worden beoordeeld door de adviesraad Agrobusiness (ArA). De ArA is ingesteld door de Bestuurscommissie Landelijk Gebied van het SNN om marktgerichte projecten te initiëren en te ontwikkelen op het gebied van landbouw. Bij het verwerven van projecten richt de ArA zich in het algemeen op het bevorderen van het individuele ondernemerschap (financiële prikkels) in de diverse schakels in de keten en de versterking van de samenwerking daartussen. De projecten zullen zich niet alleen richten op de verspreiding en toepassing ervan. Gemakkelijke toegang tot de kennisinfrastructuur en gerichte kennisverspreiding is daarvoor van groot belang.

Thema L.2.: Vernieuwing landelijk gebied

Landschappen van (inter)nationale waarde

Het Noorden kent natuur- en landschapswaarden van nationale en internationale betekenis. Voorbeelden zijn de wetlands, grote aaneengesloten natte natuurgebieden met een internationaal erkende status, zoals de Waddenzee, het Eems-Dollardgebied, het Lauwersmeer, de beekdalen en hoogveenreservaten en de Friese meren. De aanwezigheid in het Noorden van relatief veel nationale parken zoals het Drents-Friese Woud onderstreept de landelijke betekenis van de Noorderruimte.

Naast deze natuurgebieden kent de Noorderruimte een grote oppervlakte cultuurlandschappen. Deze landschappen zijn nog gaaf en daarom waardevol. Dit is te danken aan de relatief lage bevolkingsdichtheid, de geringe verstedelijking en de lage dichtheid van infrastructurele voorzieningen. Voorbeelden zijn het besloten landschap van de Friese Wouden en het Zuidelijk Westerkwartier (een landschap met houtwallen en singels), het esdorpenlandschap en het Fries-Groningse terpengebied, waarvan delen een serieuze kandidaat zijn voor de Werelderfgoedlijst.

Om de kwaliteit van het landelijk gebied te verbeteren, investeren de drie provincies in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), een stelsel van aaneengesloten natuurgebieden. De waterhuishouding in en rond de natuurreservaten wordt zo ingericht dat de kwaliteit van de natuurgebieden verbetert. Het streven is de oppervlakte van natuurgebieden te vergroten. Daarnaast krijgen bossen een natuurlijker karakter.

Als aanvulling op de EHS willen de drie provincies het agrarisch natuurbeheer uitbreiden. Op sommige plaatsen krijgt het landschap een flinke opknopbeurt door de aanleg van bijvoorbeeld nieuwe bossen of houtwallen. Het Noorden wil bovendien cultuurhistorisch erfgoed, zoals rietdakboerderijen, esdorpen en oude sluisen, in oude luister herstellen.

Vernieuwd en duurzaam waterbeheer

Door stijging van de zeespiegel en daling van de bodem als gevolg van de gaswinning worden sommige delen van het Noorden steeds natter. Andere delen daarentegen, zoals het Drents Plateau, krijgen te maken met verdroging. In dergelijke gebieden, die een natuurfunctie hebben, is een hoge grondwaterstand nodig om de natuurwaarden te beschermen. De kwaliteit van het oppervlaktewater en het grondwater is in deze gebieden van essentieel belang voor de winning van schoon drinkwater. Verdroging geldt als een van de belangrijkste oorzaken voor het achteruitgaan van de natuur. Ingrijpen in de waterhuishouding is daarom noodzakelijk. De capaciteit van de waterafvoer is niet ingesteld op de veranderende omstandigheden. De bergingscapaciteit moet eveneens worden aangepast. Wijziging van de waterhuishouding vergt forse investeringen. Anderzijds biedt het Noorden de gelegenheid het landelijk gebied te vernieuwen.

Dit thema is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

L.2.2.: Grootschalige functiewijziging en –aanpassing;

De sociaal-economische positie van enkele gebieden in het Noorden staat onder druk. De maatregel is er op gericht om de bestaande of nieuwe economische dragers, naast de landbouwsector, te ontwikkelen. In samenhang daarmee wordt de ruimtelijke kwaliteit versterkt.

Uitvoering van deze maatregel vindt in een beperkt aantal gebieden via een gebiedsgerichte aanpak plaats, waarbij ingespeeld wordt op de problemen en potenties van het betreffende gebied.

L.2.3.: Kwaliteitsverbetering natuur (samengevoegd met L.2.4.: Versterking landschap en cultuurhistorie)

Het begrenzingproces van de EHS is in het Noorden vrijwel afgerond. Daarmee is de EHS nog niet lang niet gereed. Afronding (additioneel), inrichting en beheer vragen de komende jaren nog om grote inspanningen om de natuurdoeltypen te realiseren. Tevens is een verdere bestrijding van verdroging, vermessing / verzuring, versnippering en sanering vervuilingssituaties nodig. Afstemming op de watersystemen is van groot belang. De maatregel richt zich verder op behoud en herstel van de regionale identiteit van het landschap en de cultuurhistorische waarden w.o. kernen in het landelijk gebied. Dit kan door het toekennen van nieuwe functies aan monumenten, bosaanleg en benutten van het cultuurhistorisch erfgoed.

L.2.5.: Vernieuwing waterhuishouding.

Klimaatverandering (zeespiegelstijging en toename neerslag) en bodemdaling hebben belangrijke gevolgen voor de waterhuishouding in het Noorden. De kans op wateroverlast zal daardoor in de toekomst toenemen. Anderzijds heeft de natuur te lijden van verdroging. Ook zijn er, plaatselijk voor de landbouw, problemen met de waterkwaliteit. Een goed waterbeheer is essentieel voor de sociaal-economische ontwikkeling en de leefbaarheid van het Noorden. Daarom is het nodig te beschikken over een goed en duurzaam waterhuishoudkundig stelsel met voldoende natuurlijke veerkracht. De maatregel is gericht op het verbeteren van de waterhuishoudkundige inrichting, het verbeteren van de waterkwaliteit en het optimaliseren van de veiligheid mede benutten om richting te geven aan een brede en integrale ontwikkeling van wonen, landbouw, recreatie, natuur en landschap.

De doelstellingen zijn - wat betreft de effecten - voor dit thema geformuleerd in termen van werkgelegenheid en uitgelokte investeringen. In onderstaand overzicht is aangegeven welke de doelstellingen zijn.

	Doelstelling L.2.2.	Totaal Thema L.2.
Impact indicatoren		
bruto gecreëerde werkgelegenheid	150	150
uitgelokte investeringen	18	18
uitgelokte private vervolginvesteringen	73	73
totale investeringen	38	38
tijdelijke werkgelegenheid	420	420

Programmering 2006

Tot op heden stond voor grootschalige functiewijziging en -aanpassingen (maatregel M.2.2.) met name een drietal grootschalige projecten benoemd, namelijk de Blauwe Stad, het Hunzedal en het Fries Merenproject. Er is al in een vroegtijdig stadium van de uitvoering van het Kompas vastgesteld dat het Fries Merenproject wat betreft karakter en doelstellingen beter aansluit bij de maatregelen L.4.2. Verbetering watersportmogelijkheden. Projecten die vallen onder de koepel Fries Merenproject zijn daarom ondergebracht bij de maatregel L.4.2.. Diverse projecten onder dit thema zijn ondergebracht in de laatste P(L)OP – tranche (2005-2006).

Thema L.3.: Leefbaarheid in het landelijk gebied

Voorzieningen in stand houden

De vitaliteit van het landelijk gebied is de resultante van een groot complex aan sociale, economische en culturele factoren. ICT, MKB, recreatie en toerisme spelen daarbij een rol en komen elders in dit document aan de orde. Deze vitaliteit van het landelijk gebied staat echter onder druk.

De vitaliteit van het landelijk gebied hangt voor een belangrijk deel samen met het voorzieningen niveau. Zo schrijft het Sociaal Cultureel Planbureau in het rapport "Thuis op het Platteland" dat het vooral gebeden in het noorden zijn, waar voorzieningen afwezig zijn.

Anno 2000 beschikte 15 % van de kernen kleiner dan 3000 inwoners in het Noorden gelijktijdig over 'basisvoorzieningen' (huisarts, basisschool, buurtwinkel), landelijk is dat 30 %. Dit voorzieningenniveau brokkelt nog steeds af, er is sprake van een doorgaande schaalvergroting. Door de toegenomen mobiliteit en nieuwe mogelijkheden op het gebied van ICT is een grotere fysieke afstand tot voorzieningen wellicht minder een probleem dan vroeger. Het is echter voor bepaalde delen van het landelijke gebied in Noord-Nederland wel een probleem als verschillende problemen tegelijkertijd aan de orde zijn zoals; sociaal-economische achterstanden, gebrekkige cohesie, achterblijvende participatie, ontoereikende zorg en voorzieningen voor ouderen (vervoer).

De drie provincies willen de leefbaarheid in het landelijk gebied op peil houden. Dit doen ze door de bewoners in het landelijk gebied meer te betrekken bij de leefbaarheid en ontwikkeling van hun omgeving. Bottom-up processen moeten worden gestimuleerd om het creatieve en zelforganiserend vermogen beter te benutten. Het is belangrijk zorgvoorzieningen in stand te houden, woon- en vervoersvoorzieningen te versterken en nieuwe functies aan het landelijk gebied toe te voegen. Hiertoe worden voorzieningen voor welzijn en zorg in het landelijk gebied geclusterd en gezamenlijk gehuisvest in de grotere dorpen. Voorbeelden zijn combinaties van kinderopvang, peuterspeelzalen, buitenschoolse opvang, bibliotheek, dorps huis en thuis- en ouderenzorg. Voor zieken, alleenstaanden en ouderen ontwikkelt het Noorden kleinschalige zorg- en dienstverleningscentra in de directe woonomgeving.

Een nieuwe opzet voor openbaar vervoer

Door de grote spreiding van de bevolking over het landelijk gebied zal de auto het belangrijkste vervoermiddel blijven. De verkeersveiligheid op plattelandswegen vormt daarom een aandachtspunt. Een versnelde uitvoering van projecten voor duurzame veiligheid in het verkeer is van belang om het aantal verkeersongelukken te verminderen.

Tegelijkertijd is echter verbetering van het openbaar vervoer nodig. Veel autovervoer is immers gericht op de stedelijke kernen, waardoor de bereikbaarheid van deze kernen onder druk komt te staan. Het huidige systeem van openbaar vervoer is onvoldoende toegespitst op de situatie in het Noorden. Een nieuw systeem is gewenst. Het Noorden wil daarom een net opzetten voor snel openbaar vervoer tussen de steden en de grootste dorpen. In de tussenliggende gebieden bieden onder meer taxi, belbus en buurtbus 'vervoer op maat'. Het doelgroepenvervoer, "vervoer op maat" en het net voor snel openbaar vervoer worden via regionale op- en overstappunten gekoppeld.

Dit thema is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

L.3.1.: Versterking leefbaarheidsvoorzieningen/

L.3.2.: Bevordering sociale infrastructuur

De gezonde ontwikkeling van de grote en kleine kernen in het landelijk gebied, versterken van de sociale cohesie en bevorderen van processen die de sociale infrastructuur op het platteland verbeteren is van belang. De maatregel is gericht op het op peil houden van de fysieke, economische en sociale omgeving en op het verbeteren van de maatschappelijke positie en mogelijkheden van minder kansrijke groepen (ouderen, jongeren, allochtonen, agrarische bevolking, vrouwen).

De maatregel omvat onder andere:

- herstructurering bestaande woningvoorraad;
- ontwikkeling en uitvoering van aansprekende voorbeelden van woningbouw (zowel nieuwbouw als herstel van de bestaande voorraad);
- bevordering van woon-werkcombinaties van kleinschalige werkgelegenheid,
- stimulering van de informatie- en communicatietechnologie;
- voortzetting stads- en dorpsvernieuwingen (20 - 30 deelnemende kernen).
- vergroten van sociale mobiliteit en het versterken van sociale infrastructuur

L.3.3.: Openbaar vervoer landelijk gebied.

Het concept bestaat uit een ontsluitend en een verbindend openbaar vervoersnet. Een ontsluitend net van vervoer op maat. De samenspraak met de reiziger bepaalt de prijs en de kwaliteit van deze voorziening. Dit ontsluitend net vormt de haarvaten van het vervoerssysteem en vervoert reizigers naare de verbindende lijnen, dorpen en stedelijke centra. Dit net dient aan te sluiten op het verbindend net dat bestaat uit snelle bus- en treindiensten tussen de steden en grotere dorpen. De verbindende lijnen onderling en en de koppeling van het verbindende net met het ontsluitende net wordt gelegd via knooppunten, (kleinschalige) transferia en haltes. Daarnaast is een ondersteuning door nieuwe informatietechnologie nodig voor onder meer de afstemming en reservering van ritten.

Programmering 2006

De inzet voor leefbaarheidsvoorzieningen en sociale infrastructuur betreffen deels de inzet van ISV ten behoeve van het herstructureren van de woningvoorraad. Deze activiteiten worden aangestuurd door de gemeenten en zijn daarom niet in de programmering opgenomen. Het P(L)OP en het Leader+ programma bieden aanvullende mogelijkheden voor projecten die de leefbaarheid ten goede komen.

Thema L.4.: Toerisme en recreatie

Mede dankzij de grote landschappelijke waarde is het Noorden een aantrekkelijk gebied voor toeristen. Recreatie en toerisme leveren in het Noorden een substantiële bijdrage aan de werkgelegenheid en zijn belangrijk voor het imago en de leefbaarheid van het platteland. De basis van het noordelijke product wordt gevormd door rust en ruimte, landschap, natuur en het relatief schone milieu.

De concurrentie met andere gebieden neemt echter steeds meer toe. Dit betekent dat blijvende inspanningen nodig zijn om het noordelijke recreatief-toeristische product te verbeteren en te vernieuwen. Voorbeelden zijn de Blauwe Stad en de Friese Meren, die in paragraaf L.2.2. en L.4.1/2 aan bod komen.

Plattelandstoerisme vormt daarnaast een belangrijke bron van inkomsten. Het Noorden wil deze inkomensbron dan ook verder profileren. Er zijn vele recreatieve routes, bijvoorbeeld voor wandelen, fietsen en (kano)varen. Deze routes zullen worden uitgebreid en aan elkaar gekoppeld. Ze vergroten de economische betekenis van attracties en arrangementen in de omgeving. De VVV's, monumentenorganisaties en ondernemers ontwikkelen gezamenlijk nieuwe cultuurtoeristische voorzieningen en producten in het landelijk gebied. Toerisme is een sector waarbij productie en consumptie van het 'product' tegelijkertijd plaatsvinden. Emotie, gevoel en beleving spelen een belangrijke rol bij het aantrekken van de consument. Dat vraagt echter nogal wat van de toeristische bedrijfstak en daarmee van de afzonderlijke ondernemer. Om de kwaliteit van het ondernemerschap, en daarmee van de hele sector, op een hoger niveau te brengen vinden we dat er op dit moment extra aandacht nodig is voor een verdere professionalisering van de exploitatie, vooral in bedrijfseconomisch en logistiek opzicht. Daarmee wordt ook het perspectief van schaalvergroting en samenwerking als een mogelijk antwoord op de nieuwe uitdagingen verbeterd.

Boeren in het Noorden kunnen meer profiteren van de toeristische en recreatieve functie van het landelijk gebied. Als groen ondernemer kunnen zij bijvoorbeeld kleinschalige verblijfsrecreatie op touw zetten. Ook kunnen zij de biologische landbouw verder ontwikkelen en lokale en regionale markten betreden met nieuwe, streekeigen producten. Op deze manier versterken zij het 'groene' imago van agrarische producten.

Dit thema is uitgewerkt in de volgende maatregelen:

L.4.1.: Verbetering recreatief-toeristische infrastructuur;

Een belangrijk onderdeel van het noordelijke toeristische product is de recreatief-toeristische infrastructuur met diverse recreatievoorzieningen, fiets-, wandel- en ruitersporen, musea en dergelijke. De toeristisch recreatieve routenetwerken (infrastructuur én voorzieningen) spelen een belangrijke rol in het geleiden van toeristen, de duur van hun verblijf en het herhalingsbezoek.

Deze infrastructurele voorzieningen moeten voortdurend worden vernieuwd en verbeterd om concurrerend te zijn met andere gebieden. De sector dient de verdere productontwikkeling voort te zetten (bijvoorbeeld van de Friese elf steden, hunebeddencultuur, de geschiedenis van de veenontginningen, terpen en logiesaccommodaties in monumentale / historische gebouwen);

L.4.2.: Verbetering watersportmogelijkheden:

De markt voor de watersport biedt nog groeikansen. De kwaliteit van de vaarinfrastructuur is essentieel voor de vooraanstaande positie die het Noorden op watersportgebied inneemt en draagt in belangrijke mate bij aan het totale "toeristisch product" dat het Noorden te bieden heeft. De markt voor de watersport biedt groeikansen. Om deze kansen te benutten is verbetering van het watersportproduct nodig. Daarbij gaat het onder meer om het versterken van het routenetwerk door goede verbindingen en het vergroten van het aantal aanlegplaatsen. De maatregel is niet alleen op de "grote" watersport gericht maar ook op de 'kleine'.

De doelstellingen zijn - wat betreft de effecten - voor dit thema geformuleerd in termen van werkgelegenheid en uitgelokte investeringen. Een belangrijke outputindicator is het aantal km opgewaardeerde vaarroute. In onderstaand overzicht is aangegeven welke de doelstellingen zijn.

	Doelstelling L.4.1.	Doelstelling L.4.2	Doelstelling Thema L.4.
Impact indicatoren			
bruto gecreëerde werkgelegenheid	839	340	1.179
uitgelokte investeringen	15	3	18
uitgelokte private vervolginvesteringen	186	34	220
totale investeringen	116	190	306
tijdelijke werkgelegenheid	1.217	2.620	2.837
Output indicatoren			
km opgewaardeerde vaarroutes ten behoeve van de recreatievaart		269	269

Programmering 2006

De uitvoering in het jaar 2006 zal vooral in het teken staan van het Friese Meren-project. Daarnaast zal nog een aantal andere toeristische projecten worden gefinancierd.

Deelprogramma U: Uitvoeringskosten

Voor de uitvoering van het Kompas worden door het SNN kosten gemaakt. Belangrijk onderdeel van de uitvoering is het beheer van de EZ/Kompasmiddelen en deels van het beheer van de EFRO- en EOGFL-middelen en het adviseren over projectaanvragen, die bij de Uitvoeringsorganisatie van het SNN (UO-SNN) of verschillende provincies worden ingediend. Daarvoor is de inzet van menskracht nodig alsmede de bijbehorende faciliteiten. Daarnaast moeten diensten van externen worden ingekocht, bijvoorbeeld van onderzoekers en accountants. Het beheer van en de advisering over projecten in het kader van Interreg IIIa heeft niet plaats bij de UO-SNN, maar bij het secretariaat van de Stichting Eems Dollard Regio (EDR). Deze kosten van uitvoering worden deels ten laste gebracht van het SNN (en het Wirtschaftsministerium Niedersachsen) en worden mede gefinancierd uit EZ/Kompasmiddelen.

Het deelprogramma 'Uitvoeringskosten' is opgebouwd uit een tweetal maatregelen:

U.1.: Uitvoeringskosten Kompas voor het Noorden

U.2.: Uitvoeringskosten Interreg IIIa

II FINANCIËEL DEEL

financiële tabellen

In een aantal tabellen wordt per maatregel, per thema, per deelprogramma de financiële stand van zaken gepresenteerd alsmede de financiering van het totale programma. Dit gebeurt vanuit verschillende invalshoeken.

tabel A	Financiering per maatregel
	<ul style="list-style-type: none"> • Deelprogramma Economische kernzones/Versterking marktsector • Deelprogramma Stedelijke Centra • Deelprogramma Landelijk Gebied • Deelprogramma Uitvoeringskosten

In deze tabel wordt onder het kopje 'verplichtingen t/m 2005' aangegeven welke middelen in de periode 2000 – 2005 daadwerkelijk zijn ingezet voor de uitvoering. Dit is dus de som van alle verplichtingen die ten laste van de verschillende fondsen zijn aangegaan. De tweede kolom is 'restant budgetruimte t/m jaar 2005'. In deze kolom is weergegeven welk deel van de voor 2000 - 2005 geprogrammeerde middelen nog niet zijn gebruikt. Staat in de kolom 'verplichtingen t/m 2005' een negatief bedrag dan geeft dit aan dat voor die maatregel al een beroep is gedaan op de middelen die geprogrammeerd staan voor de jaren daarna. De kolom 'geplande verplichtingen 2006', betreft het lopende jaar. De kolom 'geplande verplichtingen 2005' geeft voor de verschillende fondsen aan welke bedrag verwacht wordt in 2005 in te zetten. Verder wordt voor 2006 aangegeven welke middelen naar verwachting beschikbaar komen. De kolom 'totaal' is het totaal van alle zeven Kompasjaren. In een aparte kolom wordt vermeld welke overcommitteringsbijdragen beschikbaar zijn.

tabel B Begrotingsoverzicht EZ/Kompasmiddelen

tabel C: Financieringsoverzicht per deelprogramma

tabel D Overzicht Budgetwijzigingen EZ/Kompas Jaarprogramma

tabel E Financiële tabel Europees programma doelstelling 2 en uitfasering

tabel F Financiële tabel Leader+-programma

tabel G Financiële tabel Interreg III A-programma 2000 t/m 2006

tabel H Financiële tabel P(L)OP-programma 2001 t/m 2006

Tabel A : Financiering per maatregel**Deelprogramma M: Economische Kernzones/Versterking Marktsector****Maatregel M.1.1.a/M.1.1.b.: Aanleg/revitalisering bedrijventerreinen en logistieke voorzieningen**

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	306.114.684	49.857	93.718.321	399.882.862	21.462.000
Doelstelling 2 EFRO	76.425.479		16.821.521	93.247.000	13.894.000
EZ/Kompas	33.241.244		17.307.756	50.549.000	7.532.000
Overig Rijk	27.789.318		8.619.666	36.408.984	
Privaat	47.158.009		14.627.430	61.785.439	
Regionale Overheden	111.484.931		34.580.298	146.065.229	
Uitfasering EFRO	364.143	49.857		414.000	36.000
VenW	5.679.460		1.761.650	7.441.110	
VROM ISV	3.972.100			3.972.100	

Maatregel M.1.2.a.: Acquisitie Ondersteunende Promotie

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	4.580.884	-518.300		4.062.584	519.000
EZ/Kompas	4.000.300	-518.300		3.482.000	519.000
Privaat	434.656			434.656	
Regionale Overheden	145.928			145.928	

Maatregel M.1.2.b.1.: Stimulering vestigingsinvesteringen (IPR)

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	1.492.917.186		343.543.103	1.836.460.289	
EZ/Kompas	133.395.585		27.354.721	160.750.306	
Privaat	1.359.521.601		316.188.382	1.675.709.983	

Maatregel M.1.2.b.2.: Stimulering vestigingsinvesteringen (IPR decentraal en LPR)

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	241.118.653	8.187	-24.991.083	216.135.757	
Doelstelling 2 EFRO	19.511.033	8.407	-5.019.000	14.500.440	
EZ/Kompas	28.189.888	112		28.190.000	
Privaat	192.694.400		-19.972.083	172.722.317	
Uitfasering EFRO	723.332	-332		723.000	

Maatregel M.1.2.c.: **Bedrijfshuisvesting**

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committering
Totaal	19.227.529	-798.251		18.429.278	799.000
Doelstelling 2 EFRO	3.278.478	-424.918		2.853.560	425.000
EZ/Kompas	2.741.620	-355.620		2.386.000	356.000
Overig Rijk	1.460.151			1.460.151	
Privaat	11.041.581			11.041.581	
Regionale Overheden	479.986			479.986	
Uitfasering EFRO	225.713	-17.713		208.000	18.000

Maatregel M.2.1.a.: **Stimulering uitbreidingsinvesteringen (IPR decentraal; LPR en INS)**

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committering
Totaal	557.882.615	-381	41.621.878	599.504.112	309.000
Doelstelling 2 EFRO	24.338.455		734.545	25.073.000	
EZ/Kompas	55.811.505		5.449.495	61.261.000	309.000
Privaat	474.994.274		35.437.838	510.432.112	
Uitfasering EFRO	2.738.381	-381		2.738.000	

Maatregel M.2.1.b.: **Stimulering in de toeristische sector**

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committering
Totaal	148.431.377	422	51.844.672	200.276.471	223.000
Doelstelling 2 EFRO	4.131.435		291.565	4.423.000	
EZ/Kompas	15.997.282		7.179.718	23.177.000	223.000
Privaat	127.041.082		44.373.389	171.414.471	
Uitfasering EFRO	1.261.578	422		1.262.000	

Maatregel M.2.2./M.2.3.e.: **Generieke stimulering van vernieuwende activiteiten in het MKB/v/h
bedrijfsleven**

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committering
Totaal	145.149.046	33.432	63.633.909	208.816.387	14.576.000
Doelstelling 2 EFRO	25.876.492		9.559.508	35.436.000	5.280.000
EZ/Kompas	40.788.206		21.287.794	62.076.000	9.205.000
Interreg 3A EFRO	6.479.085		430.000	6.909.085	
Overig Rijk	3.648.997		1.663.164	5.312.161	
Privaat	57.693.303		26.295.834	83.989.137	
Regionale Overheden	9.648.395		4.397.609	14.046.004	
Uitfasering EFRO	1.014.568	33.432		1.048.000	91.000

Maatregel M.2.3.a.: Financieringsfaciliteiten

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	25.530.672	-1.109.773		24.420.899	1.157.000
Doelstelling 2 EFRO	3.225.594	-377.594		2.848.000	424.000
EZ/Kompas	5.435.590	-704.590		4.731.000	705.000
Privaat	6.559.960			6.559.960	
Regionale Overheden	9.964.939			9.964.939	
Uitfasering EFRO	344.589	-27.589		317.000	28.000

Maatregel M.2.3.b.: Financiële stimulering strategische bedrijfsactiviteiten

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	88.567.157	-99	34.684.334	123.251.392	226.000
Doelstelling 2 EFRO	14.006.597		3.594.403	17.601.000	
EZ/Kompas	24.979.536		12.176.464	37.156.000	226.000
Privaat	48.295.925		18.913.467	67.209.392	
Uitfasering EFRO	1.285.099	-99		1.285.000	

Maatregel M.2.3.c.: Branchedoorlichting en thematische marktverkenningen

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	3.534.257	424.743		3.959.000	21.000
Doelstelling 2 EFRO	873.865	2.135		876.000	
EZ/Kompas	2.566.880	423.120		2.990.000	21.000
Uitfasering EFRO	93.512	-512		93.000	

Maatregel M.2.3.d.: Kwaliteitsverbetering toeristische marktsector

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	14.635.277	160.918	845.194	15.641.389	843.000
Doelstelling 2 EFRO	690.082	160.918		851.000	127.000
EZ/Kompas	4.575.852		232.148	4.808.000	716.000
Interreg 3A EFRO			200.000	200.000	
Overig Rijk	36.000		1.587	37.587	
Privaat	6.143.703		270.844	6.414.547	
Regionale Overheden	3.189.640		140.615	3.330.255	

Maatregel M.3.1.b. / M.3.2.d: Verbetering werking arbeidsmarkt / Nieuwe werkgelegenheid

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	26.522.551	-58.320	15.265.621	41.729.852	1.807.000
Doelstelling 2 EFRO	5.141.771		2.433.229	7.575.000	806.000
EZ/Kompas	6.356.647		4.165.353	10.522.000	1.001.000
Interreg 3A EFRO			100.000	100.000	
Overig Rijk	1.916.237		836.092	2.752.329	
Privaat	9.959.874		5.321.618	15.281.492	
Regionale Overheden	2.813.702		2.409.328	5.223.030	
Uitfasering EFRO	334.320	-58.320		276.000	

Maatregel M.4.1.: Optimaliseren internationale transportassen

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	23.202.640	-256.813		22.945.827	257.000
EZ/Kompas	1.983.813	-256.813		1.727.000	257.000
Interreg 3A EFRO	5.000.660			5.000.660	
Privaat	3.200.000			3.200.000	
Regionale Overheden	11.034.354			11.034.354	
VenW	1.983.813			1.983.813	

Deelprogramma S: **Stedelijke Centra**Maatregel S.3.1.: **Vernieuwing stationsgebieden**

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	71.559.111	-2.456.057		69.103.054	2.775.000
Doelstelling 2 EFRO	18.428.610	-2.139.610		16.289.000	2.427.000
EZ/Kompas	2.654.447	-316.447		2.338.000	348.000
Overig Rijk	1.609.060			1.609.060	
Privaat	6.031.191			6.031.191	
Regionale Overheden	42.835.803			42.835.803	

Maatregel S.4.1.: **Het aantrekkelijk houden/maken van het openbaar gebied van de noordelijke stadscentra met behoud/versterking van de cultuurhistorische waarden**

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	29.295.914	-200.977	36.201.851	65.296.788	3.088.000
Doelstelling 2 EFRO	7.329.970		9.527.030	16.857.000	2.512.000
EZ/Kompas	1.896.440		1.503.560	3.400.000	507.000
Overig Rijk	2.830.130		3.055.979	5.886.109	
Privaat	953.158		1.029.221	1.982.379	
Regionale Overheden	14.897.239		16.086.061	30.983.300	
Uitfasering EFRO	988.977	-200.977		788.000	69.000
VROM ISV	400.000		5.000.000	5.400.000	

Maatregel S.4.2.: **Het versterken van het aanbod van stuwende toeristische, culturele en Sportvoorzieningen**

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	40.180.572		29.086.133	69.266.705	3.183.000
Doelstelling 2 EFRO	6.922.319		624.681	7.547.000	1.125.000
EZ/Kompas	5.623.409		8.191.591	13.815.000	2.058.000
Interreg 3A EFRO			150.000	150.000	
Overig Rijk	1.821.850		1.280.270	3.102.120	
Privaat	16.237.590		11.410.658	27.648.248	
Regionale Overheden	9.575.404		6.728.933	16.304.337	
VROM ISV			700.000	700.000	

Maatregel S.5.1.: Oprichting (top)kennisinstituten en aanbieden nieuwe opleidingen

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	146.822.663	-2.739.009	3.318.408	147.402.062	9.084.000
Doelstelling 2 EFRO	29.559.794	-2.462.794		27.097.000	4.037.000
EZ/Kompas	31.428.249		592.751	32.021.000	4.771.000
ICES	3.500.000		2.000.000	5.500.000	
Overig Rijk	14.020.442		128.972	14.149.414	
Privaat	51.550.843		474.210	52.025.053	
Regionale Overheden	13.314.120		122.475	13.436.595	
Uitfasering EFRO	3.449.215	-276.215		3.173.000	276.000

Maatregel S.5.2.: Vestigingslocaties voor kennisgeoriënteerde bedrijven

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	11.103.125		25.029.557	36.132.682	1.721.000
Doelstelling 2 EFRO	1.152.479		4.646.521	5.799.000	864.000
EZ/Kompas	2.397.000		3.355.000	5.752.000	857.000
Overig Rijk	3.684.469		8.305.826	11.990.295	
Privaat	3.869.177		8.722.210	12.591.387	

Deelprogramma L: Landelijk gebiedMaatregel L.1.1.: Versterking landbouw/Maatregel L.1.3.: Vernieuwing landbouw

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	23.513.930		3.796.592	27.310.522	372.000
EZ/Kompas	2.319.168		175.832	2.495.000	372.000
LEADER EOGFL	1.495.528		204.472	1.700.000	
LNV Programmabeheer	336.048		25.478	361.526	
LNV Stimuleringskader	12.725.442		2.887.558	15.613.000	
Overig Rijk	110.966		8.413	119.379	
Privaat	6.084.947		461.341	6.546.288	
Regionale Overheden	441.831		33.498	475.329	

Maatregel L.1.2.: Verbreding landbouw/Maatregel L.2.1.: Aanpassing en omschakeling landbouw

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	5.418.075		175.727	5.593.802	
LEADER EOGFL	1.224.273		175.727	1.400.000	
Overig Rijk	280.992			280.992	
POP EOGFL	1.700.000			1.700.000	
Privaat	280.992			280.992	
Regionale Overheden	1.931.818			1.931.818	

Maatregel L.2.2.: Grootschalige functiewijziging en - aanpassing

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	39.714.375	-1.810.924	3.000	37.906.451	1.810.000
Doelstelling 2 EFRO	9.491.129	-1.231.129		8.260.000	1.231.000
EZ/Kompas	4.468.795	-579.795		3.889.000	579.000
LEADER EOGFL	23.000		3.000	26.000	
Overig Rijk	115.702			115.702	
POP EOGFL	700.000			700.000	
Privaat	18.448.294			18.448.294	
Regionale Overheden	6.467.455			6.467.455	

Maatregel L.2.3.: Kwaliteitsverbetering natuur/Maatregel L.2.4.: Versterking landschap en cultuurhistorie

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	39.878.290		1.000.843	40.879.133	
ICES	0		125.000	125.000	
Interreg 3A EFRO	0		450.000	450.000	
LEADER EOGFL	2.874.157		425.843	3.300.000	
Overig Rijk	2.479.339			2.479.339	
POP EOGFL	15.000.000			15.000.000	
Privaat	2.479.339			2.479.339	
Regionale Overheden	17.045.455			17.045.455	

Maatregel L.2.5.: Vernieuwing waterhuishouding

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	37.188.331		715.802	37.904.133	
Interreg 3A EFRO			200.000	200.000	
LEADER EOGFL	184.198		15.802	200.000	
Overig Rijk	2.479.339			2.479.339	
POP EOGFL	15.000.000			15.000.000	
Privaat	2.479.339			2.479.339	
Regionale Overheden	17.045.455			17.045.455	
VROM ISV			500.000	500.000	

Maatregel L.3.1.: Versterking leefbaarheidsvoorzieningen/Maatregel L.3.2.: Bevordering sociale infrastructuur

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	34.997.388		1.364.284	36.361.672	
Interreg 3A EFRO			100.000	100.000	
LEADER EOGFL	7.861.024		1.164.284	9.025.308	
Overig Rijk	1.818.182			1.818.182	
POP EOGFL	11.000.000			11.000.000	
Privaat	1.818.182			1.818.182	
Regionale Overheden	12.500.000			12.500.000	
VenW			100.000	100.000	

Maatregel L.4.1.: Verbetering recreatief-toeristische infrastructuur

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	99.481.204	-1.278.117	18.144.443	116.347.530	4.701.000
Doelstelling 2 EFRO	13.202.071	-1.157.071		12.045.000	1.795.000
EZ/Kompas	13.813.629		5.690.371	19.504.000	2.906.000
Interreg 3A EFRO	500.400		300.000	800.400	
LEADER EOGFL	6.731.081		968.919	7.700.000	
LNV Programmabeheer	302.391		60.136	362.527	
Overig Rijk	5.696.585		968.517	6.665.102	
POP EOGFL	5.000.000			5.000.000	
Privaat	12.566.385		2.334.703	14.901.088	
Regionale Overheden	39.230.616		6.671.797	45.902.413	
Uitfasering EFRO	1.598.046	-121.046		1.477.000	
VROM ISV	840.000		1.150.000	1.990.000	

Maatregel L.4.2.: Verbetering watersportmogelijkheden

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	145.391.142	-81.000	44.519.012	189.829.154	8.832.000
Doelstelling 2 EFRO	30.910.533		8.849.467	39.760.000	5.924.000
EZ/Kompas	14.473.576		5.043.424	19.517.000	2.908.000
ICES	941.295			941.295	
Interreg 3A EFRO			200.000	200.000	
LEADER EOGFL	185.812		24.188	210.000	
Overig Rijk	4.838.407		1.448.692	6.287.099	
Privaat	2.088.048		625.193	2.713.241	
Regionale Overheden	75.393.213		22.573.863	97.967.076	
Uitfasering EFRO	1.016.000	-81.000		935.000	
VenW	15.544.258		4.654.185	20.198.443	
VROM ISV			1.100.000	1.100.000	

Deelprogramma U: Uitvoeringskosten

Maatregel U.1.: Uitvoeringskosten Kompas voor het Noorden

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	24.704.341	-2.425.643	5.364.252	27.642.950	-23.000
Doelstelling 2 EFRO	2.507.000		135.000	2.642.000	20.000
EZ/Kompas	11.271.720		4.050.752	15.322.472	-43.000
LEADER EOGFL	1.941.233			1.941.233	
Overig Rijk	8.692.388	-2.416.643	1.178.500	7.454.245	
Uitfasering EFRO	292.000	-9.000		283.000	

Maatregel U.2.: Uitvoeringskosten Interreg IIIa

	Netto verplichting t/m 2005	Restant budgetruimte t/m 2005	Geplande verplichting 2006	Totaal	Over- committing
Totaal	4.378.193			4.378.193	
EZ/Kompas	1.167.628			1.167.628	
Interreg 3A EFRO	2.042.937			2.042.937	
Regionale Overheden	1.167.628			1.167.628	

Tabel B: Begrotingsoverzicht EZ/Kompasmiddelen

Deelprogramma Thema Maatregel	Geplande EZ/Kompas bijdrage 2000 - 2006	Netto Verplicht t/m 2005	Geplande Verplichting 2006	Budgetruimte EZ/Kompas t/m 2006
Economische kernzones/Versterking marktsector	453.805.306	360.063.948	95.153.449	93.741.358
<i>M.1 Verbetering vestigingsvoorwaarden economische kernzones</i>	245.357.306	201.568.637	44.662.477	43.788.669
M.1.1.a./M.1.1.b. Aanleg / Revitalisering bedrijventerreinen	50.549.000	33.241.244	17.307.756	17.307.756
M.1.2.a. Acquisitie ondersteunende promotie	3.482.000	4.000.300		-518.300
M.1.2.b.1. IPR vestiging centraal	160.750.306	133.395.585	27.354.721	27.354.721
M.1.2.b.2. IPR vestiging decentraal	28.190.000	28.189.888		112
M.1.2.c. Bedrijfshuisvesting	2.386.000	2.741.620		-355.620
<i>M.2 Versterking van de marktsector in Noord-Nederland</i>	196.199.000	150.154.851	46.325.619	46.044.149
M.2.1.a. IPR uitbreiding decentraal	61.261.000	55.811.505	5.449.495	5.449.495
M.2.1.b. Stimulering toeristische investeringen	23.177.000	15.997.282	7.179.718	7.179.718
M.2.2./M.2.3.e. Generieke stimulering vernieuwing MKB / Tenderprocedure	62.076.000	40.788.206	21.287.794	21.287.794
M.2.3.a. Financieringsfaciliteiten	4.731.000	5.435.590		-704.590
M.2.3.b. Financiële stimulering strategische bedrijfsactiviteiten	37.156.000	24.979.536	12.176.464	12.176.464
M.2.3.c. Branchedorlichtingen en -acties	2.990.000	2.566.880		423.120
M.2.3.d. Kwaliteitsverbetering toeristische sector	4.808.000	4.575.852	232.148	232.148
<i>M.3 Versterking van het arbeidsaanbod in Noord-Nederland</i>	10.522.000	6.356.647	4.165.353	4.165.353
M.3.1.b. / M.3.2.d. Verbetering werking arbeidsmarkt / Nieuwe werkgelegenheid	10.522.000	6.356.647	4.165.353	4.165.353
<i>M.4 Optimalisering internationale transportassen en verbetering bereikbaarheid economische kernzones</i>	1.727.000	1.983.813		-256.813
M.4.1. Optimalisering internationale transportassen	1.727.000	1.983.813		-256.813
Stedelijke Centra	57.326.000	43.999.545	13.642.902	13.326.455
<i>S.3 Bestaande werkgebieden op peil houden/nieuwe impulsen geven</i>	2.338.000	2.654.447		-316.447
S.3.1. Vernieuwing stationsgebieden	2.338.000	2.654.447		-316.447
<i>S.4 Kwaliteitsimpuls binnensteden/versterking stedelijke voorzieningen</i>	17.215.000	7.519.849	9.695.151	9.695.151
S.4.1. Aantrekkelijk maken/houden openbaar gebied	3.400.000	1.896.440	1.503.560	1.503.560
S.4.2. Versterken aanbod toeristische, culturele en sportvoorzieningen	13.815.000	5.623.409	8.191.591	8.191.591
<i>S.5 Versterking hoger onderwijs en aanwezige kennis productief maken</i>	37.773.000	33.825.249	3.947.751	3.947.751
S.5.1. Oprichting top-kennisinstituten en aanbiedingen nieuwe opleidingen	32.021.000	31.428.249	592.751	592.751
S.5.2. Vestigingslocaties kennisgeoriënteerde bedrijvigheid	5.752.000	2.397.000	3.355.000	3.355.000

Deelprogramma Thema Maatregel	Geplande EZ/Kompas bijdrage 2000 - 2006	Netto Verplicht t/m 2005	Geplande Verplichting 2006	Budgetruimte EZ/Kompas t/m 2006
Landelijk Gebied	45.405.000	35.075.168	10.909.627	10.329.832
<i>L.1 Versterking marktgerichte land- en tuinbouw</i>	2.495.000	2.319.168	175.832	175.832
L.1.1./L.1.3 Verst. Vern. agrarische sector	2.495.000	2.319.168	175.832	175.832
<i>L.2 Vernieuwing landelijk gebied</i>	3.889.000	4.468.795		-579.795
L.2.2. Grootschalige functiewijziging	3.889.000	4.468.795		-579.795
<i>L.4 Toerisme en recreatie</i>	39.021.000	28.287.205	10.733.795	10.733.795
L.4.1. Verbetering toeristisch-recreatieve infrastructuur	19.504.000	13.813.629	5.690.371	5.690.371
L.4.2. Verbetering watersportmogelijkheden	19.517.000	14.473.576	5.043.424	5.043.424
Uitvoeringskosten	16.490.100	12.439.348	4.050.752	4.050.752
<i>Uitv.Kosten</i>	16.490.100	12.439.348	4.050.752	4.050.752
Uitv.Kosten Kompas v/h Noorden	15.322.472	11.271.720	4.050.752	4.050.752
Uitv.Kosten Interreg III.a	1.167.628	1.167.628		
Totaal EZ-Kompas (incl. IPR centraal)	573.026.406	451.578.009	123.756.730	121.448.397

Tabel C: Financiering per deelprogramma

Maatregel	EZ/Kompas	V&W	SoZaWe	VRoM ISV	ICES	Overig Rij	EFRO Doelstelling 2	ESF Doelstelling 3	EFRO Uitfasering	EFRO Interreg 3A	Regionale overheden	Bedrijven/Privaat	O&O fondsen	Totaal
Verbetering vestigingsvoorwaarden														
nomische kernzones	245.357.306	7.441.110		3.972.100		37.869.135	110.601.000		1.345.000		146.691.143	1.921.693.976		2.474.970.770
M.1.1.a. / M.1.1.b. Aanleg/Revitalisering bedrijventerreinen	50.549.000	7.441.110		3.972.100		36.408.984	93.247.000		414.000		146.065.229	61.785.439		399.882.862
M.1.2.a. Acquisitie ondersteunende promotie	3.482.000										145.928	434.656		4.062.584
M.1.2.b.1. IPR vestiging centraal	160.750.306											1.675.709.983		1.836.460.289
M.1.2.b.2. IPR vestiging decentraal	28.190.000						14.500.440		723.000			172.722.317		216.135.757
M.1.2.c. Bedrijfshuisvesting	2.386.000					1.460.151	2.853.560		208.000		479.986	11.041.581		18.429.278
Versterking van de marktsector in Noord-erland	196.199.000					5.349.748	87.108.000		6.743.000	7.109.085	27.341.198	846.019.619		1.175.869.650
M.2.1.a. IPR uitbreiding decentraal	61.261.000						25.073.000		2.738.000			510.432.112		599.504.112
M.2.1.b. Stimulering toeristische investeringen	23.177.000						4.423.000		1.262.000			171.414.471		200.276.471
M.2.2. / M.2.3.e. Generieke stimulering vernieuwing MKB / v/h bedrijfsleven	62.076.000					5.312.161	35.436.000		1.048.000	6.909.085	14.046.004	83.989.137		208.816.387
M.2.3.a. Financieringsfaciliteiten	4.731.000						2.848.000		317.000		9.964.939	6.559.960		24.420.899
M.2.3.b. Financiële stimulering strategische bedrijfsactiviteiten	37.156.000						17.601.000		1.285.000			67.209.392		123.251.392
M.2.3.c. Branchedoorlichtingen en -acties	2.990.000						876.000		93.000					3.959.000
M.2.3.d. Kwaliteitsverbetering toeristische sector /ersterking van het arbeidsaanbod in Noord-erland	4.808.000					37.587	851.000		200.000	100.000	3.330.255	6.414.547		15.641.389
A.3.1.a. Vraaggerichte scholing	10.522.000					2.752.329	7.575.000		276.000		5.223.031	15.281.492		41.729.852
A.3.1.b. / M.3.2.d. Verbetering werking arbeidsmarkt / Nieuwe werkgelegenheid	10.522.000					2.752.329	7.575.000		276.000	100.000	5.223.031	15.281.492		41.729.852
Optimalisering internationale transportassen en tering bereikbaarheid economische kernzones	1.727.000	1.983.813							5.000.660		11.034.354	3.200.000		22.945.827
I.4.1. Optimalisering internationale ansportassen	1.727.000	1.983.813							5.000.660		11.034.354	3.200.000		22.945.827

Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.Fout!

Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.Fout!

Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.Fout!

Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.

Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.

Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.

Deelprogramma Stedelijke Centra

Thema	Maatregel	EZ/ Kompas	LNv	VROM: ISV	Overig Rijk	ICES	EFRO: Doelstelling 2	EFRO: Uitfasering Interreg 3A	EFRO: Regionale overheden	Bedrijven/ privaat	Totaal
S.1	Vroegtijdige ontwikkeling stadslandschappen										
	S.1.1. Voorinvesteren in stadslandschappen	2.338.000	0	0	1.609.060	0	16.289.000	0	42.835.803	6.031.191	69.103.054
S.2	Woningvoorraad kwalitatief en kwantitatief afstemmen op de vraag										
	S.2.1. Herstructurering woningvoorraad	2.338.000	0	0	1.609.060	0	16.289.000	42.835.803	42.835.803	6.031.191	69.103.054
S.3	Bestaande werkgebieden op peil houden/nieuwe impulsen geven										
	S.3.1. Vernieuwing stationsgebieden										
	S.3.2. Functieverandering bedrijventerreinen										0
S.4	Kwaliteitsimpuls binnensteden/versterking stedelijke voorzieningen	17.215.000	0	6.100.000	8.988.229	0	24.404.000	788.000	150.000	29.630.627	134.563.493
	S.4.1. Aantrekkelijk maken/houden openbaar gebied	3.400.000		5.400.000	5.886.109		16.857.000	788.000	30.983.300	1.982.379	65.296.788
	S.4.2. Versterken aanbod toeristische, culturele en sportvoorzieningen	13.815.000		700.000	3.102.120		7.547.000	150.000	16.304.337	27.648.248	69.266.705
S.5	Versterking hoger onderwijs en aanwezige kennis productief maken	37.773.000	0	0	26.139.709	5.500.000	32.896.000	3.173.000	0	64.616.440	183.534.744
	S.5.1. Oprichting top- kennisinstuten en aanbiedingen nieuwe opleidingen	32.021.000			14.149.414	5.500.000	27.097.000	3.173.000	13.436.595	52.025.053	147.402.062
	S.5.2. Vestigingslocaties kennisgeoriënteerde bedrijvigheid	5.752.000			11.990.295		5.799.000	0	0	12.591.387	36.132.682
	Totaal geprogrammeerd	57.326.000	0	6.100.000	36.736.998	5.500.000	73.589.000	3.961.000	150.000	103.560.035	387.201.291
	Niet door SNN geprogrammeerd		9.100.000	117.700.000						1.753.900.000	1.880.700.000
	Totaal	57.326.000	9.100.000	123.800.000	36.736.998	5.500.000	73.589.000	3.961.000	150.000	103.560.035	2.267.901.291

Deelprogramma Landelijk Gebied

tema Maatregel	EZIKompas	LNV Stimu- leringskader (UILNN)	VROM: ISV	LNV Program- mabeheer	V&W	Overig Rijk	ICES	EFRO Doel- stelling 2	EFRO: Uitfa- sering 3A	EFRO: Interreg 3A	EOGFL: P(L)OP	EOGFL: LEADER+	Regionale overheden	Bedrijven/ privaat	Totaal
1 Versterking arktgerichte land- en inbouw L.1.1./L.1.3.	2.495.000	15.613.000	0	361.526	0	400.371	0	0	0	0	1.700.000	3.100.000	2.407.147	6.827.280	32.904.324
Versterking/Vernieuwing agricarische sector L.1.2./L.2.1. Verbreding / Aanpassing agrarische sector	2.495.000	15.613.000		361.526		119.379		0			1.700.000		475.329	6.546.288	27.310.522
2 Vernieuwing landelijk gebied L.2.2. Grootchalige functiewijziging L.2.3./L.2.4.	3.889.000	0	500.000	0	0	5.074.380	125.000	8.260.000	0	650.000	30.700.000	3.526.000	40.558.365	23.406.972	116.689.717
Kwaliteitsverbetering natuur / Versterking landschap L.2.5. Vernieuwing waterhuishouding 3. Leefbaarheid landelijk gebied L.3.1. / L.3.2. Versterking leefbaarheidsvoorzien- ingen/ Bevordering soc. infrastructuur	3.889.000	0			100.000	115.702		8.260.000		700.000		26.000	6.467.455	18.448.294	37.906.451
						2.479.339	125.000		450.000	15.000.000	3.300.000	17.045.455	2.479.339	2.479.339	40.879.133
						2.479.339			200.000	15.000.000	200.000	17.045.455	2.479.339	2.479.339	37.904.133
	0	0	0	0	100.000	1.818.182	0	0	0	100.000	11.000.000	9.025.308	12.500.000	1.818.182	36.361.672
	39.021.000	0	3.090.000	362.527	20.198.443	12.952.201	941.295	51.805.000	2.412.000	1.000.400	5.000.000	7.910.000	143.869.489	17.614.329	306.176.684
L.4.1. Verbetering toeristisch-recreatieve infrastructuur	19.504.000		1.990.000	362.527		6.665.102		12.045.000	1.477.000	800.400	5.000.000	7.700.000	45.902.413	14.901.088	116.347.530
L.4.2. Verbetering watersportmogelijkheden	19.517.000		1.100.000		20.198.443	6.287.099	941.295	39.760.000	935.000	200.000		210.000	97.967.076	2.713.241	189.829.154
Totaal geprogrammeerd	45.405.000	15.613.000	3.590.000	724.053	20.298.443	20.245.134	1.066.295	60.065.000	2.412.000	1.750.400	48.400.000	23.561.308	199.335.001	49.666.763	492.132.397
Niet door SNN geprogrammeerd							31.367.440							787.800.000	884.847.166
Totaal	45.405.000	15.613.000	40.250.000	29.743.779	20.298.443	20.245.134	32.433.735	60.065.000	2.412.000	1.750.400	48.400.000	23.561.308	199.335.001	837.466.763	1.376.979.563

Deelprogramma Uitvoeringskosten

Zatregel	EZ/Kompas	Overig Rijk	EFRO Doelstelling 2	EFRO: Uitfasering	EFRO: Interreg 3A	EOGFL: LEADER+	Regionale overheden	Totaal
1. Uitvoeringskosten Kompas voor het Noorden	15.322.472	7.454.245	2.642.000	283.000	1.941.233			27.642.950
2. Uitvoeringskosten erreg IIIa	1.167.628				2.042.937		1.167.628	4.378.193
Totaal	16.490.100	7.454.245	2.642.000	283.000	2.042.937	1.941.233	1.167.628	32.021.143

Deelprogramma Thema Maatregel	EZ/Kompas budget JP 2000	Saldo wijz. EZ/Kompas Budget JP's 2001- 2005	Wijziging		Wijziging		In te zetten overcom- mittering EZ/Kompas
			EZ/kompas		EZ/Kompas		
			Budget update JP 2005	Budget JP 2006	Budget JP 2006	budget JP 2006	
Economische kernzones/Versterking marktsector							
M.1 Verbetering vestigingsvoorwaarden economische kernzones	443.434	22.650	-29.588	17.309	453.805	21.070	
M.1.1.a./M.1.1.b. Aanleg / Revitalisering bedrijventerreinen	257.339	4.400	-38.104	21.723	245.357	8.407	
M.1.1.a. Acquisitie ondersteunende promotie	31.765	41.714	-25.736	2.806	50.549	7.532	
M.1.2.a. IPR vestiging centraal	2.995	1.005	-396	-122	3.482	519	
M.1.2.b.1. IPR vestiging centraal	142.941	-3.913		21.723	160.750		
M.1.2.b.2. IPR vestiging decentraal	77.823	-37.033	-10.000	-2.600	28.190		
M.1.2.c. Bedrijfshuisvesting	1.815	2.627	-1.972	-84	2.386	356	
M.2 Versterking van de marktsector in Noord-Nederland	164.450	26.985	10.291	-5.527	196.199	11.405	
M.2.1.a. IPR uitbreiding decentraal	77.823	720	-5.509	-11.773	61.261	309	
M.2.1.b. Stimulering toeristische investeringen	15.882	5.935		1.360	23.177	223	
M.2.2./M.2.3.e. Generieke stimulering vernieuwing MKB / Tenderprocedure	26.773	14.694	16.626	3.983	62.076	9.205	
M.2.3.a. Financieringsfaciliteiten	5.445	-9	-539	-166	4.731	705	
M.2.3.b. Financiële stimulering strategische bedrijfsactiviteiten	21.509	14.397		1.250	37.156	226	
M.2.3.c. Branchedoortlichtingen en -acties	12.252	-9.211	-30	-21	2.990	21	
M.2.3.d. Kwaliteitsverbetering toeristische sector	4.765	460	-257	-160	4.808	716	
M.3 Versterking van het arbeidsaanbod in Noord-Nederland	21.645	-10.718	-1.578	1.173	10.522	1.001	
M.3.1.b. / M.3.2.d. Verbetering werking arbeidsmarkt / Nieuwe werkgelegenheid	21.645	-10.718	-1.578	1.173	10.522	1.001	
M.4 Optimalisering intern. transportassen en verbetering bereikbaarheid econ. kernzones	0	1.984	-197	-60	1.727	257	
M.4.1. Optimalisering internationale transportassen	0	1.984	-197	-60	1.727	257	

Stad	40.840	-5.407	17.343	4.550	57.326	8.541
S.3 Bestaande werkgebieden op peil houden/nieuwe impulsen geven	15.882	-13.096	-366	-82	2.338	348
S.3.1. Vernieuwing stationsgebieden	15.882	-13.096	-366	-82	2.338	348
S.4 Kwaliteitsimpuls binnensteden/versterking stedelijke voorzieningen	11.345	-1.745	8.164	-549	17.215	2.565
S.4.1. Aantrekkelijk maken/houden openbaar gebied	4.538	-2.631	6.658	-5.165	3.400	507
S.4.2. Versterken aanbod toeristische, culturele en sportvoorzieningen	6.807	886	1.506	4.616	13.815	2.058
S.5 Versterking hoger onderwijs en aanwezige kennis productief maken	13.613	9.434	9.545	5.181	37.773	5.628
S.5.1. Oprichting top-kennisinstututen en aanbiedingen nieuwe opleidingen	6.807	12.131	9.952	3.131	32.021	4.771
S.5.2. Vestigingslocaties kennisgeoriënteerde bedrijvigheid	6.807	-2.698	-407	2.050	5.752	857
Land	45.378	-2.378	2.245	160	45.405	6.765
L.1 Versterking marktgerichte land- en tuinbouw	11.118	-7.304	-331	-988	2.495	372
L.1.1./L.1.3 Verst. Vern. agrarische sector	11.118	-7.304	-331	-988	2.495	372
L.2 Vernieuwing landelijk gebied	3.403	1.066	-443	-137	3.889	579
L.2.2. Grootschalige functiewijziging	3.403	1.066	-443	-137	3.889	579
L.4 Toerisme en recreatie	30.857	3.860	3.019	1.285	39.021	5.814
L.4.1. Verbetering toeristisch-recreatieve infrastructuur	11.798	3.819	1.627	2.260	19.504	2.906
L.4.2. Verbetering watersportmogelijkheden	19.059	41	1.392	-975	19.517	2.908
Uitv.Kosten	7.260	9.230	0	0	16.490	-43
Uitv.Kosten	7.260	9.230	0	0	16.490	-43
Uitv.Kosten Kompas v/h Noorden	7.260	8.062	0	0	15.322	-43
Uitv.Kosten Interreg III.a	0	1.168	0	0	1.168	
Totaal EZ-Kompas (incl. IPR centraal)	536.913	24.095	-10.000 *	22.019 **	573.026	36.333

* De wijziging betreft een inhouding van € 10 miljoen ten behoeve van de Centrale IPR.

** Het positieve saldo ad. € 22,019 miljoen valt terug te voeren op prijscompensatie 2005 (€ 0,296 mln.) en een budgettoename voor de Centrale IPR (€ 21,723 mln.).

Tabel E: Wijzigingsvoorstel Financiële tabel Europees programma doelstelling 2 en uitfasering
(bedragen in €)

"EPD NOORD-NEDERLAND TOTAAL 2000-2006 (DOELSTELLING 2 + UITFASERING)" (geïndexeerd prijspeil)												
Prioriteit	Totale kosten	Publiek						Privaat				
		Totaal publiek	Communitaire bijdrage		Nationaal publiek ⁽¹⁾							
			Totaal	EFRO	Totaal	Rijk	Prov.		Lokaal	Overige		
	1=2+13	2=3+8	3	4	8=9+12	9	10	11	12	13		
Prioriteit I Versterking marktsector	916.215.450	592.675.995	212.142.000	212.142.000	380.533.995	183.464.363	5.507.036	186.055.560	5.507.036	323.539.455		
Prioriteit II Ontwikkeling stedelijke kernen	181.115.000	181.115.000	81.500.000	81.500.000	99.615.000	42.880.000	1.507.000	53.721.000	1.507.000	0		
Prioriteit III Werking arbeidsmarkt	145.469.550	116.704.000	58.283.000	58.283.000	58.421.000	28.792.699	787.346	28.053.609	787.346	28.765.550		
Prioriteit IV Technische Bijstand	9.350.000	9.350.000	4.675.000	4.675.000	4.675.000	4.675.000	0	0	0	0		
TOTAAL	1.252.150.000	899.844.995	356.600.000	356.600.000	543.244.995	259.812.062	7.801.382	267.830.169	7.801.382	352.305.005		
Totaal EFRO related	1.252.150.000	899.844.995	356.600.000	356.600.000	543.244.995	259.812.062	7.801.382	267.830.169	7.801.382	352.305.005		
Totaal ESF related	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
Totaal EOGFL related	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
Totaal FIOV related	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
TOTAAL	1.252.150.000	899.844.995	356.600.000	356.600.000	543.244.995	259.812.062	7.801.382	267.830.169	7.801.382	352.305.005		

⁽¹⁾ Onder nationale publieke uitgaven vallen (semi-)overheidsuitgaven door het rijk, provincies, gewesten, gemeenten, CBA/RBA's, Kamers van Koophandel & Fabrieken, brancheorganisaties, O&O-fondsen, ontwikkelingsmaatschappijen, universiteiten, hogescholen, R&D-instellingen en vergelijkbare organisaties.

Tabel F: Financiële tabel Leader+-programma (x € mln.)

Prioriteit/Maatregel	Totale kosten	Mest- aanpak Mitslaats Mitslaats Mitslaats	Europese bijdrage (LEADER)	Mitslaats Mitslaats		Private bijdragen (in % Mitslaats Mitslaats)	Mitslaats Mitslaats (in % Mitslaats Mitslaats)	Mitslaats Mitslaats (in % Mitslaats Mitslaats)
				Totaal	Regio			
Prioriteit 1 Gebiedsgebonden strategieën voor plattelandsontwikkeling	60,08	42,44	21,26	21,17	0,00	21,17	17,64	50
Prioriteit 2 Samenwerking tussen plattelandsgebieden	9,32	6,52	3,26	3,26	0,00	3,26	2,80	50
Prioriteit 3 Netwerk van alle plattelandsgebieden in de EU	0,82	0,82	0,23	0,59	0,36	0,23	0,00	28
Prioriteit 4 Technische bijstand	1,50	1,50	0,75	0,75	0,00	0,75	0,00	50
4.1. Beheer	1,20	1,20	0,60	0,60	0,00	0,60	0,00	50
4.2. Onderzoek en publiciteit	0,30	0,30	0,15	0,15	0,00	0,15	0,00	50
Totaalprogramma	71,72	51,28	25,50	25,77	0,36	25,41	20,44	50

De communautaire bijdrage is gebaseerd op totale kosten.

De bedragen zijn geïndexeerd.

Jaartabel

	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006		Totaal	
	NL	EU	NL	EU	NL	EU	NL	EU	NL	EU	NL	EU	NL	EU	NL	EU
Prioriteit 1 projecten	0,00	0,00	5,75	3,11	5,43	2,94	6,16	3,33	6,39	3,48	7,27	4,05	7,81	4,35	38,82	21,26
Prioriteit 2 samenwerking	0,00	0,00	0,92	0,50	0,88	0,47	0,99	0,54	1,01	0,54	1,10	0,59	1,16	0,62	6,06	3,26
Prioriteit 3 netwerken	0,00	0,00	0,10	0,04	0,09	0,03	0,10	0,04	0,10	0,04	0,10	0,04	0,10	0,04	0,59	0,23
Prioriteit 4 technische	0,00	0,00	0,19	0,19	0,18	0,18	0,21	0,21	0,17	0,17	0,00	0,00	0,00	0,00	0,75	0,75

Tabel G: Financiële tabel Interreg III A-programma 2000 t/m 2006 (x € 1000)

Thema's	Totale Kosten (TK)	Publieke uitgaven				Publieke nationale uitgaven				Bijdrage Private Organisaties
		Publieke Totale Kosten (PTK)	EFRO		% TK	Totaal	% PTK	Nationaal	Regionaal	
			Totaal	% TK						
Infrastructuur	33.325	29.992,5	8.331,25	25	21.661,25	65	18.328,75	3.332,5	3.332,5	
Economie en Technologie	23.327,5	22.161,125	11.663,75	50	10.497,375	45	6.998,25	3.499,125	1.166,375	
Natuur en Milieu	9.997,5	9.497,625	4.998,75	50	4.498,875	45	2.999,25	1.499,625	499,875	
Menseijk Potentieel	6.665	6.331,75	3.332,5	50	2.999,25	45	1.999,5	999,75	333,25	
Maatschappelijke Integratie	6.665	6.331,75	3.332,5	50	2.999,25	45	1.999,5	999,75	333,25	
Technische Bijstand	3.332,5	3.332,5	1.666,25	50	1.666,25	50	999,75	666,5	-	
Totaal	83.312,5	77.647,25	33.325	40	44.322,25	53	33.325	10.997,25	5.665,25	

Tabel H. Financiële tabel P(L)OP-programma 2001 t/m 2006 (x € mln.)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
a	investeringen in landbouwbedrijven					
c	opleiding	0,14	0,27	0,27	0,27	0,27
g	verbetering, verwerking en afzet					
i	Bosbouwmaat-regelen					
k	herverkaveling	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14
m	afzet van kwaliteitslandbouw- producten					
n	dienstverlenende instanties, basiszorg	0,23	0,23	0,09		
o	dorpsvernieuwing	0,91	1,27	1,27	1,72	1,72
p	diversificatie bedrijvigheid in de landbouw	0,05	0,14	0,09	0,09	0,09
q	waterbeheer in de landbouw	1,82	2,08	2,04	1,49	1,59
r	infrastructuur in de landbouw					
s	bevordering toeristische en ambachtelijke activiteiten	0,45	0,54	0,77	1,00	1,00
t	milieumaatregelen in de landbouw	1,25	1,13	1,19	1,36	1,36
	totaal	4,97	5,80	5,87	6,07	6,17

Het totaal van deze tabel bedraagt minder dan het totaal van de afzonderlijke Kompas-maatregelen. De reden hiervan is, dat voor het P(L)OP aanvullende middelen ter beschikking zijn gekomen door het achterblijven van de uitvoering P(L)OP-programma's in andere regio's.

III BIJLAGEN

Bijlage A: Kaart Noord-Nederland: verdeling van investeringspremie-maatregelen voor de marktsector (IPR/LPR) over de gemeenten

Bijlage B: Kaart Noord-Nederland Doelstelling 2- en Uitsluitingsgebieden

Bijlage C: Kaart Noord-Nederland LEADER+-gebieden

Bijlage D: Kaart Interreg IIIA EDR-gebied

Bijlage E: Kaart Interreg IIIB Noordzeegebied

Bijlage F: SNN-regelingen

Bijlage G: Afkortingswijzer

Bijlage F. SNN- regelingen

Bij de uitvoering van het Kompas hanteert het SNN de volgende regelingen.

Regelingen:

1. Investeringspremiereregeling Noord-Nederland 2000 / IPR 2000;
2. Loonkostenpremiereregeling Noord-Nederland 2002 / LPR 2002;
3. Subsidiereregeling Kwaliteitsinvesteringen in de toeristische sector 2000 / KITS 2000;
4. Subsidiereregeling Noordelijke Innovatie Ondersteuningsfaciliteit 2000 / NIOF 2000;
5. Subsidiereregeling Human Resource Management 2001 / HRM 2001.

Bijlage G. Afkortingenwijzer.

AB	Algemeen Bestuur
ABW	Algemene bijstandswet
Ama	Adviescollege voor de markt
AO	Administratieve organisatie
AOP	Acquisitie Ondersteunend Programma
ArA	Adviesraad agrobusiness
ARBVO	Arbeidsvoorziening
BAG	Bereikbaarheidsstrategie Assen-Groningen
BOA	Bureau Ontwikkeling Arbeidsmarktprojecten
BRP	Bruto Regionaal Product
bvo	Bruto vloeroppervlak
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBA	Centraal Bestuur Arbeidsvoorziening
CBIN	Commissariaat voor buitenlandse investeringen in Nederland
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEMT	Conférence Européenne des Ministres de Transport, internationale aanduiding voor grootteklasse van vaarwegen
CPB	Centraal Planbureau
CvT	Comité van Toezicht
CVV	Collectief vraagafhankelijk vervoersstelsel
CWI	Centrum voor werk en inkomen
DB	Dagelijks bestuur
DBL	Drentse Bedrijfslocaties
DDN	Digitale Denktank Noord Nederland
DLG	Dienst Landelijk Gebied
EBB	Enquête beroepsbevolking (CBS)

EC	Europese Commissie
EDR	Eems Dollard Regio
EFRO	Europees Fonds Regionale Ontwikkeling
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EOGFL	Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw
EPD	Enkelvoudig (Eng) programmeringsdocument
ESF	Europees Sociaal Fonds
EU	Europese Unie
EZ	Ministerie van Economische Zaken
GBL	Groninger Bedrijfslocaties
GDU	Gebundelde Doeluitkering
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GPS	Global Positioning System
GSB	Grote stedenbeleid
GWL	Geregistreerde werkloosheid (CBS)
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HOOP	Hoger Onderwijs- en Onderzoeksplan (van OC&W)
HOV	Hoogwaardig openbaar vervoer
HRM	Subsidieregeling Human Resource Management
HSL	Hoge snelheidslijn
IC	Intercity
ICES	Interdepartementale commissie economische structuurversterking
ICES-KIS	ICES-Kennisinfrastructuur
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
ID-baan	In- en doorstroom baan
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
ILO	International Labour Organization
INS	Investeringspremiereregeling niet-steunkaartgemeenten
Interreg	Communautair initiatief interregionale samenwerking
IPO	Interprovinciaal Overleg

IPR	Investeringspremiereregeling Noord Nederland
IPSC	Interprovinciale Statencommissie
ISAM	Intersectoraal Arbeidsmarktmodel
ISP	Integraal structuurplan Noorden des Lands
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
KIM	Subsidiereregeling Kennisdragers in Midden- en Kleinbedrijf
KITS	Subsidiereregeling Kwaliteitsinvesteringen in de toeristische sector
KOMPAS	Kompas voor het Noorden
KvK	kamers van Koophandel en Fabrieken
LAF	Lange Afstand Fietspaden
LASER	Landelijke Service bij Regelingen
LEADER+	Liaison entre actions de développement de l'économie rurale (Europees programma voor plattelandontwikkeling (+))
LISA	Landelijk informatiesysteem van arbeidsplaatsen en -vestigingen
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij/Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit
LOFAR	Low Frequency Array
LPR	Loonkostenpremiereregeling Noord Nederland
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MER	Milieu effect rapportage
MIT	Meerjarenprogramma infrastructuur en transport
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MTR	Mid-term-review
MZB	Magneetzweefbaan
MZB/MZM	Magneetzweefbaan/Metrovariant
NEI	Nederlands Economisch Instituut
NHI	Neue Hanze Interregio
NIOF	Subsidiereregeling Noordelijke innovatieve ondersteuningsfaciliteit
NLP	Noordelijk landbouw programma
NLTO	Noordelijke land- en tuinbouw organisatie

NNBT	Noord-Nederlands Bureau voor Toerisme
NOHO	Noordelijk overleg hoger onderwijs
NOM	Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij
NVVP	Nationaal verkeers- en vervoersplan
NWB	Niet-werkzame beroepsbevolking (CBS)
NWW	Niet-werkzame werkzoekenden (RBA)
OC&W	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
OP	Operationeel Programma
OTB	
OV	Openbaar vervoer
PBC	Projectbeoordelingscommissie
P(L)OP / ROP	Plattelands / Regionaal ontwikkelingsprogramma
PPS	Publiek private samenwerking
PVVP	Provinciaal verkeers- en vervoersplan
PWR	Provinciaal Werkgelegenheidsregister
RAK	Ruilverkaveling met een administratief karakter
R&D	Research and development (speur- en ontwikkeling)
R&T	Recreatie en Toerisme
RBA	Regionaal Bestuur Arbeidsvoorziening
REJ	Regionaal-economische jaarcijfers (CBS)
RMC	Regionale Meld- en Coördinatiefunctie
RO	Ruimtelijke Ordening
ROP	Regionaal ontwikkelingsprogramma
RPD	Rijkspanologische Dienst
RSCG	Rail service centrum Groningen (te Veendam)
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
RWI	Raad voor Werk en inkomen
SEAN	Sociaal Economische Adviesraad Noord Nederland

SGR 2	Structuurschema Groene Ruimte 2
SKO	Subsidieregeling Kennisoverdracht
SMS	Short Message Service
SNN	Samenwerkingsverband Noord-Nederland
Stidug	Stimuleringsregeling duurzame glastuinbouwgebieden
STOV	Stadsgewestelijk openbaar vervoer
SUWI	Structuur uitvoering werk en inkomen
SVV	Structuurschema verkeer en vervoer, thans NVVP
SWAB	(Tijdelijke regeling) Samenwerken aan bereikbaarheid
SZW/SOZAWE	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TIPP	Tender investeringsprogramma's provincies
TT	Tourist Trophy
UILNN	Uitvoeringsprogramma Innovatie Landbouw Noord Nederland
UO-SNN	Uitvoeringsorganisatie SNN
UVI	Uitvoeringsinstelling (van de sociale zekerheid)
UWV	Uitvoeringsorganisatie werknemersverzekeringen
VINEX	Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra
VKK	Vereniging van Kamers van Koophandel en Fabrieken
VMBO	Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs
WVLG	Verspreidingsregeling Vernieuwing Landelijk Gebied
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
V & W	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheid
WIW	Wet inschakeling onderzoekenden
WO	Wetenschappelijk onderwijs
wp	Werkzame personen
WSW	Wet sociale werkvoorzieningen

WTO / GATT World Trade Organization, voorheen General Agreement on Tariffs and Trade

ZZL Zuiderzeelijn